

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

15 ΑΠΡΙΑΙΟΥ, 1874.

ΤΟΜΟΣ ΚΒ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 506

Κ Α Τ Α Λ Υ Σ Ι Σ Τ Ω Ν ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ.

(Ιδε φυλλ. 502.)

ΚΑΙ τὰς μὲν μεταβολὰς, τὴν παρακμὴν λέγομεν τὴν τε πτώσιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ συστήματος τῶν ἀρίστων, ἐσκιαγραφῆσαμεν ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς ἱστορίας· νῦν δὲ πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν καὶ πῶς οἰκοδόμημα ἀνεγερθὲν καὶ ἰσχυροποιηθὲν ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ θάρρους, τοῦ πλούτου, τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς φιλοσοφίας κατελύθη τόσῳ ταχέως, καταλυθέντων ἐν ταυτῷ καὶ τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἐμπειροτάτων αὐτοῦ προμάχων. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην καὶ δεύτερον γινομένην ἀκούομεν τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, διότι τῆς ἱστορίας νοουθετοῦσης ἢ φωνῆ εἶναι ὡς ὁ πένθιμος ἤχος τῶν κωδῶνων μονότονος. Ἡ προσωπικὴ φιλοδοξία μικρᾶς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, περιλαμβανούσης ἀνδρας δεξιωτάτους οὐκ ὀλίγους, παρέφερον αὐτὴν καὶ κατεκύλισε μέχρι τοῦ ὄχλου, μεθ' οὗ συμμαχήσασα ἀνέσεισε τὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνήκε καὶ κατεσπάραξε πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχύν. Ἐπρωταγωνίστησε δὲ ὁ Λέπιδος ὅστις, ἐπὶ προφάσει προστασίας τῶν δικαιομάτων τοῦ λαοῦ, ἔλαβε

τὰ ὄπλα ὅπως εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ρώμην καταργήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Σύλλα καὶ ἀναστήσῃ τὴν δημοκρατίαν· ἀποκρουσθεὶς ὁμως ὑπὸ Κάτλου καὶ Πομπηίου, ἔζησε καὶ ἀπέθανε μακρὰν τῆς Ρώμης ἀφανῆς καὶ γυμνὸς τῆς δόξης ἣν ἐπεδίωκε δι' ἀθεμίτων τρόπων.

Τὰς αἵματηρὰς ταύτας ἐριδας διέκοψαν ἐπὶ τινὰ χρόνον ὁ πρὸς Σερτώριον πόλεμος καὶ ἡ στάσις τῶν δούλων, ὅτε καὶ οἱ ἐνεργητικώτατοι τῶν τότε πολιτευομένων ὁμονοήσαντες ἴν' ἀντιταχθῶσι πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν, οὐτε καιρὸν ἄλλ' οὐδὲ διαθέσειν εἶχον νὰ ἐξασθενίσωσι μεταξὺ τοσοῦτων κινδύνων τὰς ἰδίας δυνάμεις διὰ σπαραγμῶν ἐμφυλίων. Γενομένης ὁμως εἰρήνης ἀνεβλάστησεν εὐθὺς ἡ διχόνοια· διότι οἱ μὲν δήμαρχοι, δυσηρεστημένοι ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτῶν περιεστᾶλη εἰς μόνην τῶν εἰσφερομένων νόμων τὴν διάκρουσιν, ἤξιον τὴν προτέραν δικαιοδοσίαν, ὁ δὲ Πομπήιος, δυσανασχετῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ὅτι ἀπεδοκίμασε τὴν ἐπὶ τοῦ πρὸς Σερτώριον πολέμου διαγωγὴν αὐτοῦ, ἀποποιηθεὶσα καὶ ν' ἀναγορεύσῃ αὐτὸν πρὸ τῆς ὥρας ὑπατον, ὑπεστήριξε τῶν δημάρχων τὰς ἀξιώσεις. Ἐκ προσωπικοῦ ἄρα πάθους οἱ στρατηατούμενοι ἀπεσκίρτησε πρὸς τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας, καὶ ἀποσκιρτήσας διευκόλυνε πρὸς τοὺς δημάρχους διὰ τῆς ἐπιβροῆς αὐτοῦ τὴν ἀπόκτησιν παντὸς ὅ,τι ἐζήτουν, ἐνῶ ἡ πολιτεία πληττομένη μετὰ σφοδρότητος ὑπὸ δημαγωγικῶν ἀνέμων ὤρμη'

σεν ακατάσχετος πρὸς τὸν ἴδιον ὄλεθρον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν θεωρούμενος ὡς ἀμειλικτος τῆς συγκλήτου ἀντίπαλος ἐθεοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ πλήθους· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ φύσις, καὶ ἀγωγή, καὶ ἀρχαίαι πρὸς τὸν Σύλλαν σχέσεις εἶχον διαπλάσει ἄλλως πως τὸ φρόνημα καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ταχέως ἀπεκαλύφθη τὸ ἐπίπλαστον τῶν δημοκρατικῶν τάσεων τοῦ Ῥωμαίου ὑπάτου, καὶ ὡς κηπνὸς διεσκαδάσθη ἡ σαγηνεύσασα τοὺς ὄχλους γοητεία.

Τὸν αὐτὸν χρόνον ἤμαζεν ἕτερός τις ἐπίσημος Ῥωμαῖος, ὃς τις προσηλωμένος ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὸν Πομπήϊον, καὶ μετὰ καταφρονήσεως ἀτενίζων πρὸς τὸ πολίτευμα τοῦ λεγομένου τούτου φίλου τοῦ λαοῦ, ἔσπευδε νὰ ὠφελθῆ ἀπὸ τῶν σφελμάτων αὐτοῦ, καθόσον μῆτε εἰς μερίδα ἀνήκων, μὴδ' ἀρχῆς τινος ὑπερμαχῶν, ἀλλὰ μὴδ' ὀξυδερκεῖς ἀπορῶν, διέκρινεν ὅτι ἀνανεωθέντων τῶν ἀρχαίων δημοκρατικῶν προνομίων, προποτιμάσθῃ ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ὁδός. Εἶχε δὲ καὶ ῥώμην ψυχῆς καὶ εὐστάθειαν χαρακτήρος οὐ τὴν τυχοῦσαν ὅπως εἰσχωρήσῃ μὲν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην, ἣν προσλείπει καὶ καθίστα εὐπρόσιτον ὁ ἄφρων δημαγωγός, καθυποτάξῃ δὲ τὴν ἀριστοκρατίαν εἰς τὸν ζυγὸν, εἰς ὃν ὁ Σύλλας μεγαθύμως φερόμενος δὲν ὑπέβαλεν αὐτήν.

Ὁ Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ περιφανεστεροῦ τῶν κλάδων τοῦ Ἰουλιανοῦ οἴκου, τοῦ κατερχομένου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Ἀθήνης, οἱ τινες καὶ αὐτοὶ καὶ μέχρι Ἀφροδίτης ἀνέφερον τὸ γένος. Δεκατρεῖς πατρικίων ἀνδριάντες ἐκόσμουσαν τὸ παλάτιον τοῦ Καίσαρος, ἕκαστος δὲ τούτων παρίστα πρόσωπον ὑπάτου ἢ ἄλλου τιμηθέντος ἴσῳ ἀξιώματι. Ἄν ἡ εὐγένεια τῆς γεννήσεως καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς μεγαλοφροσύνη ἰσχύωσι ν' ἀποτρέψωσι τὸν ταύτας ἔχοντα τοῦ καὶ μέχρι δημοκοπικῶν μηχανημάτων ἐξουτελισμοῦ, βεβαίως ὁ Καῖσαρ ἐδύνατο καὶ ἐπρεπε ν' ἀποφύγῃ τὴν ταπεινώσιν ταύτην. Ἀκούσωμεν τὸν νέον δημαγωγὸν μεγαλυνομένον διὰ τὴν εὐκλειαν καὶ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ γένους αὐτοῦ. «Ἡ θεία μου Ἰουλία, λέγει ἀπαγγέλλων «ἐγκώμιον λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ» ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθανούσης, ἡ θεία μου Ἰουλία μητρὸθεν μὲν κατήγετο ἀπὸ τῶν βασιλείων τῆς Ῥώμης, πατρὸθεν δὲ ἀπὸ τῶν ἀθανάτων θεῶν, διότι οἱ μὲν Μάρκιοι Ῥήγες εἰσὶν ἀπόγονοι τοῦ ἄγκου Μαρκίου, οἱ δὲ Ἰούλιοι τῆς Ἀφροδίτης. Ὅθεν ὁ ἡμέτερος οἶκος καὶ ὑπὸ βασιλείων, ἰσχυροτάτων μεταξὺ τῶν θνητῶν, ἐκλείσθη, καὶ ὑπὸ θεῶν, εἰς οὐδὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ὑπόκεινται, καθηγιασθῆ.»

Πλὴν τούτου εἶχε καὶ ἕτερον λόγον ἀποχῆς, τὸν ἐξῆς· τοὺς Ἰουλίους εἶχεν ἐξολοθρεῦσαι πάντας σχεδὸν ἡ θηριωδία τοῦ Μαρίου, ἧς θύμα ἤθελε πέσει καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ, εἰ μὴ ὑπῆρχεν κατὰ τύχην αἰ με-

ταξὺ τῆς Ἰουλίας καὶ τοῦ τέρατος ἐκείνου σχέσεις. Φυσικὸν δὲ καὶ νὰ μισῆ τις τοὺς κατατρέξαντας τοσοῦτῳ μάλιστα ἀπκνηρώπως τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, καὶ νὰ κατατάσσεται εἰς τὴν φάλαγγα τῶν ἐναντίων· ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἦτο ἀδελφίδου· τῆς γυναικὸς τοῦ Μαρρίου, καὶ ἰδοὺ πόθεν ὁ πρῶτος αὐτοῦ δεσμὸς μετὰ τῶν δημοκρατῶν· τὸν δεσμὸν δὲ τοῦτον συνέσφιγγεν ἔτι μᾶλλον ὁ μετὰ Κορνηλίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κίννα, γάμος αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἔμαθε πόσον εὐκόλως ἄγει καὶ φέρει τὰ πλήθη ὁ ἀνακηρύττων ἑαυτὸν προστάτην τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ· διότι μόλις ὠρμησεν εἰς τὰ πράγματα καὶ ἐπιδειξας φρονήματα καὶ ἀρχὰς δημοκρατικὰς, ἠξιώθη τῆς εὐνοίας τῶν πολλῶν. Καὶ ὅμως, μὴ ἔχοντι τὴν κατὰ νόμον ἡλικίαν, ἐπὶ πολλὸν ἔτι χρόνον οὐδὲν τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων ἀνετέθη αὐτῷ.

Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ χαλεπώταται ἐγένοντο αἱ μεταξὺ Συγκλήτου καὶ Πομπήϊου τοῦ Μάγνου ἐριδες. Ὁ ἀληθὴς μέγας οὗτος στρατηγός, «ὁ ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾷν καὶ κρατεῖν πάντων εἰθισμένος,» εὐνοούμενος κατ' ἐξαιρέτων ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, καὶ διὰ τοῦτο σφετεριζόμενος ἀπόλυτον καὶ ἀνεξέλεγκτον σχεδὸν ἐξουσίαν, ὑπέσχετο κληρουχίας καὶ διένεμε πόλεις καὶ βασιλεία ὡς εἰ ἀνήκον αὐτῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σύγκλητος ὀργισθεῖσα διὰ τὸ τόσον θράσος, ἐψηφίσατο νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς πᾶσαι τοῦ Πομπήϊου καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν αἱ ἀποφάσεις, οὗτος ἐπιθυμῶν νὰ οὐδετερώσῃ τὸ ψήφισμα, ἐνήργησε νὰ ἀναγορευθῶσιν ὑπάτοι δύο τῶν πιστῶν αὐτοῦ, ὁ Ἀφράνιος καὶ ὁ Πίσων· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἀπεποιεῖτο τὴν ἐπικύρωσιν, οἱ λαθόντες τὰς ὑποσχέσεις ἀγανακτοῦντες διὰ τὴν βραδύτητα ἐγόγγυζον. Ἐκ τούτου ἀναγκασθεὶς κατὰ πρῶτον μὲν «προσηρτήθη μεϊρακίους» ἢ παιδαρίους, ὅπως καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς δημοκόποι, εἶτα δὲ ἔτεινε τὸ οὐδὲ εἰς τὰς δολίας τοῦ Καίσαρος προτάσεις, συνάψας μετ' αὐτοῦ φιλίαν, ἐκβάσαν ὀλεθριωτάτην καὶ πρὸς ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὴν πόλιν. «Οὐ γὰρ, λέγει ὁ βιογράφος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οὐ γὰρ, ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, ἡ Καίσαρος καὶ Πομπήϊου διαφορά τοὺς ἐμφυλίους ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτως καὶ πρὸς ἀλλήλους διασάντων.» Τὴν διαλλαγὴν ταύτην ὀνομάζει ἀλλαχού «πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ φαύλη καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθεὲν ἐπιβούλων. Ἡ γὰρ ὡσπερ ἐν σκάφει τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισούσα τῆς πώλεως ἰσχύς εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία, τὴν πάντα πράγματα καταστασιάζασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ῥοπήν ἐποίησεν.» Ἐκ τῆς ὁραίας ταύτης εἰκόνας συμπεραίνομεν ὅτι τὰς λε-

γομένους σήμερον πολιτικὰς συμμαχίας (coalitions politiques) καθὼς καὶ τὴν ἑλλειψὶν ἀντιπολιτεύσεως ἐθεώρει ἐπιζημίους εἰς τὴν πολιτείαν ὁ πολὺς καὶ πολυπείρος Χαιρωνεύς. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐγένετο ἡ συμμαχίσις ἡ μᾶλλον ἡ λυκοφιλία, ὡς ἐμφαντικώτερον ὀνομάζονται πρὸ ἡμῶν σήμερον αἱ τοιαῦται συνδιαλλαγῆαι.

Ἐπανελθὼν ἐξ Ἰβηρίας ὁ Καῖσαρ καὶ σπεύδων νὰ κατορθώσῃ ἐπιτηδεῖως δι' ἄλλων τοὺς φιλοδόξους αὐτοῦ σκοπούς, εὐποδύεται πολίτευμά τι πάντας ἀνθρώπους ἐξαπατήσαν πλὴν Κάτωνος. Ἦν δὲ τοῦτο διαλλαγή Πομπήϊου καὶ Κράσσου τῶν μέγιστα ἐν τῇ πόλει δυναμένων, ὥστε «θατέρῳ προσθέμενος ἐχθρῷ χρησεται τῷ ἑτέρῳ.» Διὸ ἐντυχὼν κατ' ἰδίαν τῷ Πομπήϊῳ ὑπέσχεθη δραστηριωτάτην ἐνεργεῖαν ὅπως κυρωθῶσιν αἱ τε κατὰ τὴν Ἀσίαν πράξεις αὐτοῦ καὶ αἱ κληρουχίαι, ἐπιτραπῆ δὲ αὐτῷ καὶ ἡ ἄμεσος τῶν τῆς πολιτείας διεύθυνσις. Τῶν προτάσεων δὲ τούτων γενομένων δεκτῶν καὶ τῆς ἐνώσεως χαταρτισθείσης, πάντες οἱ ἀληθεῖς Ῥωμαῖοι καταράχθησαν μαθόντες ὅτι ἡ παρὰ τῷ δήμῳ εὐνοια φιλοδόξου δημαγωγοῦ, ἡ ἀμύθητος τοῦ Κράσσου περυσία καὶ ἡ στρατηγικὴ τοῦ Πομπήϊου ἐπιβρόη συμμαχήσασαι, διεννοοῦντο νὰ παλαίσωσι πρὸς τὴν συντηρητικὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρίστων. Ἡ σύγκλητος ὅμως, εἰ καὶ ἐταράχθη καὶ αὐτῇ, οὐ μόνον δὲν ἀπέφυγε τὴν μάχην, ἀλλὰ καὶ συνύπατον τοῦ διὰ Κράσσου καὶ Πομπήϊου ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καταχθέντος Καίσαρος ἐψηφίσε τὸν αἰκιστάτον συγγενῆ καὶ ὀπαδὸν τοῦ Κάτωνος Κηλοπόρτιον Βύβλον, ἀντίζηλον μᾶλλον ἢ συνάρχοντα ἐκείνου. Οὐδέποτε δὲ ἤθελον ἐπιτύχει οἱ συνωμόται εἰ μὴ παρεβιάζοντο οἱ νόμοι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὃς τις μόλις καταστάς εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσέφερε «πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν» ἀδικωτάτους προτάσεις περὶ νομῆς ἀγρῶν καὶ πόλεων πρὸς εἴκοσι χιλιάδας ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου, ἐνῶ ὁ Πομπήϊος μόνον ὑπὲρ τινῶν ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ συμπολεμησάντων εἶχε ζητήσει τοιαύτην. Ἀλλ' ἐναντιωθέντος θάρραλέως τοῦ Βύβλου, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀντιστάσης ἐβρώμενέστατα καὶ τῆς συγκλήτου ὁ Καῖσαρ, ὃς τις ἐζήτηε πρόφατιν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν νεωτεριστῶν, καταφρόνησε τὴν ἐνστάσιν, καὶ διαμαρτυρηθεὶς εἶπεν ὅτι ἐβιάζετο νὰ προστρέξῃ ἄκων εἰς τὸν δῆμον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ δήμου αἱ ἀποφάσεις ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν τῆς συγκλήτου, ἐπόμενον ἦτο ὅτι καὶ ταύτης ἀντιλεγούσης τὸ θεραπεῖον τοὺς ἀπόρους καὶ τοὺς πένητας νομοσχέδιον ἤθελεν ἐπιψηφισθῆ. Ἀπῆρτετο ὅμως κατὰ νόμον καὶ ἐτέρων δύο ὄρων ἡ ἐκπλήρωσις· ἡ συγκατάθεσις τοῦ συνυπάτου τοῦ Καίσαρος καὶ ἡ τῶν ἐπ' οἰωνοῖς ἰσέρων *). Ἀλλ' ὁ Καῖσαρ

καταφρονήσας ὡσαύτως καὶ ἐκείνου τὸ δικαίωμα καὶ τούτων τὰς διαμαρτυρίας, ἐξεπήδησε πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ἐμφανισθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος ἔνθεν μὲν ἔχων τὸν Πομπήϊον ἔνθεν δὲ τὸν Κράσσον, διεδήλωσεν ὅτι οὐ μόνον διὰ λόγου ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου ἐσκόπευε νὰ στηρίξῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου. Καὶ τούτων πραττομένων ὁ μὲν Βύβλος καθ' οὐ ἐρχομένου εἰς τὴν ἀγορὰν «αἰφνης προσπεσόντες κατέκλασαν τὰς βράβδους, ἕτερος δὲ τις καὶ κοπρίων κόρινον ἐκ κεφαλῆς αὐτοῦ κατεσκέδασεν, κατεκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν ὀκτῶ ὄλους μῆνας μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἐπιλοίου χρόνου τῆς ὑπατείας μὴ ὑπατεύων ὅμως, τὸ δὲ πολίτευμα κατελύθη διὰ παντός, ἡ εὐεργετικὴ τῶν ἀρίστων ἐπιβρόη καταστράφη, καὶ ἡ τριανδρία ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς τυφλῆς τοῦ δήμου ὑπακοῆς, διὰ τε γυναιῶν καὶ ἀμοιβαίων γάμων ἀσφαλισομένη, ἐγένετο ἀπόλυτος κυρία τῆς πολιτείας. Ἐνῶ δὲ τὸ ἐκ τῶν πράξεων τούτων ὄνειδος ἐπιπτε βαρὺ κατὰ τοῦ Κράσσου καὶ τοῦ Πομπήϊου, ἡ εὐνοια τοῦ δήμου περιείχετο εἰς τὸν Καῖσαρ. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε φθάσει ἔτι ὀλόκληρον τὸ πλήρωμα τῶν φιλοδόξων τούτου πόθων, διότι τὸν Πομπήϊον εὐκλείος ἐπουράνιον ἤνθει τότε παντοίας περὶ πόλεμον ἀρετῆς, ἡγάπα πάντοτε περιπαθῶς ὁ στρατὸς, ἀνευ δὲ ἐνόπλου δυνάμεως ἀφιερωμένης ἐξαιρέτως εἰς τὸν ἀκράτητον δημαγωγὸν, ἀδύνατον ἦτο νὰ τολμήσῃ τι κατὰ τῶν δύο συναρχόντων.

Τοιαύτην δύναμιν ἐπιθυμῶν νὰ κατορθώσῃ ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἐπὶ πενταετίαν παρὰ τοῦ δήμου, συνεπικυροῦντος καὶ τοῦ Πομπήϊου, τὴν ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπασαν Κελτικὴν ἢ Γαλατικὴν καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια στρατιωτῶν. Ὁμοίον τι σχεδὸν ἐπραξε καὶ Ναπολέων ὁ Α', ζητήσας καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ κυβερνητικοῦ Διευθυντηρίου τὴν διοίκησιν τοῦ ἐπὶ Αἴγυπτον στρατοῦ. ὤρισε δὲ ὁ Καῖσαρ ἔτη πέντε, διότι τόσον χρόνον ἐνόμιζεν ἀποχωρῶντα πρὸς συγκρότησιν στρατικῆς, ἐπιτηδεῖας νὰ κατακτήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ μόνου τὴν πολιτείαν.

Τὴν δὲ ἐσωτερικὴν τῆς Ῥώμης κυβέρνησιν ἀνέθεντο εἰς τὸν Πομπήϊον, ὃς τις εἶτε ἐκ βραθυμίας εἶτε ἀπὸ σκοποῦ ἀφῆκε νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν τῇ πόλει πνεῦμα ἀταξίας καὶ στάσεως, οὐ τινος τὴν καταστολὴν μάτην ἐπεδίωξε μετὰ ταῦτα· διότι ἡ ἀκολασία τοῦ δήμου κορυφωθείσα ἐξηυτέλισε τὴν διοίκησιν, ἡ δὲ

ὀρνίθων καὶ δισσημαῖων ἀποδεικνύουσι Ῥωμαῖοι μαντικῆς ἐπισκέπτες καὶ φύλακες. * Πλούτ. ἐν βίβῳ Διμ. Παύλου § Γ', 25— «Τοῦτο δ' ἐστὶν ἱερωσύνης εἶδος, ἢ μάλιστα τὴν ἀπ' αἰσῶν μαντικὴν ἐπιβλέπειν καὶ παραφυλάττειν νόμος δίδωκεν.» Ὁ αὐτ. ἐν βίβῳ Μαρκελλοῦ § Β', 20. Ἐλαμῆσαντο δὲ οἱ αὐγούροι μετὰ τῶν ἐπιφανεστερῶν, καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Διμ. Παῦλος, ὁ Μάρκελλος, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Τιβέρ. Γράγγος, ἔς τις ἠξιώθη τῆς ἱερωσύνης ταύτης «δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν εὐγένειαν.»

*) «Τῶν αὐγούρων (augures) προσαγορευομένων, οὗς τῆς ἀπ'

ἐξορία τοῦ Κικέρωνος, ἢ παρὰ νόμον δημορχία τοῦ Κλαυδίου καὶ ἡ μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου θανάσιμος διχοστασία ἀπέδειξαν τὸν κρατοῦντα πρὸς ἡνίας τῆς ἐξουσίας ἢ ἀσθενῆ τὸν χαρακτῆρα ἢ ἀξιοκατακρίτως συνένουχον.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ πενταετής τοῦ Καίσαρος ἡγεμονία ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, νέαι δὲ συνθήκαι ἐγένοντο μεταξὺ τῶν τριῶν ὑπάτων. Καὶ πρὸς μὲν τὸν Καίσαρα ἐπεμετρήθη καὶ δευτέρα πενταετία, πρὸς δὲ τὸν Κράσσον, δυσφοροῦντα πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δόξαν ἐκείνου καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Πομπηίου, ἡ Συρία καὶ ἡ ἐπὶ Πάρθους στρατεία, καὶ πρὸς τοῦτον ἅπασα ἡ Λιβύη καὶ Ἰθέρια μετὰ τρισάρων ταγματῶν στρατιωτῶν ὅπως ἀντισταθμῆ τὸ ἀξίωμα τῶν δύο ἄλλων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ πόλις ἐξήκολούθει κυμαίνουσα καὶ σαλευομένη, πρότασις ὑπεβλήθη νὰ ἐκλεχθῆ δικτάτωρ ὁ Πομπήιος. Τοσαύτη δὲ ἐπεκράτει ἀκοσμία καὶ κακοπολιτεία, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Κάτων «πᾶσαν, ὡς εἶπεν, ἀρχὴν μᾶλλον αἰρούμενος ἀναρχίας,» παρήνεσε τὴν σύγκλητον νὰ ψηφίσῃ μόνον ὑπατον τὸν Πομπήιον. Καὶ ἡ πράξις ἐγένετο προθύμως δεκτή.

Ἀναλαβὼν δὲ ὁ Πομπήιος διὰ νόμου τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ κρίνων ματαίαν τὴν περαιτέρω ὑπόκρισιν, ἀνέσυρε τὸ ἐπισκιάζον τὴν ἀριστοκρατικὴν αὐτοῦ ὑπεροψίαν παραπέτασμα, καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἰσχυρὰν φωνὴν ἐκείνων οἱ τινες ἀνύψωσαν αὐτὸν εἰς τὴν τοιαύτην περιωπὴν· δὲν παρεθῆρε ὁμοῦ μεταξὺ τῆς τόσης μέθης τὸν δευδερκῆ ὀφθαλμῶν τὸν ἀγρυπνοῦντα εἰς πάσας τὰς πράξεις, καὶ ἀκτινοβολοῦντα ὑπὸ χαρᾶς κατὰ πᾶσαν παρεκτροπὴν αὐτοῦ· οὐδὲ ὑπενόει ὅτι ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν ἑαυτοῦ καταδικήν, ἧς ὁ μέλλων ἐκτελεστῆς παρίστατο κρατῶν γυμνὸν τὸ ξίφος· ἀνκφυλόμενος μάλιστα ὑπὸ ἀμέτρου ζήλου ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῆς ἀριστοκρατίας, ἐξώρισε τσσαράκοντα ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς δημοκρατικῆς μερίδος, οἱ τινες κατέφυγον ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Καίσαρος. Καὶ προφανῆς μὲν καὶ ἐπικειμένη ἦτο ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο· ἀλλ' ὁ Πομπήιος τοσοῦτον ἐπήρθη καὶ τοσοῦτον ἐθάβρει, ὥστε καὶ τῶν φοβουμένων τὴν σύγκρουσιν ταύτην κατεγέλα, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι ὁ Καίσαρ ἤλαυνεν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπεκρίνετο μειδιῶν νὰ μὴ ταράττωνται, διότι «ὅπου τῆς Ἰταλίας, προσέθετεν, ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἰππικαὶ δυνάμεις.»

Καὶ αὐτὸς μὲν ἀνέβη εἰς τὴν ἀκμὴν εἰς ἣν ἀπέβλεπε· τοῦ Καίσαρος ὁμοῦ οἱ σκοποὶ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ὑψηλότεροι· διὸ καὶ τοσαύτην εἶχεν οὗτος δραστηριότητα, ὥστε καὶ πρὸς τὰ δυσαναγωνιστότερα ἐμπόδια ἦτο ἔτοιμος ν' ἀνταγωνισθῆ ἵνα φθάσῃ εἰς αὐτούς. Πάντες γινώσκουσι τὴν μεταξὺ τῆς ἀριστο-

κρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας στυγεράν ἐκείνην πάλην, καθ' ἣν ὁ μὲν ἐνδοξὸς βίβασπις, ὁ ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνήκε, καὶ εἰς ἣν οὐδεὶς ἕτερος εἶχε δικαίωμα νὰ καθίσῃ ὑψηλότερον αὐτοῦ, καθυπέταξεν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Ἰταλίαν, ὁ δὲ Πομπήιος ἔχων περὶ ἑαυτὸν τοὺς εὐγενεστάτους τῶν πολιτῶν τῆς Ρώμης, οὗς εἶχε καταδιώξει πρότερον, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἀνατολήν· ἵνα ζήτησῃ τὴν συνδρομὴν δούλων.

Ἦσαν ὁμοῦ καὶ μεταξὺ τῶν περὶ Καίσαρα εὐπατρίδαι ἐξ ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν, οἷον τῆς τῶν Αἰμιλιῶν, Φαβίων, Οὐαλεριανῶν, Λικινίων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς τῶν Κορνηλίων, ἐκ τοῦ κλάδου μάλιστα ἐκείνου ἀφ' οὗ κατήγετο ὁ Σύλλας, ὁ κραταῖος τῆς ἀριστοκρατίας πρόμαχος. Αἱ κλειναὶ αὗται οἰκογένειαι δὲν συγκατετίθεντο νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ὁ μὲν εὐγενέστατος τὴν καταγωγὴν Καίσαρ ἤθελε ταπεινώσει τὸ μέγα τῶν ἀρίστων ἀξίωμα, ὁ δὲ ἦττον ἐκείνου εὐγενῆς Πομπήιος ἤθελεν ἐνισχύσει αὐτό. Ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἀπέδειξαν ὅτι ἐλανθάνοντο οἱ οὕτω σκεπτόμενοι, διότι ἡ ἀριστοκρατία ἐβιάσθη κατὰ τὴν ἀνηλεῆ ἐκείνην πάλην, καθ' ἣν ἔπεσε δολοφονηθεὶς ὁ Καίσαρ, νὰ ὑποταχθῆ, νὰ ἴδῃ δὲ ἑαυτὴν ἐξασθενηθεῖσαν διὰ τῆς ἀνυψώσεως βαρβάρων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἢ ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου. Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ ἀμάθεια τῶν νεηλδῶν τούτων, ὥστε οὐ μόνον ἀγανάκτησιν ἀλλὰ καὶ γέλωτα προκαλοῦν· διὸ καὶ διενεμήθη κατὰ τὴν πόλιν ἡ ἐξῆς εἰδησις· «Bonum factum, ne quis novo senatori curiam ostendat,» δι' ἧς παρηγγέλλοντο οἱ ἀγαθοὶ πολῖται νὰ μὴ δεικνύωσι πρὸς ἐκείνους τὴν φέρουσαν πρὸς τὴν σύγκλητον ὁδόν.

Οὐδαμῶς ἔρα παράδοξον ὅτι τοιαύτη βία ἐνέργεια ἐγέννησεν ἀντενεργεῖαν ἰσχυρὰν, οὐδ' ὅτι πολλοὶ τῶν ἐνθερμοτέρων τοῦ Καίσαρος ὀπαδῶν, γενόμενοι ἄσπονδοι αὐτοῦ ἐχθροὶ καὶ προσεταιρισθέντες τὴν λοιπὴν ἀριστοκρατίαν, συνετέλεσαν εἰς τὸ τόλμημα ἐκείνου, ὅς τις ὠνομάσθη ultimus Romanorum. Ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ τὸ πλῆθος, καὶ τοὶ ἔπνευεν ὅλον ἐλευθερίαν καὶ ταύτην ἀπαύστως ἐπεκαλεῖτο, ἐσίρετο πρὸς τὴν τυραννίαν ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου ὅν ἐλάτρευεν ὡς θεόν· εἰς τὸ νεῦμα τοῦ Καίσαρος ὑπετάσσοντο πάντες ὡς εἰς νεῦμα Διὸς, οἱ δὲ προσθεύσαντες εἰλικρινῶς τὰ τῆς δημοκρατίας, ἐγκαταλειφθέντες μόνοι ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν, ἐθανατώθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ πολυαίματος ἔρις τῶν διαδόχων τοῦ Καίσαρος.

Καὶ ὁμοῦ μικρὰ ὑπῆβξεν ἡ διάρκειαι τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων ἕσα ἐκαρπώθη ἡ γενεὰ τῶν Ἰουλίων ἐκ τοσοῦτων καὶ τοιοῦτων ἀγῶνων καὶ ἀνομημάτων. Ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς μετὰ τὸν Αὐγουστον ὁ Καλλιγούλας μόνος συνέλεξε τοὺς καρπούς τῆς φιλοδοξίας τοῦ Καίσαρος· διότι καὶ ὁ

Κλαύδιος καὶ ὁ Δομίτιος, ὑπολαμβάνοντες τὴν ἀρχαίαν ἀριστοκρατίαν, ἧς ἀμφοτέροι ἦσαν γόνοι, ῥυπαθεῖσαν διὰ τῆς προσθήκης τῆς νεωτέρας, κατεδίωξαν ταύτην ἀνηλεῶς.

Τοιαῦτα κατὰ τὴν ἱστορίαν τὰ γεγονότα, ὧν ἕνεκα κατελύθησαν τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα, ἐξ ὧν ὁμοῦ ἐν καὶ μόνον μάθημα ἐπορίσθησαν οἱ φίλοι τῆς δημοκρατίας, ὅτι μόλις ἠχῆσῃ τοῦ πλήθους ἡ φωνή, πρέπει παρευθὺς καὶ ἄνευ ἀντιστάσεως νὰ κόπτωσι τὴν κεφαλὴν. Καὶ ἴσως μὲν ἀντίπωσιν ὅτι ἂν ὁ Περικλῆς ἐνέδιδεν εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ δήμου δὲν θὰ ἐγενεῖτο ὁ Κλέων, ἢ ἂν τοῦ Τιβερίου Γράγγου οἱ σκοποὶ ἐπετύγγανον δὲν θ' ἀνεφαίνοντο ὁ Μάριος καὶ ὁ Κίννας. Καλὸν ὁμοῦ νὰ ἐνθυμηθῶσιν ὅτι εἴ ποτε ἐγένοντο αἱ ζητηθεῖσαι ἀσύνετοι παραχωρήσεις, πᾶσα μὲν ἡ κοινωνικὴ τάξις θὰ διεμελίζετο, αἱ δὲ πολιτεῖαι, καὶ αἱ δύο, θὰ περιείρχοντο ταχύτερον εἰς τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην κατάστασιν, εἰς ἣν εὔρον αὐτὰς ὁ Λύσανδρος καὶ ὁ Σύλλας. Ὅτι δὲ τὸ δόγμα τοῦ ὑποχωρεῖν εἰς τὰς φωνασκίας ἐνόσφ ὑπάρχει τι πρὸς παραχώρησιν θεμελιουταὶ ἐπὶ βίας ὅπως ὁλοῦς σαθρὰς, εὐκόλως ἐννοεῖ ὁ συγκαταβίβων νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αἱ εὐχαὶ τῶν λαῶν δὲν προέρχονται ἐξ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν ὠρισμένων ὅπως δυνηθῆ νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ εἶδος καὶ τὸ ποῖον αὐτῶν ἢ ἐξουσία, ἀλλ' ἐκ τοῦ στόματος ἀναριθμῶν, ἑτεροκινήτων, ἑτερογενῶν, εὐεξάπτων καὶ ἀσταθῶν. Συνθηκολογῶν δὲ τις πρὸς δῆμον ὁμοιάζει ἀνθρώπῳ συνθηκολογῶντι πρὸς παφλάζον κύμα ἐνῶ συντριβεται κατὰ τῆς ἀκτῆς, μὴδὲ βλέποντι ὅτι κατόπιν τούτου ἐπαφρίζει λάβρον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τέταρτον καὶ σωρὸς ἄλλων ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· διότι καθὼς τῶν κυμάτων τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῦ πλήθους αἱ ἐπιδρομαὶ εἰσὶν ἀλλεπάλληλοι καὶ ἀκάθεκτοι. Οὐδὲ ὁμοῦ δὲ δύσκολον ν' ἀποδειχθῆ πράγμα ἄλλως πασιφανὲς ὅσο καὶ ὁ ἥλιος, ὅτι εἴ ποτε ἡ ἰδέα τῶν εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ δήμου παραχωρήσεων ἰδρυθῆ ὡς ἀρχή, ἐπειδὴ ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία θέλει περιέλθει ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς πλείονας, ἢ διὰ λύσει παντὸς κοινωνικοῦ δεσμοῦ ἔσται ἄφραυτος· διότι τῶν πλείονων ἐχόντων μᾶλλον ἢ ἦττον χαλεπῶς πρὸς τὸν νόμον, ὑπάρχει ἐν τοῖς κόλποις πάντων τῶν κοινωνικῶν συστημάτων διαρκῆς σπόρος διαλύσεως ἐξ οὗ, εἰ μὴ περιστέλλετο, θ' ἀνεφύοντο ἀκαταπαύστως ἀνατροπαὶ συνεπάγουσαι τὴν καταστροφὴν αὐτῶν τῶν κοινωνιῶν. Τὸ κακὸν ὁμοῦ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐγκείμενα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ φύσει, ταύτην ἔχει τὴν θεραπείαν, ὅτι πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ περιφέρῃ πανταχοῦ τὸ ἀνηλεῆς αὐτῆς δρέπανον ἢ ἀναρχία, τὸ πλῆθος τῶν δειλῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν, φοβούμενον μὴ κατασπαραχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀγρίων ταύτης θεραπόντων, σπεύδουσι ν' ἀνταλλάξωσιν ἀντὶ

ἀσφαλείας τὴν ἀναρχικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς στιβαρὰς χεῖρας δεσπότου, ὡς ἐπραξεν ἡ Γαλλία ὅτε μωρὰ καὶ παράφρων ἐξουσία ἔσυρεν αὐτὴν εἰς τὴν ἄβυσσον. Καὶ ἰδοὺ πῶς δικαιολογεῖται τὸ ὑπὸ Σοφοκλέους ῥηθὲν, ἔτι «ἡ ὕβρις φυτεύει τύραννον» *).

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ κύκλος ὅν πρόωρισται ἴσως νὰ περιτρέξωσι πᾶσαι αἱ κοινωναί· ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς εἴμεθα ἑτεροκίνητα νευρόσπαστα, ἀδυνατοῦντα νὰ ρυθμίσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν πράξεις; Βεβαίως οὐχί. Εἰς ἐκάστην ἄρα γενεάν ἀπόκειται νὰ ἐπιταχύνῃ ἢ ν' ἀναχαιτίσῃ τὰς προόδους αὐτῆς, καθιστώσα τὰς ἀναπορεύτους μεταβολὰς ἀντὶ αἵματηρῶν καὶ ὀλεθριῶν, πράξεως καὶ ἀκινδύνους. Ἐστὼ δὲ εἰς παράδειγμα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Πάντες γινώσκουμεν τὸ ἄφραυτον τῆς ὥρας καθ' ἣν ἀποσπώμενοι ἀπὸ τῶν ἐπιγείων παθῶν καὶ συμφερόντων θέλομεν μεταβῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἀφ' ἡμῶν ἐξαρτᾶται ἡ ταχύτερα ἢ ἡ βραδυτέρα ἐπέλευσις τῆς ὥρας ταύτης, καὶ ὅτι ἐν ἡμῖν κείται νὰ καταστήσωμεν γλυκυτέρας ἀλλὰ δὴ καὶ φαιδροτέρας τὰς ἡμέρας ἡμῶν. Οὕτω καὶ ἐπὶ πολιτείας· ἐὰν πάντες πεισθῶμεν ὅτι εἰς μόνον τρόπος ὑπάρχει ὅπως ἀπολαύῃ ἐφ' ὅσον ἐνεστι μακρὸν χρόνον μεζονος δικρακίας καὶ εὐδαιμονίας, ὁ τρόπος λέγομεν τῆς εὐσεβοῦς διατηρήσεως τῶν νόμων καὶ τοῦ ἀβιάστου τῶν δικαιωμάτων, συναγωνισθῶσι δὲ πάντες, ἐξουσία τε καὶ πολῖται, οἱ φρόνιμοι τοῦλάχιστον μεταξὺ τούτων ἐκ πασῶν τῶν τάξεων, εἰς τὴν στερέωσιν αὐτοῦ, ἢ πολιτεία αὕτη «ὀρμησασα ἅπαξ εὔ, ἐλευσεται ὡς περ κύκλος αὐξανομένη», κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα **).

Ἡ ἐλευθερία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ρώμης τότε ἐπαθεν, ὅτε ἐκλονήθησαν οἱ νόμοι καὶ προσεβλήθησαν τῶν ἀρίστων τὰ δικαιώματα· τὸ πάθημα δὲ τοῦτο ἀνεφάνη ἀπαράλλακτον καὶ ὁσάκις καὶ ὅπου ἐτολήθησαν τὰ αὐτὰ ἀνομήματα. Ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως δὲ καὶ τῆς ὁμοιότητος ἐξάγομεν τὴν μεγάλην ταύτην ἀρχὴν τὴν κυβερνώσαν τὰ ἀνθρώπινα, ὅτι εἰς πᾶσαν πολιτείαν ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξίς σώφρονος δυνάμεως, ἀπροθύμου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ πολεμίας πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς, ἢ μερίδος κατεχούσης τὴν ἐξουσίαν καὶ μερίδος ὀργώσης πρὸς αὐτήν. Ἐκ τῶν δύο τούτων μερίδων ἡ τελευταία, πολυπληθὴς ἤδη οὔσα καὶ πολυπληθεστέρα ὁσημέραι καθισταμένη, ὑποδιαιρεῖται εἰς τμήματα· ὁσάκις δὲ τι τῶν τμημάτων τούτων καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν πάντα διὰ μιᾶς, πρέπει ἄρα, ὡς καταπολεμούμενον ὑπὸ τῶν λοιπῶν, νὰ ἐνδίδῃ συντηρητικὸν ἤδη ὅν πρὸς πᾶσαν

* Οἰδίπ. Τύρ. 873. ** Πολιτ. διαλ. δ'. § 224.

αξίωσιν; Ἀλλὰ τούτου δοθέντος, αἱ μὲν μεταστάσεις εἰσὶν καὶ ἀλλεπάλληλοι καὶ βίαιαι, τὰ δ' ἐπακόλουθα δευρὰ ἀναπόδραστα.

Ἰπάρχουσιν ὁμοίως καὶ οἱ ἀξιολύττες ὅτι τὸ συνταγματικὸν σύστημα τοσοῦτον μετέλλαξε τὰ τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς, ὥστε δύσκολον νὰ κρίνωμεν ἐπ' ἀκριβῆς ἐκ τῶν μεταβυλῶν τῶν ἀρχαίων πολιτευμάτων ὅποια εἰσὶν αἱ τῶν νεωτέρων. Καὶ ὁμολογοῦμεν μὲν ὅτι τὸ ἀντιπροσωπικὸν σύστημα ἀνέπτυξε καὶ ἐξήπλωσε τὴν ἐλευθερίαν ὁμολογοῦμεν ὁμοίως καὶ τοῦτο, ὅτι ἐὰν τὰ σώματα τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τοὺς λαοὺς, ἐντολὴν μόνην ἔχωσι νὰ ὑποστηρίζωσι τὰς ἐρέξεις τοῦ πλήθους, διαβιβάζοντα αὐτὰς ὡς ἄλλοι ὄχνητοι εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἀρχὴν, ἢ ἐκβασίαι τῶν τοιοῦτου εἶδους πολιτευμάτων εἴσται ὀλεθριωτέρα καὶ τῆς τῶν πάλαι δημοκρατιῶν διότι ἐνῶ ἔχουσι πάντα τὰ πλημμελήματα καὶ τῶν πλέον ἀκράτων ἐκ τῶν δημοκρατιῶν τούτων, στεροῦνται τῶν ἐγγυήσεων ἃς παρεῖχον καὶ αἱ βιαιότεραι ἐκκλησίαι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ῥώμης ὡς ἐλευθεραὶ πάσης ὀρισμένης ἐντολῆς, καὶ ἐπιτρέπουσαι ἢ ἀκούεται ἐν αὐταῖς ἢ φωνὴ τῶν βελτίστων ἀνδρῶν τῆς πόλεως, ἢ φωνὴ λέγομεν τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Κάτωνος καὶ τοῦ Κικέρωνος. Καὶ μὴ νομίση τις ὅτι ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο ἀνίσχυρος· ἐξ ἐναντίας τοσαύτην εἶχε τὴν ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς συνέσεως ἰσχὺν, ὥστε οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν φοβούμενοι ἤτταν προηροῦντο δολοφονίας καὶ ἐξοστρακισμοῦς.

Τὰς περὶ τοῦ συνταγματικοῦ συστήματος ὀλίγας ταύτας λέξεις ἐχρηάζαμεν ὑπ' ὄψιν μᾶλλον ἔχοντες τὸ σύνταγμα τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Καὶ εὐκολώτερον μὲν ἦτο νὰ πορισθῶμεν ἐπιχειρήματα ἐκ τῶν χρονικῶν τῶν νεωτέρων πολιτευμάτων, τῆς Ἀγγλίας φέρ' εἰπεῖν καὶ τῆς Γαλλίας, ἢ ἀποφύγωμεν ὁμοίως τὴν ἐνστασιν ὅτι δὲν ἀνεπτύχθη εἰσέτι ὅλη αὐτῶν ἢ ἐπενέργεια, ἢ ὅτι προσωποληπιτοῦμεν περὶ τὰς κρίσεις, προετιμῆσαμεν ἢ ἀναδράμωμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ταύτης τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὸν πολιτικὸν βίον, ἐνδοξον καὶ μὴ, ἐνάρετον καὶ μὴ προτιθέμενοι, νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην ἐκείνων εἰς οὓς ἀνατίθεται ἐκ περιτροπῆς ἢ κηδεμονία τῆς πόλεως. Ἐπικαλούμεθα δὲ ταύτας τὸσον ἐνθερμότερον, ὅσον οὐδεμίαν ἔχομεν πεποιθήσιν εἰς τὴν εὐθανασίαν τοῦ ἡμετέρου συντάγματος, ἐφ' ἧς βλέπομεν ἤδη ἀπληροῦν τῆς πανωλέθρου δημοκρατικῆς τὸ φάσγανον.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνετράφημεν ἐξ ἀπαλῶν ὄνυχων μεταξὺ ἐλευθερίας, ἐπὶ πολὺν μάλιστα χρόνον ἀπληροῦν παντὸς κανόνος, καὶ ἐμελετήσαμεν ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν τὰ ἐλευθερα πολιτεύματα, δὲν διστάζομεν ἢ ἀναγνωρίζωμεν καὶ νὰ κηρύξωμεν ὅτι ὅπως

θεμέλιον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εἶναι τὸ δευγόνον, οὕτω καὶ παντὸς ἀληθοῦς πολιτικοῦ συστήματος κρητὶς καὶ βᾶσις, βᾶσις καὶ κρητὶς ζωογόνοι, ὁμολογεῖται ἢ ἐλευθερία. Καὶ τοῦτο μὲν ἀναντιρρήτον ἢ ἀναντιρρήτον ὁμοίως καὶ ἕτερον τι, ὅτι ἂν εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα προστεθῆ δόσις δευγόνου πλείων τῆς φύσει ἀναλογούσης, ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐν ἀκαρεῖ ἢ ἢ λησμονοῦμεν τὸν λάτριν ἐκείνων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ὅς τις, ὑποθέσας ποτὲ ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ ἐπιβρωσθῆ ἢ ὑγεία νὰ παραταθῆ δὲ καὶ ἢ ζωὴ ἐλαττωμένων τῶν βλαβερῶν καὶ αὐξανόμενων τῶν ζωτικῶν στοιχείων τοῦ ἀέρος, ἀπεπειράθη ἢ ἀναπνεύσθαι δευγόνον μεμιγμένον πλέον τοῦ δέοντος εἰς αὐτόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠσθάνθη ἐπουράνιον μακαριότητα ἢ ἠσθάνθη τὸ αἶμα κυκλοφορῆσαν γοργώτερον, καὶ ἄφατον γλυκυθυμίαν περιχύσασαν τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὀπτασίαι θεσπέσιαι κατεκλήλου τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σοφοῦ. Μετ' ὀλίγον ὁμοίως ἢ ἄρρητος εὐδαιμονία ἐξήφρανε τὴν σπασμωδικαὶ κινήσεις συνετάραξαν ὀλόκληρον τὸ σῶμα, καὶ ἐν τι μόνον ἐν μόνον ἠσθάνετο, ἀκόρεστον λαγνεῖαν πρὸς ἀναπνοὴν τοῦ δηλητηρίου ἀέρος ὅς τις, εἰ μὴ ἔσπευδον ἢ ἀποσύρωσι τὸν πάσχοντα ἔκστασιν, ἤθελε κατακρημνίσαι αὐτὸν εἰς μανίαν ὁμοίαν ἐκείνης, ἢ δακρύομεν σήμερον τὰς παραφορὰς ἐν ταῖς ἐπικληθείσαις νέαις Ἀθήναις.

Καὶ περὶ μὲν τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχαίων πολιτευμάτων ἄλλοις *).

ΑΠΟ ΑΘΗΝΑΣ ΕΙΣ ΜΕΓΑΡΑ.

Ὅταν τις, ἐξερχόμενος τῶν Ἀθηναίων, διατρέχῃ τὴν ἱερὰν ὁδὸν, τὴν ἄγουσαν πρὸς Δαφνίον καὶ Ἐλευσίνα, καταλαμβάνεται ὑπὸ τινος ἀθυμίας, παραβάλλον τὸ ἄγονον καὶ ζῆρον ἔδαφος, ὅπερ ὁ ὀδοιπόρος διέρχεται, πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην γραμμὴν ἀγαλμάτων, βωμῶν, ναϊδίων, καὶ ἀριστουργημάτων, ὅσα ἄλλοτε ἀνά πᾶν βῆμα ἐκάλυπτον τὴν ὁδόν. Εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον φαίνεται ὡς ἂν ὁ Παισωνίας, περιγράφων τὴν ἀπειρίαν ἐκείνην τῶν

* Σημειωτέον ὅτι πᾶσαι αἱ ἐν τῷ κειμένῳ ἀρχαῖαι ῥήσεις, ὧν δὲν ὑπεδείξαμεν τὸν συγγραφέα, ἐλήφθησαν ἐκ τῶν Παραλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, ὀδηγοῦ ἡμῶν κατὰ τὴν διήγησιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν γεγονότων. Ἄξιοσημείωτον δὲ ὅτι μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ οἱ σφωτάτοι τῶν ἀρχαίων, οἱ Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἰσοκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Ξενοφῶν, συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἢ ὑπὲρ τὸ δέον ἐπέμβασις τοῦ δήμου εἰς τὰ τῆς πολιτείας φέρει ἐπὶ τέλους ὄλεθρον. Αὐτὸς δὲ Σωκράτης δὲν κατηγορεῖται μόνον διότι εἰσήγε νέα δαιμόνια, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς διδάσκων «τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ποιῶν βίαιους» (Ξεν. Ἀπομν. Α, 11, 58).

τύμβων καὶ στηλῶν, ὧν οἱ πλείστοι ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην γενναίας πράξεις καὶ ἥρωϊκὰ συμβεβηκότα, οὐδένα ἄλλον ἔσχε σκοπὸν ἢ νὰ λυπηθῆ τοὺς μεταγενεστέρους, παραβάλλοντας τὸν πλοῦτον ἐκείνον πρὸς τὴν σημερινὴν γυμνότητα.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ σκέψεις μου ὅτε, τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, διηρχόμην πολλάκις πεπατημένην ὁδόν, ἢ τις ἄγει εἰς Ἐλευσίνα καὶ Μέγαρον. Πλὴν ὁ αἰθριὸς οὐρανὸς τῆς Ἀττικῆς ταχέως ἀποδιώκει τὰς πενθίμους σκέψεις, καὶ ὀλίγοι βεβιαῖως εἰσὶν οἱ μὴ ἐκτιμῶντες καὶ μὴ θαυμάζοντες τὸ ὠραῖον θέαμα ὅπερ οἱ ἐν Ἀθήναις ἔχομεν τὸσον συνεχῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἀφοῦ διέληθαι τις τὸ ἐκκλησιδίου καὶ τὸν σταθμὸν τοῦ Ἁγίου Σάββος, παρουσιάζονται, δεξιόθεν καὶ ἀπέναντι αἱ τελευταῖαι κορυφαὶ τοῦ Πάρνηθος, διαχωριζόμεναι τὸσον ζωηρῶς ἐπὶ τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ, ἀριστερόθεν ὁ Πειραιεὺς, μετὰ τῶν ὠραίων αὐτοῦ λευκῶν οἰκιῶν, καὶ τῶν ἐπιπλεόντων ἰσθμῶν τῶν πλοίων, εἰ δὲ ἀπωτέρω ἡ Αἴγινα, ὡς μεγάλη μέλαινα χελώνη, ἀναδυομένη ἐκ τῶν θαλάσσης.

Μετὰ τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας δρόμον, ἀφικνεῖται τις εἰς Δαφνίον. Μάτην ἀνεζήτησα τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο μνημεῖον τοῦ Ἀνθεμοκρίτου, ἢ τὸν τάφον τοῦ Μολοττοῦ ἢ τὸν τοῦ Θεμιστοκλέους Πολιάρχου. Προπάντων ὁμοίως μετὰ περιεργείας ἐβλεπον τὸν βωμὸν τοῦ Μελιχίου Διός. Ἐραιότερα χρῆσις τῶν ἐπιθέτων σπανίως ἐγένετο ἢ ὅταν δι' αὐτῶν ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αἱ προσήκουσαι τοῖς θεοῖς ιδιότητες. Ὁ βωμὸς δὲ τοῦ Μελιχίου Διός, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πετρῶν καὶ τῶν ξηρῶν βράχων τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πάρνηθος, μοι φαίνεται λίαν εὐγλωττος. Ὁ Παισωνίας περὶ τοῦ βωμοῦ τούτου διηγείται ὅτι «Ἐπὶ τούτῳ Θεσεὺς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Φυτάλου καθαρσίαν ἔτυχε ληστὰς, καὶ ἄλλους ἀποκτείνας, καὶ Σίνιν, τὸν πρὸς Πιτθέως συγγενῆ *). Καὶ δὲν εἶδομεν μὲν τὸν βωμὸν, εὐτυχῶς ὁμοίως δὲν ἐφοβοῦμεθα οὔτε τὸν σημερινὸν Σίνιν, Τάκον ἢ τὸν Σπανόν, καθότι πλείστα ἀποσπάσματα χωροφυλάκων ἐφρούρουν καλῶς τὴν ὁδόν· ἐδείκνυον δὲ ἐν τῷ ἀποφασιστικῷ τοῦ ἤθους ὅτι οὐδόλω· ἤθελον διστάσει νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ πρὸς Σίνιν ἄθλα τοῦ Ἀθηναίου ἥρωος, ἔστω καὶ ἄνευ ἐλπίδος βωμοῦ πρὸς τὸν Μελίχιον Δία.

Ἐτι πλησιέστερα πρὸς τὸ Δαφνίον ἔκειτο τὸ πάλαι λαμπρὸν μνημεῖον ὅπερ, κατὰ τὸν Δικαίαρχον, ἦν ἀνώτερον ἀπάντων τῶν πέριξ. Τὸ μνημεῖον τοῦτο δὲ ἀνηγέρθη εἰς ἀνάμνησιν στρατηγοῦ τινος ἢ ναυάρχου ἐνδόξου· οὔτε τοῦ Περικλέους ἦν, οὔτε τοῦ Θεουκιδίδου. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐποίησεν Ἄρπαλος ὁ Μακεδὼν εἰς Πυθιονίκαν τῆς ἑταίραν. Ὁ Ἄρ-

λος ἦν ταμίης τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐστρατείαν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἱ ταμίαι ἐνίστε δὲν ἐσβίβοντο τὰ ἐμπειστευμένα αὐτοῖς χρήματα· ὁ Ἄρπαλος τοῦλάχιστον ἐκλεψε τὸ ταμεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἔδραμεν εἰς Ἀθήνας ὅπως γευθῆ ἀκόπως τῶν ξένων χρημάτων. Ἐρανοσθεὶς τῆς Πυθιονίκαν, ἑταίρουστος τότε ἐν τε Ἀθήναις καὶ ἐν Κορίνθῳ, ἀεὶ τοσοῦτον ἔρωτος προῆλθεν, ὡς καὶ μνημεῖον ἀποθανούσης ποιῆσαι, πάντων ὀπόσα Ἕλλησιν εἴστιν ἀρχαῖα, θεὰς μάλιστα ἄξιον *).

Τὸ ὄνομα τοῦ Δαφνίου ἀναμνηστικὴν τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ παρακείμενος βῶαξ ἀπεξηράνη, βοδοδάφνη ὁμοίως τινὲς διεσώθησαν, τὸ δὲ γλυκὺ ὕδωρ τοῦ φρέατος εἶναι γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς διαβάτας. Ἰπῆρχεν ἄλλοτε, παρὰ τὸ φρέαρ, μεγαλοπρεπῆς πλάτανος, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ὁποίας οἱ διερχόμενοι Τοῦρκοι συνεύρχοντο ὅπως ἀναπαυθῶσιν ἐκ τῆς ὀδοπορίας καὶ καπνίσωσι τὸν περιλημμένον ναργηλέ· πλὴν αἱ συνεχεῖς αὐταὶ ἐπισκέψεις καὶ διαμοναὶ ἐπήνεγκον πολλάκις λεηλασίας τῆς μονῆς καὶ ζημίας τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων· οἱ δὲ καλοὶ μοναχοὶ ἀπεφάσιον ἡμέραν τινὰ νὰ θυσιάσωσι τὸ περιφανὲς δένδρον, ἐξαγοράζοντες οὕτω τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν αὐτῶν, καὶ ἀπέκοψαν αὐτό. Ἡ ἀρχαία αὕτη μονὴ κατωκλήθη τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Ἑλλήνων μοναχῶν· ὅτε ὁμοίως οἱ Φράγγοι, κατακλύσαντες τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, διεινεμον, μεταξὺ τῶν μεγιστάνων τῆς Δύσεως, τὰς ὠραίας τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας, τὸ μοναστήριον τοῦτο, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, παρεδόθη εἰς Λατίνους μοναχοὺς, πάλιν δὲ, μετὰ τὸ τέλος τῆς Φραγκοκρατίας, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς ἡμετέρους. Σήμερον ἡ μονὴ εἶναι διαλελυμένη, τὰ δὲ κτήματα αὐτῆς ἀνήκουσι τῷ δημοσίῳ. Τέσσερες μόνον καλογραφαὶ διηγούνται τῷ περιέρῳ διαβάτῃ τὰ θαύματα τῶν ἁγίων εἰκόνων, αἰτινες κοσμοῦσι τὴν ἐν τῇ μονῇ ἐκκλησίαν καὶ τὰ παρεκκλήσια. Αἱ ἐπὶ τῶν παρακειμένων λόφων ὠραῖαι πεῦκαι ἠδύναντο, τυγχάνουσαι περιποιήσεως, ἢ ἀποτελέσωσι δάση πυκνά, ἄτινα καὶ πρόσδοτον σπουδαίαν ἤθελον ἀποφέρει καὶ τὴν γυμνὴν καὶ πετρώδη χώραν ἤθελον καταστήσει χλοερὰν καὶ εἰς αὐξήσιν ὑδάτων ἤθελον συντελέσει.

Ἡ μετὰ τὸ μοναστήριον κατωφερῆς ὁδὸς φέρει ἡμᾶς εἰς τὸ ἀμυγδαλέωδες παραθαλάσσιον. Ἡ Σαλαμίς, ἀντικρὺ ἡμῶν κλείει τὸν ὀρίζοντα καὶ νομίζει τις ὅτι εὐρίσκειται εἰς τὰς ὄχθας μεγάλης λίμνης. Ὀλίγοι ἀλιεῖς μόνον διακίβνουσιν ἐνίστε ἐπὶ τῆς ἐγκαταλειμμένης παραλίας. Μέχρι τινὸς δὲ εὐρίσκειτο ἐνταῦθα πέραμα, δι' οὗ διεπορθμύοντο οἱ μεταβαί-

* Παισωνίου Ἀττικῆ. Κεφ. ΑΖ. 3.

* Παισωνίου Ἀττικῆ. ΑΖ. 4.

νοντες εις Σαλαμίνα και οι εκειθεν εις την Αττικην επανερχόμενοι.

Η οδός εξακολουθεί επί τινα λεπτά στενή, κλειομένη υπό ύψηλων βράχων, μετά δε ταυτα εκτείνεται πρό των οφθαλμών η πεδιάς της Έλευσιος. Αριστέρα η θάλασσα, αντικρυ και εις απόστασιν τριών η τεσσαράων ωρών τα βουνά των Μεγάρων, τελευταία διακλαδώσεις των Γερανίων όρέων, η πεδιάς κκαταπράσινος πρό ποδών εκτεινομένη θέλγει την όρασιν. Μετ' ολίγον έρχεται ο οδοιπόρος εις τους Ρειτούς. Είσι δ' ούτοι σύμπλεγμα πηγών άλμυρών ύδάτων, τó πάλαι Ιερών της Δήμητρος και της Κόρης. Οί Ρειτοί είσι γνωστοί σήμερον υπό τó όνομα «Μύλοι του Κουμουνούρου», ού τινος η ιδιοκτησία διεδέχθη την των δύο θεών. Οί Ρειτοί, κατά τον Παυσανίαν, απέτελουν άλλοτε σύνορα μεταξύ Αθηναίων και Έλευσινίων. Συνάζονται δε τα εκ της γης αναβρύοντα ύδατα εις μεγάλας δεξαμενάς φυσικάς πρός τó μέρος των όρέων, εκτισμένας δε πρός τó μέρος της οδοϋ, καθότι τα ύδατα είσιν ύψηλότερα των της θαλάσσης.

Οί αρχαιοί εις εξήγησιν τούτου έλεγον ότι τα ύδατα ταυτα ρέουσιν από τον πορθμόν του Εύριπου υποχθόνια και έρχονται πρός τον κόλπον της Σαλαμίνας ένθα η θάλασσα ύπάρχει χαμηλοτέρα. Έχουσιν όμως αι λίμναι αυται και σήμερον, ως τó πάλαι, πολλούς και καλούς ίχθύς. Προχωροϋντες συνητήσαμεν πέτρας μεγάλας και έρείπια τινά, άλλαχού δε μόλις διακρινόμενα άνωθεν της έπιφανείας. Μετ' ού πολύ διέρχομαι τó ξηρόν ρειθρον του Κηφισοϋ, και δύο ώρας μετά την εξ Αθηνών αναχώρησιν άφικνούμαι εις Έλευσίνα.

Ήτον ογδόη της πρωτας. Μικρά νέφη εκάλυπτον τον ήλιον, δροσερά δε αύρα ήρχετο από την θάλασσαν. Έν φ' οι ίπποι αναπαύονται επ' ολίγον, αρχαιολογοϋμεν ο φίλος συνοδοιπόρος και εγώ, εις τον μεγάλον ναόν και τας περίξ αρχαιότητας. Η Έλευσις φέρει τó όνομα από τον Έλευσίνα ήρωα. Τούτον άλλοι μόν λέγουσι παιδα του Έρμου και Δασείρας της θυγατρός του Έκκανοϋ, άλλοι δε πατέρα του ήρωος θεωροϋσι τον ήλιον. Η Δήμητρα άνευρούσα έν Έλευσίει, την Περσεφόνην άντήμειψε την πόλιν, καταστήσασα τα Έλευσίνα μυστήρια, δι' ών εδοξάσθη η Έλευσις. Ο ναός, και τοι κατστραμμένος από τους χρόνους του Αλαρίκου και τας μετά ταυτα επιδρομάς των βαρβάρων, δεικνύει εισέτι τó αρχαίον μεγαλειον. Τεμάχια όλόκληρα στηλών, πλείστα κιονόκρανα, βάθρα εύρισκόμενα εις την οικείαν θέσιν, δίδουσιν άφθονον ύλην μελέτης εις τον αρχαιολόγον και τον φίλον της μεγάλης εκείνης εποχής του ανθρωπίνου βίου. Σήμερον η Έλευσις άποτελεί μέρος του δήμου Έλευσινίων, οϋ τινος όμως πρω-

τεύουσα είναι η Μάνδρα. Συνεχείς δε αι αντιποήσεις των δύο χωρίων περί πρωτείων καθότι, και τοι αρχικώς, ως φαίνεται, ώρίσθη η Μάνδρα ως πρωτεύουσα του δήμου, συνέθη πολλάκις να σφετερισθῆ η Έλευσις του προνομίου. Η μεγαλοπρεπής πόλις, η έλκρούσα τó πάλαι την Εύρώπην και την Ανατολήν δια των περιβοήτων αυτης μυστηρίων, η δυνηθείσα ν' αντιπαλαίση πρός τας κλεινάς Αθήνας, έρίζει σήμερον περί πρωτείων πρός μικρόν χωρίον, κατοικούμενον τó πλείστον υπό Αλβανών!

Οί ίπποι άνεπαύθησαν και εξακολουθοϋμεν την οδοιπορίαν. Διελθόντες δε τα μικρά ύψώματα, ετινα εύρίσκονται πρός βορράν της Έλευσιος, διασχίζομεν τó Θριάσιον πεδίον, γνωστόν δια την ευφορίαν, πλήν και τούτο σήμερον κατά πολυ ύπολειπόμενον του αρχαίου κάλλους. Οϋχ ήττον και η άμπελος και η ελαία εύδοκιμοϋσι* δύναται δε τις να επαναλάβη μετά τινος ακριβείας περί της ελαίας τó του χοροϋ έν Οιδίποδι επί Κολωνῶ *).

Έστιν δ', οϊον εγώ
γας Ασίας οϋκ επακούω
οϋδ' έν τῇ μεγάλῃ Δαρίδι νάσφ
Πέλοπος πάποτε βλαστόν,
φύτευμ' άχείρωτον, αυτοποιόν,
εγγέων φόθημα δαίτων
δ τῆθε θάλλει μεγίστη χώρη,
γλαυκάς παιδοτρόφου φύλλον ελαίας
τó μόν τις οϋ νέος, οϋτε γήρη
σημαίνων αλιώσει χερσὶ πέρας.
Ο γάρ αιέν όρων κύκλος
λεύσει νιν Μορίου Διός
χά γλαυκῶπις Αθήνα.»

Άληθώς δε η πεδιάς είναι κατάφυτος εξ ελαίων, τινών μόν παλαιών, πλείστων δε νέων. Όταν δ' αναλογισθῆ τις τας ερημώσεις και τας καταστροφάς, όσας ύπέστησαν άπασα η χώρα και ιδίως τα πλησιώχωρα πρός τον ισθμόν της Κορίνθου μέρη, λαμβάνει πεποίθησιν εδραϊαν περί κρείττονος μέλλοντος, βλέπων ότι τόσον πολλά εγένοντο έν ολιγίστῳ χρόνῳ.

Άφίνομεν πρός τα δεξιά τα Χρισιώτικα Καλύβια, πρός βορράν διακρινονται τα όρη της Φυλῆς, εξ ύψους δε τινος παρακειμένου διακρινεται και η Μάνδρα, εις απόστασιν μιᾶς περίπου ώρας. Είπον ήδη ότι η Μάνδρα είναι πρωτεύουσα του δήμου Έλευσινίων κατοικείται δ' εκ 300 οικογενειών, λαλουσών τó πλείστον την Αλβανικήν. Επειδή δε πολλοί κάτοικοι από παλαιά Κούντουρα μετώκησαν εις τó χωρίον τούτο, καλεϊται ενίοτε υπό των έντοπίων Κούντουρα. Τα Αλβανικά χωρία, όσα ύπάρχουσιν ένιαχού της Ελλάδος, είσι λείψανα των διαφόρων Αλβανικών επιδρομών, ιδίως όμως της του 1770. Έτελείτο τότε η περίφημος εκείνη έκστρατεία του

*) Σοφοκλέους, Οιδίπους επί Κολωνῶ. στ. 684.

Όρλώφ έν Πελοποννήσῳ, καθ' ην ο Ρώσος ναύαρχος, άφ' οϋ ήρέθισε τους Έλληνας και εξήγειρεν αυτους κατά των Οθωμανών ύποσχόμενος βοηθείας και ήθικας και υλικας, εγκατέλιπε τους άτυχεις Πελοποννησίους εις την σκληράν αυτων τύχην και βεβαίαν καταστροφήν. Οί Οθωμανοί, φοβηθέντες ότι η εκρηξις γενικεύεται και ότι η Έλλάς άποσει τον ζυγόν, αφίνουσιν έλευθέρους τους Αλβανούς* οϋτοι δε, καταβαλόντες τους Χειμαριώτας και Μαυροβουνίους άποπειραθέντας να εξεγερθώσιν, επιπίπτουσι μετά λύσσης κατά της άτυχοϋς Ελλάδος. Ασηλατήσαντες τó Μεσολόγγιον, πυρπολοϋσι τας Πάτρας, φέρουσι την καταστροφήν εις όλον τον Κορινθιακόν κόλπον και τελευταίως εις Τρίπολιν ην κυριεύουσι, και φονεύσκντες χιλιάδας των κατοίκων αυτης άνεγείρουσι τα αίματηρά εκείνα τρόπαια εξ ανθρωπίνων κεφαλών, ά τινα οι περιηγηται και έν αρχῆ ακόμη του αιώνος τούτου φρίττοντες έβλεπον.

Επανέρχομαι εις την οδοιπορίαν ης εξήλθον, παρασυρθεις υπό αναμνήσεως γεγονότων φοβερών, ετινα έσχον σπουδαίαν επί της τύχης του έθνους επίβροϊαν, και ών η μήμηη πολλάκις άτυχώς μᾶς διαφεύγει. Άλλως τε οι Αλβανοί και ετιμωρήθησαν σκληρώς, φονευθέντες άργότερον κατά χιλιάδας υπό αυτων των Τούρκων. Οί δε ολίγοι άπομείναντες, συνοικισθέντες εις ολίγα της Ελλάδος χωρία, επεδόθησαν εις την γεωργίαν και την δενδροφυτεϊαν, μετά ζήλου οϋ του τυχόντος. Άέν εγένοντο άχρι τούδε τα δέοντα, όπως ταχέως εξελληνισθώσιν οι ολίγοι οϋτοι έν Ελλάδι άποικοι Αλβανοί. Οσάκις εύρίσκεται εις συνάφειαν η Έλληνική φυλή πρός ετέρας γειτονικάς, άνευ εξωτερικής τινος επιδράσεως, ταχέως καταφαινεται η ύπεροχη εκείνης, μεταδιδούσης ταχέως και τα ήθη και τα έθιμα, πρό παντός δε την γλώσσαν. Ολίγα σχολεία άρρένων και θηλέων ήρουν βπως, έντός μικροϋ, παύση ομιλουμένη η Αλβανική έντός της έλευθέρης Ελλάδος. Η Φιλικη παιδευτική Έταιρία, η πολλὰς πολλάκις παρασχούσα ύπηρεσίας τῷ Έλληνισμῶ, έδωκεν άξιον έπαίνου παράδειγμα συστήσασα σχολεία κορασιών εις τινα μέρη της Αττικής, ένθα επικρατεί η Αλβανική. Άτυχώς ολίγην άχρι τούδε έλαβη ενθάρρυνσιν. Πλήν η καλή αρχῆ εγένετο και αν η Κυβέρνησις επιστήση την προσοχήν επί του σπουδαίου τούτου αντικειμένου, πέποιθα ότι έντός ολίγου χρόνου τó αποτέλεσμα εσεται πλήρες.

Η οδός και πάλιν γίνεται στενή και άνωφερής. Αιερχόμενοι μεταξύ των βράχων και της θαλάσσης, διασχίζομεν τας ύπωρειας των βουνών των χωριζόντων τó Θριάσιον πεδίον και την πεδιάδα των Μεγάρων. Ένιαχού εργάται τινές καταγίνονται μετά ζήλου εις επισκευήν και διατήρησιν της οδοϋ εις

ίκανά μέρη ύψοϋνται μικροί οικίσκοι οδοτηρητών η σταθμών στρατιωτικῶν. Αναγνωρίζει δε τις μακρόθεν αυτους εκ των λευκών και έρυθρών γραμμών καθότι παν τοιούτου είδους δημόσιον κτίριον κτιζόμενον εκτός των Αθηνών λαμβάνει κατά γενικόν κανόνα τον δίχρουν εκείνον χρωματισμόν, όστις διακρίνει την Αθηναϊκήν μητρόπολιν.

Περί την δεκάτην και ημίσειαν άφιξις εις Μέγαρα. Η πόλις, όταν πλησιάσῃ τις, καταφαινεται καλώς τοποθετημένη επί λοφίσκου παρακειμένου εις έτερον τοιοϋτον, παρέχουσα ευμορφον θέαμα τας κλιμακωτάς αυτης οικίας. Ο δυτικός λοφίσκος, πάλαι καλούμενος Καρία, διετήρει πρό ολίγων ετών έρείπια πύργου, σήμερον καταπεσόντος. Ο ανατολικός λόφος, Άλκαθος καλούμενος, φέρει δύο άνεμομύλους, εις δε τους πρόποδας αυτου εδρηται τó νεκροταφείον μετά ναύσκου, τιμωμένου επ' όνόματι της Θεοτόκου. Οί κάτοικοι των Μεγάρων αριθμοϋνται περίπου εις 6,000 ψυχάς.

Τα Μέγαρα είναι μία των αρχαιοτάτων Έλληνικών πόλεων, κείνται δε εις ίσην περίπου απόστασιν μεταξύ Αθηνών και Κορίνθου. Και έν τοις καιροίς της μεγάλης αυτης δόξης η πόλις ήρθε μολις 12,000 κατοίκους. Εκέκτητο δε και μνημεία τινα περιφανῆ, μεταξύ των όποιων διακρινετο ναός του Όλυμπίου Διός και τó παρακειμενον άλσος του Απολλωνος. Τινές των Μεγαρικῶν άποικιῶν κατέστησαν έπίσημοι. Ιδίως τοιαϋται ύπήρξαν η Θάψος, η Σελινοϋς και η περίφημος δια τó μέλι αυτης Έβλα. Εϋτυχέστερα δε και κατά τούτο των σημερινών, τ' αρχαία Μέγαρα παρήγαγον διασήμους τινάς άνδρας, ως τον άγαλματοποιόν Θεόκοσμον, τον Εήκλειδην και τον περίφημον φιλόσοφον Στίλπωνα, άκμάσαντα περίπου τó 300 π. Χ. και γενόμενον μαθητήν του Εϋκλείδου διδάσκαλον δε του Ζήνωνος.

Σήμερον η πόλις των Μεγάρων διατελει οϋσα πρωτεύουσα της επαρχίας Μεγαρίδος. Διαιρείται δε η επαρχία εις τέσσαρας δήμους, Μεγαρέων, Έλευσίνοϋ, Σαλαμίνοϋ και Εϊδυλλίας, εξ ών οι μόν τρεις πρώτοι Β', ο δε τελευταίος Γ' τάξεως. Η όλη επαρχία έχει κατοίκους περίπου 14 χιλιάδας, δίδει δε δύο βουλευτάς.

Οί κάτοικοι των Μεγάρων είσιν έν γενεί νοήμονες και επιμελείς περί τας άγροτικές εργασίας. Λέγεται περί αυτων ότι δυσκόλως αφίνουσι τας εστίας αυτων οϋδ' άποφασίζουσιν εύκόλως να ζήσασι μακράν της πατρίδος πρός πορισμόν των του βίου και βελτίωσιν των καθ' έαυτους. Αι γυναίκες έχουσι χαρρακτηριστικά κανονικά, και θεωρω κατά τó πλείστον τους Μεγαρείς ως διατηρήσαντας τον αρχαίον της φυσιογνωμίας τύπον.

Η πεδιάς πάσχει εξ έλλείψεως ύδάτων* οϋχ ήτ*

τον ή ελαία καλλιεργείται εἰς τοὺς ἀγρούς δὲ σπείρονται καὶ κύκμοι πλὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Οὐδ' εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ θεραπεία εἰς τὴν ἀνυδρίαν ταύτην ἐξ ἧς πάσχουσι τοσαῦτα τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι, ἐὰν μὴ ληφθῶσι μέτρα σπουδαία περὶ τῶν δασῶν ἡμῶν, περὶ δεινροφυτείας ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ περὶ προφυλάξεως τῶν νέων φυτειῶν ἀπὸ τὸν καταστρεπτικὸν ὀδόντα τῶν αἰγῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἔτι καταστρεπτικώτερον ἀβελτηρίαν τῶν ποιμένων καὶ τῶν κτηνοτρόφων. Καιρὸς εἶναι νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἀντὶ ὀλίγων αἰγῶν καὶ ὀλιγίστων εἰσοδημάτων, ὅσα ἀπολαμβάνουσιν ἐκ τῶν βοσκῶν εἴτε τὸ δημόσιον, εἴτε οἱ ἰδιῶται, θυσιάζονται ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν, ἃς ἤθελεν ἀπολαμβάνει κατ' ἔτος τὸ Κράτος ἐκ τῆς ζυλείας, τῆς ρυτίνης καὶ δι' ἄλλων πολυειδῶν ὠφελειῶν. Εἶναι ἀποδεδειγμένον σήμερον ὅτι τὰ δάση εἶναι κυρία ἀφορμὴ τῆς εὐκρασίας τοῦ ἀέρος, τῆς διατηρήσεως τῶν ὑδάτων καὶ τῆς εὐφορίας τῆς γῆς. Δι' αὐτῶν συγκρατοῦνται τὰ χρώματα ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὑψηλῶν σημείων. Γνωστὸν εἶναι ὅτι τὰ δένδρα ἀποπέμπουσιν διὰ τῶν φύλλων ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀποπέμπουσιν ὀξυγόνον, ὅπερ ἐνούμενον μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἀποτελεῖ ἀναγκασιότατον στοιχεῖον ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ. Διατηροῦνται δὲ τὴν ὑγρασίαν, ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τοῖς φύλλοις, συντελοῦσι μεγάλως τὰ δένδρα εἰς ταχὺν σχηματισμὸν τῶν νεφῶν, ἐξατμιζομένων τῶν ὑγρῶν ἐν σχήματι ἀτμῶν διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἡλιακῆς θερμότητος, καὶ προκαλοῦσι τὴν βροχὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅπου ὑπάρχουσι δάση ἢ βροχὴ πίπτει ἀφθονώτερα. Ἀπ' ἐναντίας τὰ μέρη ἐνθα τὰ ὄρη ἀπεγυμνώθησαν τῶν δασῶν, ἠσθάνθησαν ταχέως τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Τὰ χρώματα, μὴ συγκρατούμενα πλέον ἤρχισαν νὰ καταρρέωσιν· οἱ βράχοι ἔμειναν ξηροὶ καὶ ἄγονοι, οἱ ὕετοί ἠλαττώθησαν, μετ' οὐ πολὺ, τὰ βέοντα ὕδατα ἐπαυσαν τὸν ῥοῦν, ἢ εὐκρασία τοῦ κλίματος μετεβλήθη καὶ ἡ γῆ ἐπαυσε ἀμείβουσα τοὺς κόπους τοῦ ποιοῦντος γεωργοῦ. Εἰς ἄλλας χώρας, ἐνθα τὸ αὐτὸ συνέβη κακὸν, ἐπεζητήθησαν καὶ ἐξευρέθησαν τὰ πρὸς θεραπείαν μέσα. Ἐν Γαλιζ λ. χ. τὰ δάση τῶν Γαλλικῶν Ἀλπεων καὶ τῶν ὀρέων τῆς Ὀδεύνης εἶχον καταστραφῆ, τὰ δ' ἀποτελέσματα ἐφάνησαν οἷα περιέγραψα ἀνωτέρω. Εὐθὺς συνεστήθησαν ἐπιτροπαὶ πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος καὶ ἐξεύρεσιν μέσων θεραπείας. Ἐφευτέθησαν καὶ ἐσπάρησαν δένδρα ὅσα ἐθεωροῦντο καταλλήλοτατα, μόλις δὲ εἶχε παρέλθει ὀλίγων ἐτῶν διάστημα καὶ εὐθὺς τὰ ἀποτελέσματα ἀνεφάνησαν. Τὰ ὕδατα κῆρξαν, τὰ χρώματα ἤρχισαν συγκρατούμενα, ἡ υἱεῖα καὶ ἡ ἀφθονία ἐφάνη ἐπανερχομένη. Τοιαῦτα καὶ ἔτι μεῖζονα εἶησαν ἂν καὶ παρ' ἡμῶν τ' ἀποτελέσματα, ἐὰν ἐλαμβάνετο πρόνοια

περὶ δασώσεως τοῦ Ἰμακταῦ, τοῦ Πάρνηθος καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἀττικῆς ὀρέων. Εἴθε ἡμέραν τινὰ καὶ Κυβέρνησις καὶ κοινωνία, κατανοοῦσι τὸ συμφέρον, προνοήσωσι περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τοῦτου ἀντικειμένου, ὅπερ ὄφειλε νὰ ὑπάρχῃ μία τῶν πρωτίστων μεριμνῶν τῶν ἐχόντων τὴν εὐθύνην περὶ τὰ τοιαῦτα! Βεβαίως δὲ περὶ τοῦτου ἤθελε μεριμνήσει καλῶς συγκεκριημένον γεωργικὸν συμβούλιον ἢ γεωργικὴ ἐταιρεία.

Ἄν ἤρκει ὅμως φαίνεται ἡ ἀνυδρία ἢ ἡ καταστροφή τῆς δεινροφυτείας φέρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Μεγάρων· ἔπρεπε καὶ ἕτεροι καταστροφεῖς νὰ συντελέσωσι τὸ καθ' αὐτούς. Ἀληθῶς, ἅμα γενομένης γνωστῆς τῆς ἐξώσεως τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος, ἐπεθύμησαν καὶ οἱ ἐν Μεγάροις νὰ μεθέξωσι τοῦ κινήματος· ζηλώσαντες δὲ τοὺς ἀρειμανίους τοὺς θραύσαντας τοὺς φανούς τῆς πρωτεύουσας, κατέστρεψαν τινὰς τῶν στηλῶν δι' ὧν διήρχετο τὸ εἰς τὴν πόλιν διοχειουόμενον ὕδωρ. Ἐκτοτε τὸ ὕδωρ μένει 40 λεπτὰ μακρὰν τῆς πόλεως, αἱ δὲ γυναῖκες ὅπως ὑδρευθῶσιν ὑποχρεοῦνται μετὰ κόπου καὶ μόχθου νὰ φέρωσιν ἐπὶ τῶν ὤμων ἐκεῖνο, ὅπερ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν μέχρι τοῦ 1862 εἶχον. Εὐτυχῶς τὰ Μέγαρα ἔχουσι σήμερον ἐπαρχον ἀνεπτυγμένον, δραστήριον καὶ ζηλωτὴν τῶν καλῶν ἔργων. Ἐλπίζοντες εἰς τὴν σύντονον ἐνέργειαν τοῦ Κυρίου Π. Ν. Πλέσκα πεποιθήαμεν ὅτι θέλουσιν ἀνορθωθῆ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀβελτηρίας ἐκείνης, καὶ ὅτι καὶ ἄλλα ἄξια λόγου δημόσια ἔργα θέλουσι λάβει τὴν προσήκουσαν ὄψιν.

Διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς φιλοτιμίου συμπράξεως τῶν κατοίκων δέον νὰ ἐπισκευασθῇ τὸ ὑδραγωγεῖον, οὐτινος ἢ καταστροφῆ δὲν ἀρμόζει εἰς πόλιν σπουδαίαν, κειμένην εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρωτεύουσας.

Λιμένα ἀρχαίον εἶχον τὰ Μέγαρα τὴν Νισαίαν, ἀπέχουσαν 20 περίπου λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὁ λιμὴν ἤνοτο μετὰ τῆς πόλεως διὰ μακρῶν τειχῶν, ὧν λείψανα διακρίνοντο μέχρις ἐσχάτων. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αὐτοτελῶν ὑπαρχουσῶν τῶν πλείστων Ἑλληνίδων πόλεων, ἢ ἀνάγκη λιμένος δι' ἕκαστον αὐτῶν ἦτον καταφανής. Σήμερον ὅμως ἀναπληροῦται ἡ ἀνάγκη διὰ καλῶν ὀδῶν καὶ σιδηροδρόμων, ἀγόντων πρὸς καλοὺς καὶ κεντρικοὺς λιμένας. Τοιαύτη ὁδὸς ἔσεται ἡμέραν τινὰ ἢ ἀγούσα ἀπ' Ἀθηνῶν διὰ Μεγάρων εἰς Κόρινθον. Ἐξακολουθεῖ δὲ αὕτη διερχομένη παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπὶ πολὺ διάστημα διασχίζει βράχους καὶ κρημνοὺς ἀποτόμους, μεταβληθέντας σήμερον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας εἰς ἀξιόλογον ὀδόν. Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίους Σκιρώνη τὸ μέρος τοῦτο τῆς ὀδοῦ, ἀπὸ τοῦ Σκίρωνος, ὅστις, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Παισανίας¹⁾,

¹⁾ Παισανίου Ἀττικῆ—Κεφ. μ' § 10 καὶ 12.

ΘΗΡΕΣΙΑ ΜΑΡΤΣΜΟΝΤ

ἢ
Η ΚΥΡΙΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)

(Συνέχ. 186 φυλλ. 805.)

πρῶτος τὴν ὀδὸν ἐποίησεν ἀνδράσιν εὐζώνοις ὀδεύειν. — Ἄγνω κατὰ πόσον ἢ ἐκπολιτικῆ αὐτῆ ἐνέργεια συνεβιάζετο μετὰ τὴν ἑτέραν τοῦ ἀνδρὸς ἔξιν, ὅστις, κατὰ τὸν αὐτὸν Παισανίαν, ἀπαικῶν σφίσι, ὀπόσοις τῶν ξένων ἐπετύγγανεν, ἤφειε σφᾶς εἰς τὴν θάλασσαν. Χελῶν δὲ ὑπενήχετο ταῖς πέτραις, τοὺς ἐσβληθέντας ἀρπάζειν. »

Ἡ ὁδὸς σήμερον διέρχεται τὴν περίφημον Κακὴν Σκάλαν καὶ φθάνει μέχρι Κινέτας, ἐὰν κατεβάλλετο δραστηρία ἐνέργεια πιστεύω ὅτι ἐντὸς ἐνὸς ἔτους ἤθελε φθάσει μέχρι Κόρινθου. Αἱ δὲ μεγάλαι δαπάναι ὅσαι διὰ τὴν ὀδὸν ἐγένοντο ἐπιβάλλουσι τὸ καθῆκον νὰ δοθῇ ταχὺ πέρασ εἰς τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀρτηρίαν συγκοινωνίας. Ἀληθῶς τότε μόνον χρησιμεύουσι τοιαῦτα ὀδοί, ὅταν ἐκατέρωθεν ἀπολήγουσαι εἰς κέντρον τι, πλησιάζουσι τὰ σημεῖα πρὸς κατανάλασιν τῶν προϊόντων, καὶ προστιθεῖσιν εὐκολίας εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν.

Τὰ πλείστα τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ναῶν ἐν Μεγάροις ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ κογχίτου λίθου· ἔχει δὲ ὁ λίθος οὗτος τοῦτο τὸ περίεργον ὅτι εἶναι ἀρκετὰ λευκὸς καὶ ἄλλου λίθου μαλακώτερος, εἶναι δὲ πλήρης παντοίων θαλασσίων κόγχων. Σήμερον αἱ πλείστα τῶν πετρῶν τῶν ἀρχαίων μνημείων μετηνέχθησαν ἀτυχῶς ἐντὸς τῆς πόλεως, πρὸς κατασκευὴν οἰκιῶν, παρέχουσαι δείγμα λυπηρὸν ἐλλείψεως σεβασμοῦ πρὸς τὰ ἐνδοξα τῶν προπατόρων λείψανα.

Ὁ ἀπὸ τῶν Μεγάρων φαίνεται καθαρὸς καὶ ὑγιής. Ἄν ἔχω δὲ ἀμφιβολίαν ὅτι ἂν ἢ συγκοινωνία καθίστατο εὐκολωτέρα καὶ πρὸ πάντων ἀσφαλεστέρα ἐδύνατο καὶ πολλὰ Ἀθηναῖκα οἰκογένεια νὰ διέρχωνται τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐν Μεγάροις. Ἄγνω πότε θέλει ἔλθει ἐποχὴ καθ' ἣν νὰ δύναται τις νὰ εἶπῃ τοῦτο περὶ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι ὀδῶν. Τοῦτο μόνον ἠξεύρω ὅτι ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μόνους ἐξαρτᾶται ἢ ἀληθῆς εὐδαιμονία τῆς ὥραιας ἡμῶν χώρας. Ἡ φύσις ἐπρόκεισε τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν σπανιωτέρων αὐτῆς θῶρων, καὶ ἢ ἐν αὐτῇ κατοικία ἤθελεν ὑπάρχει εὐδαιμονεστάτη ἐὰν εἶχομεν ἀληθῆ καὶ εὐκολον συγκοινωνίαν, πρὸ πάντων ἀληθῆ δημοσίαν ἀσφάλειαν. Ταύτην ἐγγυήθητί μοι καὶ ἐγγυῶμαι ἐγὼ ὅτι, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἢ Ἑλλὰς ἐλεύσασα πλείστους πανταχόθεν καὶ ὁμογενεῖς καὶ ξένους, διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς καλλονῶν θέλει καταστῆ διαμονὴ ἡδίστη δι' ἅπαντας. Διὰ τῆς ἀσφαλείας δὲ ἐπελεύσεται ἢ πίστις· τὰ κεφάλαια παρακολουθοῦσι τὴν πίστιν. Τὸ ἐμπόριον ἢ βιομηχανία ἢ ναυτιλία θάλλουσι· τότε δ' ἀληθῶς ἢ Ἑλλὰς καθίσταται ὅπως ποτε πύχθη σептὴ τις φωνή· «Πρότυπον βασιλείου ἐν τῇ Ἀνατολῇ.»

Ἀθῆναι, 1874.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΓΡΕΒΙΑ.

Εἶναι περιττὸν νὰ διηγηθῶ τὰ συμβῆντα τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, οὐδ' ἐκεῖνα τὰ ὅποια κατέστησαν τὴν νεανικὴν μου πολυποικίλον καὶ διακεκριμένην. Διήλθον αὐτὴν τοσοῦτον ἐντελῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως μου καὶ συμμετέχων τῶν ἀτυχιῶν καὶ κινδύνων τοὺς ὁποίους ἢ ἐλευσινὴ ἐποχὴ καὶ ὁ στασιάζων λαὸς εἶχον συσσωρεύσει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ὥστε ὁ βίος μου εἶναι τόσον πασιφανὴς ὅσον καὶ ὁ ἰδικός του.

Καὶ ὅμως, συγχώρησόν με, Ἑλένη, ἂν εἶπω ὅτι δὲν δύναμαι ἔστω καὶ τόρα, τὴν στιγμὴν ταύτην τῆς ταπεινώσεώς μου, νὰ μὴ καυχῶμαι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν μου ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς μερίδος εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, τὴν ἐλύσασαν πρὸς ἐμὲ τὴν ἀγάπην τοῦ βασιλέως μου, τὸν ἔπαινον τῶν συμπολιτῶν μου, ὅταν ἐνθυμῶμαι ὅτι εἰς τὰς κολακευτικὰς ταύτας ὑπὲρ ἐμοῦ μαρτυρίας χρεωστῶ τὴν φιλίαν τοῦ πατρός σου καὶ τὴν πρώτην ἀγάπην τοῦ τέκνου του. Πόσον συχνὰ με ὠμολόγησες, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἐρωτός μας, ὅτι πολὺ πρὶν συναντηθῶμεν, ἢ φήμη μου σὲ εἶχεν ἐμπνεύσει μέγιστον ἐνδιαφέρον.

Πλὴν δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψω εἰς ἑμαυτὸν τὰς γλυκεῖας ἀγαμνήσεις τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ νὰ σφιγξῶ τὴν καρδίαν μου ὅπως διπληθῶ ἡσύχως καὶ ψυχρῶς τὴν πρόοδον τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ἐγκλήματός μου, τὴν παροῦσαν τῶσπιν τῆς συνειδήσεώς μου καὶ τὴν τιμωρίαν μου.

Γνωρίζεις ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδον Καρόλου τοῦ Στουάρδου εἰς τὸν θρόνον τῶν προγόνων του μετ' ἐπεφόρτισαν μετ' σπουδαίαν δημοσίαν ἀποστολὴν εἰς Ἄγγλιν, ὅπου διέμεινα περίπου δύο ἔτη. Κατορθώσας δὲ νὰ φέρω εἰς εὐτυχὲς τέλος τὰς ἐπιθυμίας τῆς κυβερνήσεως ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν μικρὸν μετὰ τὸν γάμον τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς πριγκηπίσσης τῆς Πορτογαλλίας. Ἡ αὐτῆς μεγαλειότης ὑποδεχθεὶσά με θερμῶς μετ' ἐπισημάνει εἰς τὴν βασιλίαν ὡς φίλον τῆς προσφιλεῖ καὶ πιστὸν ὑπηρετὴν τοῦ στέμματος. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ὅτι συστηθεὶς τοιοῦτοτρόπως ἐγενόμην δεκτὸς ὑπὸ τῆς ἀνάσσης μετ' εὐνοίας, καὶ ὅτι συχνὰ μετ' ἐπισκέπτεται εἰς τὸν ἐσπερινόν τῆς κύκλον εἰς Οὐαϊτχάλλ ὅπως ἀνανεώσω αὐτῇ τὴν ἐκφρασίαν τοῦ σεβασμοῦ μου.

Τὴν νύκτα μετὰ τὴν ἀφιξίμην μου εἰς Λονδίον ἠναγκάσθην νὰ πορευθῶ εἰς μετρημένον χορὸν δοθέντα τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ βασιλικῆς γάμου, εἰς τὸν ὅποιον αἱ αὐτῶν μεγαλειότητες μόναι καὶ οἱ ἄλλοι θεράποντες αὐτῶν ἦσαν ἄνευ προσωπίδων· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφόρουσαν διάφορα ἐνδύματα ἱστορικὰ· πλὴν μετὰ τῶν μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμένων κυριῶν τῆς τιμῆς ἠπόρησα παρατηρήσας μίαν ἐξ αὐτῶν φοροῦσαν ἐνδύματα βαθυτάτου κένθους. Ἡ ὠραιότης καὶ ἡ μεγίστη χάρις αὐτῆς εἴλκυον τὴν συμπάθειαν, ἡ δὲ μέλαινα ἐνδυμασία τῆς καθίστα ἔτι λαμπροτέραν τὴν καλλονὴν καὶ ἀγνότητα τοῦ προσώπου τῆς. Πλὴν δὲν ἦτο τόσον ἡ συμμετρία τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς, ὅσον ἡ γλυκεῖα ἐκφρασίς αὐτῶν ἥτις μετ' ἔκαμε μεγίστην ἐντύπωσιν.

Ὅτε πρῶτον παρετήρησα αὐτὴν ἔτυχε νὰ ὁμιλῶ μετὰ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἔκαμνε τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν αἰθουσῶν στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ὤμου μου· τοσοῦτον δ' ἐμαγεύθην ὑπὸ τῆς ἐξαισίας καλλονῆς, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς παρετήρησε τὴν ἀλλοφροσύνην μου.

— Τί τρέχει, Κάρολε, τί τρέχει; εἶπε μετ' ἀγαθότητα, εἶσαι μόνον πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὠρῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐπληγώθης ἤδη; Ποία ἐκ τῶν ἀπλῶν Ἀγγλίδων νεανίδων μας ἤξιώθη νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς παρεπιδημοῦντας ὀφθαλμούς σου; Ποία Ἐλένη ἔκλεψε τὸ μῆλον τοῦ νέου μας Πάριδος; Ἄ! ἄφες με νὰ ἰδῶ . . . ἡ Λαίδου Ζόσελεν; . . . ἡ Λαίδου . . . Ὁχι! μὰ τὸν οὐρανὸν, προσέθηκεν ἀκολουθῶν τὴν διεύθυνσιν τῶν βλεμμάτων μου, εἶναι ὅπως ἠδυνάμην νὰ τὸ ἐπιθυμήσω . . . αὐτὴ ἡ Ἐλενοῦ Μάρτ-

μοντ! Πῶς! φίλε μου . . . δὲν γνωρίζεις τὴν κόρην τοῦ γέροντος συναδέλφου μας, ὅστις ἔπεσε πλησίον μας εἰς Worcester;

Ὁ βασιλεὺς εὗρε μετ' οὐ πολὺ εὐκαιρίαν νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν βασιλίαν τὸν θαυμασμόν μου, καὶ νὰ αἰτήσῃ τὴν ἀδειάν τῆς ὅπως μετ' ἐπισημάνει εἰς τὴν Μίς Μάρτμοντ, ἥτις, ἂν καὶ ἀνήκουσα εἰς οἰκογενεῖαν διακρινομένην μόνον ὡς ἐκ τῆς πίστεώς τῆς εἰς τὸν οἶκον τῶν Στουάρδων, ἐσυστήθη εἰς τὴν βασιλικὴν προσοχὴν συνεπειᾶ τοῦ ὑπὲρ τῆς μερίδος τοῦ θανάτου τοῦ μόνου ἐπιζώντος συγγενοῦς του, καὶ τοσοῦτον εἴλκυσε τὴν εὐνοίαν τοῦ μονάρχου διὰ τῆς ὠραιότητος καὶ τῶν προτερημάτων τῆς, ὥστε τῇ ἐδόθη διακεκριμένη θέσις πλησίον τῆς βασιλίσσης.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης εὐτυχῶς νὰ γείνω οἰκεῖος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, συχνὰ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ βλέπω καὶ νὰ γνωρίζω καλλίτερον τὴν Ἐλενοῦ, ἥτις οἱ εὐγενεῖς καὶ συμπαθεῖς τρόποι ἀπετελείωσαν τὴν κατάκτησιν τὴν ὅποιαν ἡ ὠραιότης αὐτῆς εἶχεν ἀρχίσει.

Ἐλένη! εἶχον ἐπισκεφθῆ πολλοὺς ξένους τόπους καὶ ἐξοικειωθῆ μετὰ τὰς βασιλευσῶσας ὠραιότητας τοῦ ἰδιοῦ μας, ὅστις τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας διακρίνετο πρὸ πάντων διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς γυναικείας καλλονῆς. Ἀλλ' οὐδέποτε εἶδον εἰς οὐδεμίαν τάξιν κοινωνικὴν πλάσμα τόσον ὠραῖον, τόσον συμπαθητικὸν ὡς ἐκ τῆς ἐκφραστικῆς μελαγχολίας τοῦ προσώπου του, καὶ τόσον χάριεν εἰς πᾶν κίνημα τοῦ σώματός του ὅσον τὴν νεάν ἐκείνην.

Πλὴν τοῦτο δὲν ἦτο τὸ πᾶν. Ἡ Ἐλενοῦ εἶχε πλέον τῶν ἄλλων γυναικῶν φυσικὴν μετριόφροσύνην, ἀκηλίδωτον ἀγνότητα τοῦ βλέμματός καὶ τοῦ λόγου, ἥτις τὴν καθίστα διπλάσιως ἀξιοπαρατήρητον μετὰ τῆς ἀκολάστου ἐκείνης Αὐλῆς. λαθῶν λεπτομερεστέρως πληροφορίας περὶ τῶν συγγενῶν τῆς, ἔμαθον ὅτι ἦσαν ἀξιοσεβαστοὶ πάντες, ἀλλ' ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν μεσαιὴν κοινωνικὴν τάξιν, καὶ ὅτι εἶχε διέλθει τὸ μετὰ τὸ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ τοῦ διορισμοῦ τῆς εἰς τὴν Αὐλὴν διάστημα, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δέβον, ἐν τῇ οἰκογενεῖα γυναικῶν συγγενοῦς τῆς ὑπὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνατραφῆ.

Κατὰ προτροπὴν τῆς θνησκούσης γυναικῆς, τῆς τελευταίας ἐπιζούσης φίλης καὶ προστάτιδος τῆς, ἡ Λαίδου Ριθσελὸν παρέστησεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἔρημον κατάστασιν τῆς ὀρφανῆς, καὶ εἰς ταύτην ἐχρεωστεῖτο ἡ ἐντιμὸς θέσις τῆς παρὰ τῇ βασιλίᾳ οὕτω δὲ εὐρὴν καὶ ἐγὼ αὐτὴν ἄνευ φίλων καὶ προικῶν, καὶ βοηθούμενος εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν περιποιήσεις μου ὑπὸ τοῦ βασιλέως δὲν ἐπερίμενον μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὰς περὶ γάμου ἀπαιτήσεις μου. Ἐγνωρίζον τὰς διαθέσεις μου πρὸς τὸν οἰκιακὸν βίον, καὶ ἂν καὶ ἡ κακὴ κατάστασις τῶν δημοσίων πραγ-

μάτων μετ' εἶχον ἀναγκάσει νὰ χάσω τὴν νεότητά μου εἰς τὰ πεδία ἢ τὰς αὐλὰς, ἐξόριστος ἀπὸ τὰ προγονικά μου κτήματα, ἀπεφάσισα νὰ διέλθω τὴν ἐσπέραν τοῦ βίου μου εἰς τὴν γενεθλιὸν μου γῆν ἐν τῇ ἀναπαύσει εὐτυχῶς καὶ τακτικῆς ζωῆς.

Ὁ γάμος οὐδὲν θέλητρον εἶχε πρὸς τοὺς διεφθαρμένους γυναικοθήρας τῆς Αὐλῆς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ γίνωσιν ἰσχυροὶ ἀντίπαλοί μου ἂν εἶχον τοιαύτην διάθεσιν.

Ἡ γνωστὴ ἀποστροφή τοῦ Καρόλου πρὸς τὴν συζυγικὴν εὐτυχίαν καὶ αἱ γνωσταὶ ἀπιστίαι του, ἐνομιμοποίησαν τὴν περιφρόνησιν τῶν ἀκολάστων συντρόφων του πρὸς τοὺς ἱερωτέρους καὶ προσφιλεστέρους δεσμοῦς τοῦ βίου. Ἦστε δὲν εἶχον σχεδὸν οὐδένα φόβον ἀνταγωνισμοῦ.

Εἶναι βέβαιον ὅτι μετὰ τῶν κυριῶν τῆς τιμῆς τῆς βασιλίσσης, τῶν ὁποίων ἡ θέσις τὰς ἐξόριπτες εἰς πολυώρους σκηνὰς διασκεδάσεως καὶ κραιπάλης, ἡ Ἐλενοῦ Μάρτμοντ, ἥτις ἀνεγνωρίζετο γενικῶς ὡς ἡ ἐρασιμωτέρα ἀπασῶν, εἴλκυεν ὀλιγώτερον ὄλων τῶν ἄλλων τὰς περιποιήσεις ἐκεῖνας αἰτίνας, ἂν καὶ περιζήτητοι καὶ πολῦτιμοι εἰς τὰς ζωηρότερας συντρόφους τῆς, ἦσαν προσβλητικαὶ πρὸς νεᾶν ἀληθῶς μετριόφρονα. Τὴν κολακευτικὴν ταύτην διαφορὰν ἀπέδιδον τότε εἰς τὸν σεβασμὸν τὸν ὅποιον τῇ ἠσφάλιζεν ἡ σεμνότης τοῦ ἤθους τῆς. Ἀλλ' ἔκτοτε εἶχον λόγους νὰ ἀποδίδω τὴν πρὸς αὐτὴν συστολὴν τῶν αὐλικῶν εἰς ὀλιγώτερον ἀξίεπαινον αἰτίαν.

Τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλιῶν τῆς Βασιλίσσης ἐδόθη μετρημένον χορὸν, ὁ δὲ βασιλεὺς διαμοιράζων εἰς ἕκαστον τῶν αὐλικῶν τὰ ἱστορικὰ ἐνδύματα τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ φορέσωσι, προσδιώρισε διὰ τὴν Μίς Μάρτμοντ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος.

— Ἡ Μεγαλειότης σας, εἶπεν ἡ Δούκισσα τοῦ Γράφτον, ὀρθῶς προσδιώρισε τὸ πρόσωπον τῆς ψυχρᾶς θεᾶς εἰς τὸ μόνον ἐκ χιόνος ἀγαλμα τὸ ὅποιον ἔχομεν μετὰ τῆς.

— Ἄν πᾶν παγωμένον ἀγαλμα ἦτο τόσον ἐρασιμιον καὶ ἐλκυστικόν, κυρία, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς, θὰ ἐγενόμην ὁ ἴδιος ἀκόλουθος εὐλαβῆς τῆς «Βασιλίσσης καὶ κυρηγοῦ, τῆς ὠραίας καὶ ἀγνῆς» τὴν ὅποιαν ἀπεθανάτισε διττῶς ὁ γηραιὸς μας Βέν.

— Ἔστω, καὶ τρέχων τὸν κίνδυνον νὰ ἐπονομασθῆτε ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ φρεροβλαβῆς! Ἐψιθύμισεν ὁ Δούξ τοῦ Βούκιγκαμ.

Τὸ ὄνομα τῆς Ἀρτέμιδος ἐγένετο μετ' ὀλίγον παροιμιᾶκόν· τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ψυχρότης καὶ συστολή τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἐλενοῦ, ὥστε ἀπέδιδον εἰς τὴν ἰδιόζουσαν ταύτην διάθεσιν τῆς καὶ τὴν ἀδιαφορίαν μετ' ἧς ἐδέχετο τὰς περιποιήσεις μου. Συναντῶν αὐτὴν εἰς γενικὰς συναθροίσεις ἢ εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τῆς βασιλίσσης μετὰ τῶν ἄλλων κυριῶν τῆς

τιμῆς, δὲν ἔτυχον εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω ἰδιαιτέρως τὰ αἰσθηματὰ τῆς. Ὅτε τῇ ἀπέτεινον τὸν λόγον εἰς τὰς ἐσπερινὰς συναναστροφάς, ἂν καὶ προθύμως ὠμίλει περὶ γενικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐδείκνυε διανοητικὴν ἀνάπτυξιν οὐχὶ κοινὴν, ὅμως, ἅμα ὡς ἀπειρώμην νὰ παρενέρω ὅποιον δῆποτε λόγον δυνάμενον νὰ μᾶς φέρῃ εἰς συζήτησιν τῆς σχετικῆς μας θέσεως, εἰσώπα ἐντελῶς.

Ἐνίοτε τὸ πρόσωπόν τῆς ἐγένετο τοσοῦτον σκεπτικὸν καὶ τοσοῦτον συγκινητικῶς περίλυπον, ὥστε μοι ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποπτεύσω ὅτι ἔτρεφεν ἐνδομύχως μυστικὴν τινα καὶ κεκρυμμένην θλίψιν. Ἡμέραν δὲ τινα ἐκφράσας τὴν ὑπόνοιάν μου ταύτην εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις συχνὰ, εὐρισκόμενος μετὰ τῆς, ἤστειζετο διὰ τὸ αἰσθηματὸς μου πρὸς τὴν Ἐλενοῦ καὶ μετ' ἐξέταζεν ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τῶν περιποιήσεών μου, ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ μελαγχολία τῆς Μίς Μάρτμοντ ἀπέδιδετο εἰς τὴν λύπην τὴν ὅποιαν ἠσθάνθη διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Λαίδου Ριθσελὸν, τῆς καλῆς προστάτιδος τῆς, ἥτις πρῶτη τὴν ἐσύστησεν εἰς αὐτὸν, καὶ τῆς ὁποίας ὁ θάνατος συμβᾶς ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπάνοδου μου ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν τὴν ἐστέρησε τῆς μόνης φίλης τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

— Μένει τώρα νὰ ἀποδειχθῆ, προσέθηκεν ἡ Μεγαλειότης σου, ἂν ἡ ἀγάπη τῆς πρὸς τὴν μνήμην γυναικῆς, θὰ ἐνδύσῃ εἰς τὴν ἀνατέλλουσαν ἀφοσίωσιν νέου συζύγου.

Καὶ ἄλλη τις ὑπόψια διήρχετο ἐνίοτε ἀπὸ τὸν νοῦν μου, πλὴν ἦτο τοσοῦτον ἀσεβεία ὥστε μοι ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον νὰ δρίσω τὴν φύσιν τοῦ κακοῦ τὸ ὅποιον ἐφοβοῦμην. Παρετήρησα ὅτι ἡ Ἐλενοῦ μετ' ἀνησυχίας ἠκολούθει τὸ βλέμμα τοῦ βασιλέως ὡσὰν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν βασιλικὴν ἀκολουθίαν· ἂν δὲ ἐβλεπεν ὅτι ἡ προσοχὴ τοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ αὐτῆς, ἢ ἂν τυχὸν ἐπλησίαζεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἴστατο, ἐκείνη ἐστρέφετο βιαίως πρὸς ἐμὲ καὶ μετὰ ζήλου συνωμίλει μετ' ἐμοῦ ὡς ἂν ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι εἴμεθα εἰς πλήρη συνεννόησιν.

Ἡμέραν τινα διερχόμενος τὸν διάδρομον τὸν φέροντα εἰς τὰ δωμάτια τῆς Βασιλίσσης, εὗρον τὸν βασιλέα ἰστάμενον πλησίον παραθύρου καὶ συνομιλοῦντα θερμῶς μετὰ τῆς Μίς Μάρτμοντ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν μετ' εἶδαν, ὥστε εἶχον καιρὸν νὰ παρετηρήσω ὅτι ἡ Ἐλενοῦ ἦτο συγκινητικῶς μέχρι δακρύων. Ἀκούσασα ἤχον βημάτων πλησιαζόντων ἐστράφη πρὸς ἐμὲ καὶ ἰδοῦσά με οὐδεμίαν δυσσέσκαιαν ἐξέφρασε διότι τὴν εὗρον εἰς τὴν ἀσυνήθη ταύτην θέσιν, ἀλλ' ἀπαντῶσα εἰς παρατήρησιν τινα τοῦ βασιλέως, ἀπεκρίθη μετ' ὑπόκλισιν σεβασμοῦ·

— Αἱ διαταγαί σας, Μεγαλειότης, θὰ ἐκτελεσθῶσι· καὶ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ διαδρόμου.

Ὁ Βασιλεὺς δὲ λαβὼν με εὐθύς ἀπὸ τὸν βραχίονα με ὠδήγησεν εἰς τὴν παρακειμένην αἶθουσαν καὶ μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι, κινούμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης πρὸς ἐμὲ ἀγάπης του, συνηγόρει ὑπὲρ ἐμοῦ πλησίον τῆς ὠραίας μου τυράννου.

— Ἡ μεγάλη τυραννία τὴν ὁποίαν δύναμαι νὰ ὑποστῶ, Μεγαλειότατε, εἶπον ὑπερφάνως, εἶναι ἡ παρατεινομένη αὐτὴ ἀμφιβολία ἑξαιτουμκι λοιπὸν θερμῶς τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἰμετέρας Μεγαλειότητος ὅπως δοθῇ ταχέως ἀπάντησις εἰς τὴν αἰτησίον μου νὰ με τιμῆσθαι διδουσά με τὴν χεῖρά της. Ἄν με ἀρνηθῇ αὐτὴν, πρέπει πάλιν νὰ παρακαλέσω τὴν Μεγαλειότητά σας νὰ μοὶ δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐγκαταλείψω τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν τόσον ἀναξίως κατέχω, ὅπως ὑπάγω νὰ διέλθω ἔτη τινὰ εἰς τὴν ξένην γῆν.

Ὁ Βασιλεὺς ἐφάνη ἀπορήσας καὶ δυσαρστηθεὶς διὰ τὸ σταθερὸν ὕψος μου.

— Ἄν εἶχα διάθεσιν διὰ περιττὴν συζήτησιν, ἀπεκρίθη ψυχρῶς, ἠδυνάμην νὰ σὲ ἀντιτείνω τί ὑπὲρ τῆς ἀξιοπροσέας τοῦ ὠραίου φύλου, τὸ ὅποιον πάντοτε ἀπαιτεῖ νὰ ἐξασκῇ τὸ ἐπιτακτικὸν του δικαίωμα τοῦ νὰ μᾶς κρατῇ περιμένοντας εἰς τὰς ἀλύσεις του. Ἄλλως ὁ Λόρδος Γρέβιλ θὰ κάμῃ καλὰ νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι του εἶναι τόσον ἀναγκαῖαι εἰς τὴν πατρίδα του, ὥστε νὰ μὴ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς φαντασιοκοπίαις καὶ τὴν προσποιημένην ψευδοσεμνότητα ἀνοήτου κορασίου. Πλὴν ἔστω! Ἄφ' οὗ εἶσαι τόσον προπετῆς ἐραστικῆς, ἐτοιμάσθητι ὅταν θὰ ἔλθῃς ἀπόψε εἰς τὸν κύκλον τῆς Βασιλείας νὰ λάβῃς τὴν ἀπάντησιν τῆς Μίς Μάρτσομντ.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐμελλε νὰ δοθῇ μεγαλοπροπέης διασκέδασις εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὸς τιμὴν τῆς ἀρίστου τοῦ νέου Γάλλου Πρεσβευτοῦ. Εἰσελθὼν εἰς τὴν αἶθουσαν τοῦ χοροῦ, συνέλαβον τὸ βλέμμα τοῦ Βασιλέως, ὅστις καθήμενος κατὰ μέρος καὶ τὴν χεῖρά του ἀναπαύων ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Λόρδου Βούκιγκαμ, ἐφάνετο βυθισμένος εἰς ἀπεριόριστον εὐθυμίαν, προερχομένην βεβαίως ἀπὸ ἀστεϊσμόν τινα τοῦ ἐπιστηθίου του, ἀστεϊσμόν εἰς τὸν ὅποιον, ἀγνοῶ διατί, ὑπωπτεύθη πάραυτα ὅτι ἐνειχόμενος. Πλὴν ἅμα ὡς ὁ Κάρολος παρετήρησεν ὅτι ἐφθασα ἀφῆκε τὴν θέσιν του, καὶ πλησιάσας με μετὰ τὴν χαρίεσσαν ἐκείνην ἀταραξίαν ἧτις τὸν καθίστα πάντοτε τὸν τελειότερον εὐγενῆ τῆς Αὐλῆς του, ἔλαβε φιλοστόργως τὴν χεῖρά μου καὶ συγχαρεῖς με διὰ τὴν καλὴν μου τύχην, με ὠδήγησεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἧτις ἐκάθητο ὀπισθεν μετὰ τῶν συντρόφων τῆς.

Ἄν καὶ κατειχόμενος ὄλος ὑπὸ τῆς ἰδίας μου εὐτυχίας καὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἐκφράσω εὐθύς τὴν εὐγνωμοσύνην μου καὶ εἰς ἐκείνην καὶ εἰς τὸν Βασιλέα, παρετήρησα ὅμως τὴν τρομερὰν ὠχρότητα τῆς Ἱε-

ρουσαλῆς, ὀδυνηρῶς αὐξανομένην ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἐνδύματός της, διότι τότε πρῶτον εἶδον αὐτὴν ἐγκαταλείψασαν τὸ πένθος τὸ ὅποιον ἔφερε διὰ τὴν Λαίδου Ριοθελύ. Ὅτε δὲ παρεκάλεσα αὐτὴν νὰ ἐπιβεβαιώσῃ διὰ τῶν ἰδίων της χεῖλων τὴν εὐτυχῆ εἶδωσιν τὴν ὁποίαν ἔμαθον ἀπὸ τὸν Βασιλέα, ὅστις εἶχεν ἐπανέλθει πλέον πλησίον τοῦ φιλάτου του γελωτοποιοῦ, με ὠμίλησε με φωνὴν σταθερὰν μὲν, ἀλλὰ με ἦθος τόσον βαθείας θλίψεως καὶ με βλέμμα τόσον περιλύπου τραχύτητος ὥστε μόλις κατώρθωσα νὰ μὴ πέσω, ἔστω καὶ μεταξὺ τῆς μεγαλοπροπέως ἐκείνης συναναστροφῆς, εἰς τοὺς πόδας της, καὶ νὰ τὴν παρακαλέσω νὰ με διαβεβαιώσῃ ὅτι ἡ συγκατάθεσις της δὲν ἐδόθη πιεζομένη ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἰσχύος. Ἄλλ' ἡ Ἱερουσαλήμ ἐφάνετο πάντοτε τόσον θλιβερῶς συγκινημένη καὶ ἐξημμένη, ὥστε με ἔκαμνε νὰ αισθάνωμαι ὅτι ἂν τὴν ἐτάραττα περιπλέον θὰ ἔπραττα Ἱεροσουλῶν.

Κατὰ τὸ μικρὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τῆς συγκαταθέσεώς της καὶ τοῦ γάμου μας ὅστις κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως, ἄνευ ἀνάγκης καὶ ἀπρεπῶς ἐπεσπεύσθη, ὁσάκις εὐρισκόμενος ἐνώπιον τῆς Ἱερουσαλῆς, αἱ ἀμφιβολίαι, οἱ φόβοι μου ἐπανήρχοντο ἀδιακόπως. Ἄλλ' ἅμα ὡς ἀπεμακρινόμην ἀπ' αὐτῆς, ἤκουον μόνον τὰς κολακευτικὰς ἐμπνεύσεις τῆς καρδίας μου καὶ κατώρθωνα νὰ πείσω ἑμαυτὸν ὅτι ἡ ψυχρότης αὐτῆς προήρχετο μόνον ἀπὸ τὴν νεανικὴν συστολὴν καὶ τὴν μικρὰν δυσαρσκεσίαν ὅτι ἦτο ὑπὲρ τὸ δέον ἀντικείμενον κοινῆς προσοχῆς.

Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἰλαρότητα τοῦ ἡθους της ὅτε ἡτ μέραν τινὰ, ἀποκρινόμενη εἰς γλυκείας τινὰς προσδοκίας τῆς μελλούσης μου εὐτυχίας μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι, ἂν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ με ὑποσχεθῇ θερμὴν ἀγάπην ὁποίαν ὁ μέγας ἐνθουσιασμός μου ἐφάνετο ἀπαιτῶν, ὅμως ἔπρεπε νὰ εἶμαι βεβαίως περὶ τῆς ἐντελοῦς ἀφοσιώσεώς της ἂν εὐγνώμων καὶ ὑποτεταγμένη σύζυγος ἤρκει νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς ἐπιθυμίας μου. Ἀλλὰ καὶ τοὶ καθησυχάσασά με οὕτω, δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀποβάλω ἐντελῶς τοὺς φόβους μου, καὶ τὴν πρῶταν τοῦ γάμου μας, ὅστις ἐτελέσθη εἰς τὴν βασιλικὴν ἐκκλησίαν παρούσης ὄλης τῆς Αὐλῆς, ἡ φυσιογνωμία της ἐξέφραζε τοιαύτην θανάσιμον ἀπελπισίαν, ὥστε ἡ χαρὰ καὶ ἐκείνης τῆς εὐτυχοῦς στιγμῆς ὅτε ἐμελλον νὰ λάβω τὴν χεῖρα τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν ἐλάτρευον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κατεστράφη ἐντελῶς!

Ἡ Βασίλισσα ἧτις ἠγάπα αὐτὴν περιπαθῶς τὴν ἐστόλισε ἰδίαις χερσὶ μετὰ τὴν ἀνήκουσαν μεγαλοπροπέαν καὶ κομψότητα μεταξὺ δὲ τῶν πτυχῶν τοῦ νυμφικοῦ της καλύμματος τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐξέφραζε τοιαύτην ἀγγελικὴν γλυκύτητα, ὥστε ὁ Βασιλεὺς, ὀδηγῆσας αὐτὴν πρὸς με καὶ δόσας μοὶ τὴν

χεῖρά της, ἐσταμάτησεν ἐπὶ στιγμὴν καὶ ἠτένισε τὴν καλλονὴν της με συγκίνησιν καὶ θαυμασμόν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἂν καὶ ἦτο τόσον ἀργὰ καὶ ἡ βασιλικὴ παρουσία μ' ἐρρίπτεν ὀλίγον εἰς ἀμηχανίαν, ἐν τοσοῦτῳ τόσον κατεθλίβην ὑπὸ τῶν δακρύων της, ὥστε δὲν ἠδυνήθην πλέον νὰ τηρήσω σιωπὴν.

— Ἱερουσαλήμ, ἐψιθύρισα εἰς αὐτὴν ἐνῶ ἐπλησιάζομεν εἰς τὸ ἱερὸν, ἂν ὁ γάμος οὗτος δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας σου, τῆς ἐλευθερίας σου θελήσεως ὀμίλησον! . . . Δὲν εἶναι ἀκόμη πολὺ ἀργά! Μὴ φροντίζῃς περὶ ὄλων τούτων τῶν προετοιμασιῶν. . . Μὴ φοβηθῇς τὴν δυσαρσκεσίαν τοῦ βασιλέως. . . Ἀναλαμβάνω ἐγὼ τὰ πάντα. Ἐμπιστεύθητι με, φιλάτη μου. Μεταχειρίσθητι με εὐκρινῶς. . . Ἱερουσαλήμ! θέλεις νὰ γίνῃς σύζυγός μου;

Ἐκείνη δὲ με ἀπεκρίθη μόνον γονυπετήσασα ἐπὶ τοῦ μεγαλοπροπέως προσκεφάλου τοῦ πρὸ τῶν ποδῶν της καὶ ψιθύρισα με φωνὴν καταπινομένην.

— Σιώπα! Ἐλθέ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν τὸν πλήρη ἀγαθότητος καὶ οἰκτιρμοῦ νὰ μᾶς προστατεύσῃ! . . .

Καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἤρχισεν.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΟΡΚΙΩΝ.

(Συνέχ. 186 φυλλ. 503.)

Τὴν 31 Ἰουλίου ὁ ἰάκ. Κλεμὰν ἐλθὼν εἰς Σαιν-Κλοὺ ὅπου ὁ βασιλεὺς ἐστρατοπέδευε, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ἱππότη de Coublan καὶ ὠδηγήθη ἔμπροσθεν τοῦ εἰσαγγελέως de la Guesle, ὅστις ἔφερε τὴν ἐπιούσαν αὐτὸν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ ἱερεὺς ἀφελὲς καὶ ταπεινὸν ἔχων τὸ ἦθος προσέφερεν εἰς τὸν βασιλέα καταληφθεῖσαν ἐπιστολὴν διευθυνομένην πρὸς τὸν πρόεδρον de Harley. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναγνοὺς αὐτὴν καὶ ἔχων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Δομινικανοῦ τὸν la Guesle τὸν ἠρώτησεν ἂν εἶχεν ἄλλο τι νὰ τῷ εἴπῃ. «Ἐχὼ πολλὰ σπουδαῖα νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὸν βασιλέα,» ἀπεκρίθη ὁ Κλεμὰν, «ἀλλὰ χρεωστῶ νὰ ψιθυρίσω αὐτὰ εἰς τὸ ὠτίον σου.» «Ὀμίλησε δυνατὰ!» ἀνέκραξε δις ὁ εἰσαγγελεὺς, ὅστις ἤρχισεν νὰ τὸν ὑποπτεύσῃ. «Ὀμίλησε μεγαλοφώνως καὶ ἐνώπιόν μου, ὁ βασιλεὺς με ἐμπιστεύεται.» Ἄλλ' ὁ Ἑρρίκος τῷ εἶπε νὰ πλησιάσῃ. Ὁ κακοῦργος ὑπήκουσε, καὶ ἀντὶ νὰ ἀνακοινώσῃ μυστικά, ἐβύθισε χιφιδίον ἐπίτηδες κατασκευασθὲν εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸ ἐντὸς τῆς πληγῆς. Ὁ βασιλεὺς ἐκπτατικῶς ἀμέσως ἀπέσυρε τὸ χιφιδίον, καὶ ὀρμήσας κατὰ τοῦ δολοφόνου ἐκτόπησεν αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ δὲ la Guesle

τὸν ἀπετελείωσε με τὴν σπάθην καὶ ἐρρίψε τὸ πῶμα διὰ τοῦ παραθύρου. Λαβόντες δὲ αὐτὸ οἱ στρατιῶται κατεμέλισαν καὶ ἔκαυσαν, ρίψαντες μετὰ ταῦτα τὴν κόνιν εἰς τὸν Σηκουάναν.

Ὅσην λύπην καὶ ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ἡ πατροκτονία αὐτὴ εἰς τὸν στρατὸν, τόσην ἀγαλλίασιν ἠσθάνθησαν οἱ Παριῖσιοι. Ἡ διήγησις τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου Κλεμὰν ἐτυπώθη, εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἐκηρύχθη ἅγιος καὶ ἐπηνέθη ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἁμβωνος, ὅθεν ἔπρεπε ν' ἀπαγγελθῇ ὁ ἐπικηδεὺς λόγος Ἑρρίκου τοῦ Γ'. Σκοπὸς δὲ ἦτο νὰ ἐμψυχώσῃ διὰ τῶν μέσων τούτων νέας δολοφονίας. Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανεν ἕνεκα τοῦ τραύματος τὴν 2 Αὐγούστου περὶ τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωίας, ἀνεγνωρίσθη δὲ ὑπὸ μέρους τοῦ στρατοῦ καὶ ὄλων ὄσοι ἐπαξίως ἔφερον τὸ ὄνομα Γάλλου ὁ Ἑρρίκος τῶν Βουρβόνων, ὃν τινα εἶχε προκηρύξει διάδοχόν του ἀποθνήσκοντα. Ὁ νέος μονάρχης ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν κατὰ τῶν Παρισίων ἐφοδὸν ἕως οὗ διασκορπίσῃ τοὺς διαφόρους στρατοὺς τῆς συμμαχίας, καὶ μόνον ἀφοῦ ἐγένετο κύριος πασῶν τῶν θέσεων αἰτινες ἐχρησίμευον ὡς ἀποθήκῃ τῆς πρωτεύουσας, ἐπολιόρκησεν αὐτὴν με ὀλιγωτέρους τῶν εἴκοσι χιλιάδων. ἤρχισεν προσβάλλων τὰ προάστεια ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὑποδηρημένος εἰς δέκα σώματα, προσέβαλλε δέκα διάφορα τμήματα τῶν Παρισίων ὅπως δὲ εἶναι αὐτόπτης τῶν ἐργασιῶν ἀπῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Montmartre, καὶ ἔδωκεν αὐτὸς τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς τὸ μεσονύκτιον. Τὸ πυροβολικὸν ἤρχισεν ἀμέσως νὰ μυκᾶται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. «Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀμφιβάλλῃ τις, λέγει ὁ Sully, ὅτι ἡ ἀπέραντος ἐκείνη πόλις δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἢ δὲν ἤθελε νὰ καταστραφῇ ὑπὸ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑπὸνόμενον. Ποτὲ ἴσως δὲν ὑπῆρξε θέαμα ἐπιτηδεϊότερον νὰ ἐμπνεύσῃ φρίκην. Πυκνοὶ σωροὶ καπνοῦ ἐξερχόμενοι κατὰ διάφορα διαστήματα καὶ μακρὰ φλόγες πυρός ἐκάλυπτον ὄλην τὴν ἐπιφάνειαν, ἧτις ποτὲ μὲν φλογερά ποτὲ δὲ σκοτεινὴ ἐφάνετο ἡ βεβυθισμένη εἰς ζοφερωτάτην νύκτα ἡ ἐσκεπασμένη ὑπὸ πελάγους πυρός. Ὁ βόμβος τῶν κανονίων, ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων, αἱ κραυγαὶ τῶν πολεμιστῶν ἐπηύξανον τὴν φρίκην τῆς σκηνῆς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν τὸ φυσικὸν σκότος τῆς νυκτὸς καθίστα φρικωδεστέρην. Ταῦτα διήρκεσαν δύο ὀλοκλήρους ὥρας καὶ κατέληξαν εἰς τὴν ὑποταγὴν πάντων τῶν προαστείων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἂν καὶ διὰ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ προσεβλήθη πολλὰ μακρόθεν.»

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ βασιλέως οὐδὲλως κατέβαλε τὸ μανιώδες θάρρος καὶ τὴν τυφλὴν ὀργὴν τῶν ἐν τοῖς Παρισίοις· οἱ δὲ ἀρχηγοὶ μετεχειρίσθησαν τὰ αὐτὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἧτοι τὰ ἱερόσυλα κη-

ρύματα, τὰς ἐπικυρώσεις τῆς Σορβόννης καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ βασιλέως.

Ἄμα ὡς Ἑρρίκος ὁ Δ΄ ἐμπόδισε πᾶσαν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς πόλεως, αἱ τροφὴ ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσι, καὶ πλέον τῶν διακοσιῶν χιλιάδων ἀνθρώπων πάσης τάξεως κατήνησαν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην· καὶ ὅμως δὲν ἀπώλεσαν τὴν στασιαστικὴν ἐκείνην ζέσιν ἣτις εἶχε καταλάβει πάντων τὰ πνεύματα. Διὰ νὰ ἐξάψωσι δ' ἔτι μᾶλλον τὸν λαὸν ἐσημάτισαν εἶδος τάγματος συγκειμένου ἐκ τριακοσιῶν ἱερέων, οἵτινες ἐφάνησαν παρατεταγμένοι εἰς τὴν γέφυραν τῆς Notre Dame, καὶ ἕκαμον γενικὴν ἐπιθεώρησιν ἣτις ὠνομάσθη «Λιτανία τῆς Συμμαχίας.» Οἱ ἀρχηγοὶ ἐκράτουν μὲ τὴν μίαν χεῖρα σταυρὸν καὶ μὲ τὴν ἄλλην δόρυ, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ διάφορα ὄπλα.

Ὁ πρέσβυς τοῦ Πάπα ἐπεδοκίμασε διὰ τῆς παρουσίας του πρᾶξιν τόσῳ παράδοξον καὶ τόσῳ γελοῖον· ἀλλὰ εἰς τῶν νέων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἀγνοῶν ἀναμφιβόλως ὅτι τὸ πυροβόλον τοῦ ἦτο πλήρες, καὶ θέλων νὰ προσαγορεύσῃ τὸν πρέσβυν ἐντὸς τῆς ἀμάξης ἐπυροβόλησε κατ' αὐτῆς καὶ ἐφόνευσε τὸν ἱεροδιάκονον αὐτοῦ.

Ὁ πρέσβυς, μετὰ τὸ δεινὸν τοῦτο συμβεβηκὸς ἐπέστρεψε ταχέως εἰς τὰ ἴδια, ἀλλὰ ὁ λαὸς ἐκραύγαζεν ὅτι ὁ ἱεροδιάκονος ὑπῆρξεν εὐτυχῆς ἀποθανῶν ὑπὲρ ἀγῶνος τοσοῦτον ἱεροῦ· τοιαύτη ἦτο ἡ φρικώδης πεποιθήσις τοῦ λαοῦ τὸν ὁποῖον ἡ ἀτιμωρησία εἶχε καταστήσει ἐπιφοβόν. Ἐπίστευεν ἑαυτὸν ἀκατανίκητον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς τοῦ Ne-pouirs στρατηγοῦ ἐμπείρου, γενναίου καὶ συνετοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ δουξ τῆς Μαδουάννης, ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶχεν ἀφήσει εἰς Παρισίους κατὰ τὴν ἀπουσίαν του· ἐνισχύετο δὲ καὶ ἀπὸ τρεῖς ἢ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρειοτάτων εὐγενῶν. Καθ' ἐκάστην συνήπτοντο ἀψιμαχίαι μετὰ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, ἔχοντος ἀρχηγὸν τὸν ἱππότην τοῦ Aumale, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Lorraine, ὅστις ὡδηγῶν τὰς ἐξόδους μετέδιδε τὴν ἀκάθεκτόν του ἀνδρείαν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν. Ἑρρίκος ὁ Δ΄ περιωρίζετο εἰς ἀπλὴν ἀπόκρουσιν τῶν προσβολῶν, ὧν βέβαιος ὅτι ἡ πείνα θὰ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας τῆς πρωτεύουσας.

Καὶ τῶντι ἡ τρομερὰ αὕτη μάστιξ ἕκαμε ταχυτάτας προόδους, δὲν ὑπῆρχε πλέον σίτος, οὔτε κριθή, οὐδὲ βρώμη· πλέον τῶν πενήτην χιλιάδων ἀνθρώπων εἶχον λιμοκτονηθῆ. Τὰ λυπηρὰ λείψανα τῶν πολυαριθμῶν κατοίκων, εὐγενεῖς ἢ λαϊκοὶ, πλούσιοι ἢ πένητες ἐσύροντο ἵνα εὕρωσι καὶ καταβροχθήσωσι τὸν χόρτον ὅστις ἤξανε εἰς τὰς ὁδοὺς. Αἱ ἡμίονοι, οἱ ἵπποι, αἱ γαλαῖ, οἱ κύνες καὶ πάντα τὰ κατοικίδια ζῶα, καὶ ἐκεῖνα ἔτι ἅ τινά δὲν θεωροῦνται καθαρὰ ἐχρησίμευον εἰς τροφήν. Τὸ δέρμα

τῶν ὑποδημάτων ἐπωλεῖτο ἀντὶ χρυσοῦ, τὸ ἔβραζον καὶ τὸ ἔτρωγον κρυφίως φοβούμενοι μήπως ἄθλιός τις δυνατώτερος καὶ λιμώττων τὸ ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀγοραστοῦ. Μπότερες ἐτράφησαν μὲ τὸ κρέας τῶν τέκνων αὐτῶν, καὶ πληθὸς ἀθλίων ὄντων ὤρμουν ὡς ὄρνεα εἰς τὰ καθ' ὁδὸν πτώματα. Ὁ Ἰσπανὸς πρέσβυς ἐσυμβούλευσε τὴν Συμμαχίαν νὰ κατασκευάζεται ἄρτος διὰ τῶν κυριωτέρων ὀστέων τῶν θνησκόντων, καὶ ἡ συμβουλὴ ἐγένετο ἀμέσως δεκτὴ· ἀλλὰ ἡ φοβερὰ αὕτη τροφή ἔφερε τὸν θάνατον εἰς ὄσους ἠθέλησαν νὰ τὴν δοκιμάσωσι. Κατὰ τὴν γενικὴν ταύτην καταστροφὴν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ εἶχον μεγίστην ἀφθονίαν τροφῶν· καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς κατοικίας αὐτῶν ἀνεκάλυπτον πάντοτε ἱκανὰς, οὐ μόνον διὰ τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον. Τέλος πάντων οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Συμμαχίας, ἵνα καθησυχάσωσι τὸν λαὸν ὅστις ἀδιακόπως ἐκραύγαζε ζητῶν «Ἄρτον ἢ Εἰρήνην,» ἐπεφρότισαν τὸν ἐπίσκοπον τῶν Παρισίων καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Λουγδούνων νὰ ὑποβάλλωσι προτάσεις εἰς τὸν βασιλέα. «Δὲν εἶμαι ὑποκριτής, εἶπεν ὁ μονάρχης, λέγω καθαρῶς καὶ εἰλικρινῶς ὅτι φρονῶ, δὲν δύναμαι νὰ μὴ εἶπω ὅτι ἐπιθυμῶ γενικὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι ἐπιθυμῶ αὐτὴν θερμῶς, διότι τότε θὰ δυναθῶ νὰ ἐκτείνω καὶ στερεώσω τὰ ὄρια τοῦ βασιλείου μου. Θὰ ἐδίδα διὰ μίαν μάχην ἕνα μου δάκτυλον, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰρήνην θὰ ἐδίδα δύο. Ἀγαπῶ τὴν πόλιν μου τῶν Παρισίων, εἶναι ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ μου, καὶ ζηλεύω αὐτήν. Ἐπιθυμῶ νὰ φανῶ πρὸς αὐτὴν καλλίτερος, εὐμενέστερος καὶ πλέον ἐλεήμων ἢ ὅσον ἤθελε ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ· ἀλλὰ ἐπιθυμῶ νὰ χρεωστῇ αὐτὰς τὰς χάριτας εἰς ἐμὲ καὶ οὐχὶ εἰς τὸν δοῦκα τῆς Μαδουάννης καὶ τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας. Ὅταν ζητῆτε νὰ ἀναβάλω τὴν συνθηκολόγησιν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν Παρισίων ἕως οὗ γίνῃ γενικὴ εἰρήνη, ὅπερ δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ εἰμὴ μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις, ζητεῖτε πρᾶγμα ὀλέθριον εἰς τὴν πόλιν μου τῶν Παρισίων, ἣτις δὲν δύναται νὰ περιμείνῃ τόσον καιρὸν. Τόσος κόσμος ἀπέθανεν ἤδη λιμώττων, ὥστε ἐὰν ἀπεφασίζετο καὶ μεγαλύτερα ἀναβολὴ δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν, μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων θὰ ἀπέθνησκε τὸ ὁποῖον τῶντι θὰ ἦτο σκληρόν. Εἶμαι ὁ πατὴρ τοῦ λαοῦ μου καὶ ὁμοιάζω πρὸς τὴν μητέρα ἐκείνην τὴν παρουσιασθεῖσαν ἐνώπιον τοῦ Σολομῶντος, προτιμῶ δηλαδὴ νὰ μὴ ἀποκτήσω τοὺς Παρισίους παρὰ νὰ τοὺς παραλάβω κατεστραμμένους καὶ ἠφανισμένους ἕνεκα τοῦ θανάτου τόσων Παρισινῶν. Σεῖς, κύριε Καρδινάλιε, ἔπροσε νὰ λυπηθῆτε αὐτοὺς, διότι εἶναι τὸ ποιμνίόν σας. Δὲν εἶμαι διακεκριμένος θεολόγος ἀλλὰ ἀρκετὰ γνωρίζω περὶ τῆς θεότητος ὥστε νὰ εἶπω ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εὐχαριστεῖται νὰ μεταχειρίζεσθε τοιοῦτοτρόπως

τὸν λαὸν τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη εἰς ὑμᾶς. Πῶς ἐλπίζετε νὰ μὲ κάμετε προσήλυτον εἰς τὴν θρησκείαν σας ὅταν τόσῃ ὀλίγην φροντίδα λαμβάνετε περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ποιμνίου σας; μὲ δίδετε τῶντι εὐτελεστάτας ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀγιότητός σας, διότι πολὺ ὀλίγον μὲ πείθουσι καὶ μὲ φέρουσιν εἰς κατάνυξιν.»

Ἐξ ὧλων τῶν κατὰ καιροὺς μοναρχῶν προτιμῶμεν ν' ἀκούωμεν ὁμιλοῦντα Ἑρρίκον τὸν Δ΄ τῆς Γαλλίας. Τὰ λόγια αὐτοῦ χαρακτηρίζει ἀνεπιτήδευτος, παρρησία, ἀποδεικνύουσα ὅτι ἐξέρχονται ἐκ καρδίας ἀνδρικήσ καὶ νοῦς εὐθέος. Ναι μὲν εἶχε καὶ αὐτὸς ἐλαττώματα, διότι ποῖον ἀνθρώπινον πλάσμα δὲν ἔχει; ἀλλ' οὐδὲ τῆς Ἀγγλίας οὐδὲ τῆς Γαλλίας τὰ χρονικὰ ἀναφέρουσι βασιλέα εἰς οὗ τὰ συμβούλια θὰ προετιμῶμεν νὰ παρακαθίσωμεν, ἢ οὐ τις τὴν σημαίαν θὰ ἠκολουθοῦμεν εἰς τὰς μάχας, ἢ μετὰ τοῦ ὁποῖου θὰ συνήπτομεν φιλίαν καὶ θὰ ἐφλυαροῦμεν περιδιαβάζοντες, ὅσον μετὰ τοῦ καλοῦ, γενναίου καὶ εὐφυοῦς Βεαγναῖς. Τῶντι πιστεύομεν ὅτι ἡ ὠραία αὕτη λέξις τῆς Γαλλικῆς γλώσσης *bonhomme* ἐπλάσθη ὅπως ἐρμηνεύσῃ τὸν χαρακτῆρα Ἑρρίκου τοῦ Δ΄. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ νόμοι καὶ τοιαῦτα τὰ αἰσθητάματα τοῦ γενναίου αὐτοῦ ἡγεμόνος, λέγει ὁ ἱστορικός· αἱ δυστυχίαι τοῦ λαοῦ του συνεκίνουν τὴν τρυφεράν καὶ εὐσπλαγγχον καρδίαν του. Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἰδέαν, λέγει ὁ Sullis, τοῦ νὰ ἴδῃ τὴν πόλιν τὴν ὁποῖαν ἡ θεῖα Πρόνοια ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἀπέραντον νεκροταφεῖον· ἔτεινε τὰς χεῖρας εἰς ὄσους ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ, καὶ προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἔβλεπε τὰς κρυφίας προμηθείας αἷ καὶ ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶται ἔφερον συχνὰ λαθραίως εἰς τὴν πόλιν, ἢ ἕνεκα οἴκου εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους αὐτῶν, ἢ ὅπως κερδήσωσι τὰς ὑπερόγκους τιμὰς τὰς ὁποίας οἱ πολῖται προσέφερον διὰ τρόφιμα.

Ναι μὲν ἠδύνατο, ἐὰν ἤθελε, νὰ κυριεύσῃ διὰ τοῦ ξίφους τὴν πόλιν, ἀφοῦ μάλιστα οἱ στρατιῶται, καὶ ἐξαίρετως οἱ Ἰγενῶται, ἐζήτουν τὴν ἐφοδον μεγάλων· ἀντέτεινεν ὅμως εἰς τὰς τοιαύτας αἰτήσεις. Καὶ ποτε προτρέψαντος αὐτὸν τοῦ συμβουλίου ν' ἀποκρούσῃ εἰς τὰ ὀπίσω τοὺς ἐκ Παρισίων ἀποδιωχθέντας ἀχρήστους ἄνδρας, ὁ βασιλεὺς εὐσπλαγχτιζόμενος αὐτοὺς διέταξεν ἐξ ἐναντίας νὰ ὑπάγωσιν ὅπου ἤθελον.

«Δὲν ἀπορῶ, εἶπεν, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Συμμαχίας ἢ οἱ Ἰσπανοὶ φέρονται τόσῳ σκληρῶς πρὸς τὸν ταλαιπῶρον λαὸν, διότι εἶναι τύραννοι αὐτοῦ· ἐγὼ ὅμως ὅστις εἶμαι πατὴρ αὐτῶν καὶ βασιλεὺς, ἀδύνατον νὰ βλέπω αὐτοὺς χωρὶς νὰ συγκινῶνται καὶ τὰ βάθη τῆς καρδίας μου.»

Ἡπατάτο ὅμως νομίζων ὅτι ἡ τόση ἐτοργῆ ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Παρισίων, οἵτινες

ὠφελοῦντο μὲν ἀπ' αὐτῆς, ἐξηκολούθουν ὅμως καὶ νὰ θεωρῶσι τὸν Ἑρρίκον ὡς τὸν αἴτιον ὧλων τῶν συμφορῶν. Καὶ ὅτε μετὰ τινά χρόνον ὁ ἡγεμὼν τῆς Πάρμας καὶ ὁ δουξ τῆς Μαδουάννης ὡδηγοῦντες στρατῶν, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παύσῃ τὸ ἐπιχειρήμα, κατεφρόνησαν αὐτὸν ὅτι ἔλυσε τὴν πολιορκίαν μόνον καὶ μόνον διότι συνησθάνετο τὰς ταλαιπωρίας τῶν πολιορκουμένων.

Οἱ δὲ Παριεῖοι παρέτειναν τὴν ἀντίστασιν μέχρι Μαρτίου 1594, ὅτε ὁ δουξ τοῦ Βρισάκ, ὅστις εἶχεν ἐνωθῆ μετὰ τῆς συμμαχίας, διότι Ἑρρίκος ὁ Γ΄ εἶχεν ἐπιπλήξει αὐτὸν ὡς ἀχρηστον κατὰ τε ζήρην καὶ θάλασσαν, ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ Ἑρρίκον τὸν Δ΄ καὶ ἤνοιξε τὰς πύλας τῶν Παρισίων λαβῶν εἰς ἀνταμοιβὴν τὸν τίτλον Στρατάρχου τῆς Γαλλίας. Καὶ οὕτω ὁ Ἑρρίκος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, φονευθέντων ὀλιγίστων λογχοφόρων καὶ δύο ἢ τριῶν πολιτῶν, οἵτινες προσεπάθουν νὰ πείσωσι τὸν λαὸν νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐπεθύμει νὰ μεταχειρισθῇ αὐτοὺς ὡς ἄλλος πατήρ.

Περὶ τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς ἀλλαγῆς τῆς θρησκείας τοῦ Ἑρρίκου, τῆς ἀφορώσεως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρηνικῆς κατακτῆσεως τοῦ θρόνου περιττὸν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα.

Ὅτε ὁ Βρισάκ ἤνοιξε τὰς πύλας ὁ στρατὸς προβαίνων σιωπηλῶς καὶ τακτικῶς, κατέλαβε τὰς πλατείας καὶ τὰς ἀγυῖας. Ἀφοῦ δὲ ὁ πρόεδρος τοῦ ἐμπορικοῦ σώματος καὶ ὁ Βρισάκ προσέφερον εἰς τὸν βασιλέα τὰς κλειδας, ἐπροχώρησεν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου σώματος εὐγενῶν ἔχοντος τὰς λόγχας καταβιθασμένους· ἡ πορεία ἦτο ἀληθῆς θρίαμβος, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐνόμιζεν ὅτι ὁσάκις εὕρισκετο μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν Παρισίων ἦτο μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων. «Ἄφετε αὐτοὺς! ἐκραύγαζεν ἐνῶ προσεπάθουν νὰ ἐμποδίσωσι τὸ πλῆθος, Ἄφετε αὐτοὺς, ἐπιθυμοῦντας νὰ ἴδωσι βασιλέα.»

Ἡ ἐπιείκεια αὐτοῦ ἐξετίμητο εἰς πάντας τὰς τάξεις, καὶ εἰς αὐτῶν τῶν χειροτέρων ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν φανατικῶν ἱεροκλήρων. Ἡ Ἰσπανικὴ φρουρὰ ἀνεχώρησεν ἐκ τῶν Παρισίων καθ' ἣν ἡμέραν εἰσῆρχετο ὁ Ἑρρίκος μεθ' ὧλων τῶν τιμῶν τοῦ πολέμου, συνανηχώρησαν δὲ καὶ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Φιλίππου.

Ὁ βασιλεὺς σταθεῖς εἰς τὸ παράθυρον ἵνα ἴδῃ αὐτοὺς διαβαίνοντας, ἐφώνησε γελῶν ὅτε ἦδη ἦσαν ἀρκετὰ μακρὰν: «Εἰπέτε τὰς προσηρσεις μου εἰς τὸν κύριόν σας, εὐγενέστατοι, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψετε πλέον». Ἡ Βασιλεία ἐσυνθηκολόγησε, ἐδέχθη τὴν μετανοοῦσαν καὶ ὑπήκοον Σορβόννην, καὶ ἤνωσεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Παρισίων τὴν τοῦ Καβαλλίνου καὶ τοῦ Καισαροδούνου.

Ὁ γελοῖος ἂν καὶ αἱματηρὸς πόλεμος τῆς Σφεν-

δόνης (Fronde) εἰ καὶ ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐλιμοκτόνησε καὶ παρέφερε τοὺς κατοίκους τῶν Παρισίων, εἰ καὶ αἱ δύο φατρίαι εἶχον ἀρχηγούς τὸν Κουδὲ καὶ τὸν Τυρέν, δὲν εἶχεν ὅμως τοὺς χαρακτῆρας τακτικῆς πολιτορίας.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ *).

ΥΠΟ

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

Ε΄.

ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ.

Ὁ Εὐθύδημος ἀνάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν διηγηματικῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος, διότι ὁ Σωκράτης ἀφηγεῖται πρὸς τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ, τὸν Κρίτων, τὴν ἐν τῇ προτεραίᾳ γενομένην συνδιάλεξιν μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τῶν σοφιστῶν, τοῦ Εὐθύδημου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Διονυσόδωρου.

Διαφέρει δὲ ὁ παρὼν διάλογος ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμοειδῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ μετὰ τοῦ Κρίτωνος συνέντευξις τοῦ Σωκράτους οὐ μόνον ἐν τῷ προλόγῳ προτάσσεται ὡς εἰσαγωγή εἰς τὴν διήγησιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ διακοπτομένης ταύτης ἐπαναλαμβάνεται, καὶ ἐν τῷ τέλει δὲ περαίνει τὸν διάλογον, ἀναγγέλλοντας τοῦ Κρίτωνος πρὸς τὸν Σωκράτη τὴν ἐπίκρισιν ἣν λογογράφος τις ἀπῆνεγκεν αὐτήκοος γενόμενος τῆς προμνησθείσης μετὰ τῶν σοφιστῶν Σωκρατικῆς συνδιαλέξεως.

Ἡ περίληψις τῆς ὑποθέσεως ἢ ἡ συνοπτικὴ ἐπιθεώρησις τῶν οὐσιωδωτέρων τοῦ διαλόγου μερῶν, καὶ ἡ διασάφησις αὐτοῦ ἢ ἡ εἰς ἕκαστον τούτων ἐφεξῆς παρατιθεμένη ἐρμηνεία τῆς φιλοσοφικῆς σημασίας του καὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἐπιπλοκὴν καὶ συνάφειαν, ἔσονται οἱ δύο παράγοντες τῆς παρούσης μελέτης, τὰ δύο ἀναπόσπαστα ἀντικείμενα, ἐν οἷς διαδοχικῶς ἐνδιατρίψομεν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλάκις τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ τέλος πολλῶν Πλατωνικῶν διαλόγων δὲν παρίστανται ἀρκούντως σαφῆ καὶ εὐληπτα, ἀν μὴ γινώσκονται αἱ κοινωνικαὶ περιστάσεις τῆς τότε ἐποχῆς ὑπ' ὧν ἐπιρροεζόμενος ὁ συγγραφεὺς ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτῶν, ἀν μὴ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀρχαὶ καὶ ἰδέαι ὑπ' ὧν εἰσάγονται κατεχόμενα τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα, δέον ἵνα πρατάξωμεν βραχείας τινὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς διδασκαλίας των, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνά-

* Ὅρα καὶ τὰς προεκθεθείσας ἐν τοῖς τόμοις ΙΖ', ΙΗ', ΙΘ' Κ' καὶ ΚΑ' τῆς Πενθέρας.

χειρας διάλογος περὶ τούτων κυρίως πραγματεύεται ἐφ' ὅσον τούτων πρὸ πάντων τὴν ἐξέλεξιν καταστοχάζεται ἡδυνωμένην διὰ τῆς εἰρωνείας καὶ τῆς ἀσειότητος.

Οἱ σοφισταὶ δὲν ἦσαν ἀκριβῶς εἰπεῖν ἄνδρες, ἐπιστήμονες, ἀλλὰ μᾶλλον ἐγκυκλοπαιδικοὶ καὶ πολυῖστορες, ἐπαγγελλόμενοι ἕκαστος κατὰ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ κλίσιν καὶ δεξιότητα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς μαθήσεως. Οὕτω π. χ. ἵνα ἐξ αὐτῶν μνημονεύσωμεν μόνον τοὺς διαστμοτέρους, ὁ μὲν Πρωταγόρας ὁ πρῶτος ἐπικληθεὶς σοφιστῆς, ὁ πολλὰ περὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων συγγράψας οὐκέτι σωζόμενα, ὁ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δυνάμενος τὰ ἐναντία νὰ λέγῃ, ἐπηγγέλλετο κατ' ἐξοχὴν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς, ἥτοι τῆς τέχνης τοῦ καλῶς διοικεῖν τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Γοργίας, ὁ φιλοσοφικὴν συντάξας πραγματείαν περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως, ἐν ἣ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλεατικοῦ συστήματος ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει, καὶ ὅτι ἐάν τι ὑπάρχῃ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθῆ, ὑπερηκόντισε τοὺς συγχρόνους του κατὰ τὴν τοῦ λόγου δεινότητα, πρῶτος ἐξευρὼν ῥητορικὰς τέχνας καὶ χρησάμενος νέα λεκτικὰ σχήματα, οἷον τὰ ἀντίθετα καὶ τὰ ἰσόκωλα καὶ τὰ πάρισα καὶ τὰ ὁμοιοτέλευτα καὶ ἕτερα παραπλήσια. Ὁ δὲ Πρόδικος, ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις περίπυστος γενόμενος διὰ τὸν μῦθον τοῦ Ἡρακλέους, οὗ τινος αἱ ἠθικαὶ παραινέσεις μαβτυροῦσι τὴν περὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον πρακτικὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν, ἐνησχολήθη ἐξαιρέτως εἰς γραμματικὰς ἐρεύνας καὶ εἰς τὴν διάκρισιν συνωνύμων λέξεων, τὴν τῶν ὀνομάτων διαίρεσιν. Τέλος δὲ ὁ Ἰππίας, ὁ τῶν ἄλλων σοφιστῶν πολυμαθέστερος, ἐδίδαξε Μαθηματικὰ, Φυσικὴν καὶ Ἀστρονομίαν, ἐτι δὲ Ἀρχαιολογίαν καὶ Ἱστορίαν. Ἀλλὰ τίς ὁ ἰδιάζων χαρακτῆρ τῆς ὅλης χορείας τῶν σοφιστῶν; τί τὸ κοινὸν αὐτοῖς γνώρισμα, δι' οὗ διακρίνονται πάσης ἄλλης προτέρας ἢ μεταγενεστέρας φιλοσοφικῆς αἵρέσεως; Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ σοφιστικὴ εἶναι τὸ ἐκμαγεῖον καὶ τὸ ἐκτύπωμα τῆς τότε ἐν Ἑλλάδι ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως, ὅτε αἱ πάτριαι παραδόσεις ἐχαλαροῦντο ἐν τῇ ἠθικῇ συνειδήσει, ὅτε δὲν ἐθέρμαινον πλέον τὰς καρδίας τῶν πολιτῶν αἱ θρησκευτικαὶ ἐκείναι καὶ πατριωτικαὶ πεποιθήσεις, ἐν αἷς προηγουμένως ὁ Ἕλληνας ἔζη καὶ ἀνέπνεεν, ὅτε ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἢ ἰδιοτέλει, ἢ ἀκολασίᾳ καὶ ἢ ἐξαχρείωσις ἐπεσκότου τὰς καθιερωμένας ἀρχὰς τῆς φιλοπατρίας, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ αἱ διδασκαλῆαι τῶν σοφιστῶν οὐχὶ μικρὸν συνέτεινον εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ ἀποσύνησιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνσπεύρουσαι εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς τὴν περὶ τὰ καθεστῶτα ἀδιαφορίαν καὶ ψυ-

χρότητα, τὸν διαταγμὸν καὶ τὴν ἀρνησιν παντὸς κύρους, πάσης θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς πίστεως. Οὕτω π. χ. Πρωταγόρας, ὁ πατὴρ τῆς σοφιστικῆς δογματικῆς τὴν πολυθρόλλητον ἐκείνην ἀρχὴν, ὅτι πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος, ἀνήρει πᾶσαν καθολικὴν καὶ ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθειαν. Ὅθεν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἣν αὐτὸς ἐκείνος ἀπέδιδεν εἰς τὸ δόγμα του, τὰ πράγματά εἰσι τοιαῦτα, οἷα εἰς ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων παριστάνονται· οἷον τὸ μέλι εἰς μὲν τὸν ὑγιαίνοντα φαίνεται γλυκὺ, εἰς δὲ τὸν ἰκτεριῶντα πικρὸν· ἐπομένως δὲ οὐδὲν σταθερὸν καὶ ἔμμονον, ἀλλὰ τὰ πάντα συμεταβάλλονται πρὸς τὰς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ὑποκειμένων.

Ταύτην δὲ τὴν Πρωταγόρειον θεωρίαν ὅτι οὐδὲν ἔστιν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὄν, ὅτι τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐκάστου δοξαίας καὶ πεποιθήσεως, οἱ σοφισταὶ ἐφήρμοσαν καὶ ἐπὶ τῶν διαφορῶν κλάδων τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἐπὶ τοῦ δικαίου, τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ θρησκευματος. Τὸ δίκαιον, ἔλεγον, δὲν εἶναι φύσει ἀλλὰ νόμῳ· διότι ὅποια ἐκάστη πόλις νομίζει δίκαια καὶ καλὰ, ταῦτα καὶ εἶναι δι' αὐτήν, ἐνόσω αὐτὰ νομίζει¹⁾ ἢ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ὑπὸ διάφορον μορφήν παριστανόμενης, τὸ δίκαιον εἶναι τὸ τοῦ ἰσχυροτέρου, τοῦ κρείττενος, ἐφ' ὅσον ἐν ἐκάστη πόλει οἱ ἄρχοντες νομοθετοῦσιν εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον ἀποβλέποντες. Ὅθεν δίκαιον μὲν εἶναι πᾶν εἴ τι συμφέρει τοῖς ἄρχουσιν, ἄδικον δὲ πᾶν εἴ τι πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀντίκειται²⁾. Τῆς δὲ ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας βᾶσιν ἔθετον τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ προσωπικὸν συμφέρον. Ἡ ἀρετὴ, ἔλεγον, εἶναι μὲν ἀσπαστὴ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον ἵνα ἐκ ταύτης πορίζεται τις κέρδος, ἵνα ὁ ἐναρέτως βίῶν εὐδαιμονῆ καὶ ἀπολαύῃ πλοῦτου, δόξης καὶ εὐδοκίμησεως, διότι ὡς τελικὸς τοῦ ἀνθρώπου σκοπὸς, ὡς τὸ οὐ ἕνεκα ἀπάντων τῶν διανοημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν πράξεων ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν σοφιστῶν ἡ εὐδαιμονία, ὡς μέσον δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ ἀρετὴ, ἣν ἐκείνοι ὠρίζον ὡς τὴν ἐπιτηδεύτητα τοῦ ὑποκειμένου νὰ κατορθοῖ τὰ ἐγώστικὰ αὐτοῦ σχέδια, ἐπαγγελλόμενοι τοῖς νέοις διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς τῶν λόγων τέχνης ν' ἀποδεικνύουσιν αὐτοὺς ἐπιτηδεύειους περὶ τὸ πολιτεύεσθαι καὶ δουλαγωγεῖν τὰ πλήθη εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ὀρέξεις καὶ θελήματα.

Τέλος δὲ εὐκόλως ἐντεῦθεν κατανοεῖται ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῆς θρησκείας ἐφρόνου. Οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἐδίσταζον, οἱ δὲ ἀπνηροῦντο τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπαρξιν. Ὁ Πρωταγόρας οὐδὲν τι, λέγει, δύναμαι νὰ διαθεβικώσω περὶ τῶν θεῶν, οὔτε ὅτι ὑπάρχουσιν,

¹⁾ Παραβλ. Θεαιτ. Πλατ. διαλ. σ. 167.

²⁾ Γορ. 482 καὶ ἐφ. 491. 492. Πολιτ. Α. 348. 343.

οὔτε ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν. Καὶ ὁ Πρόδικος ἀνατρέχων εἰς τὰς πρώτας αἰτίας τῆς θείας λατρείας παρατηρεῖ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἄνθρωποι ἐλάτρευον τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ποταμούς κτλ. διὰ τὴν ἐκ τούτων πηγάζουσαν αὐτοῖς ὠφέλειαν καὶ χρησιμότητα, κατόπιν δὲ μετέτρεψαν αὐτοὺς εἰς θεοὺς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κριτικός, ὁ τῶν σοφιστῶν ὁμιλητής, ὅστις γενόμενος εἰς τῶν τριάκοντα τυράννων ὑπερέβαλε τοὺς συναδέλφους του κατὰ τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ ὠμότητα, παρίστανε τὴν εἰς τὸ θεῖον πίστιν ὡς μηχανῆμα τῆς πολιτικῆς, ἰσχυρίζομενος ὅτι οἱ παλαιοὶ νομοθέται ἐπλασαν τὸν Θεὸν ἐπόπτῃν καὶ ἐπίσκοπον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων πρὸς περιστολὴν τῶν πολλῶν, ἵνα μηδεὶς λάθῃ ἀδικῆ τὸν πλησίον φοβούμενος τὴν θείαν ἐκδίκησιν.

Ὅπως δ' εἰπεῖν ἡ σοφιστικὴ θεωρουμένη ὡς πρὸς τὴν θέσιν ἣν ἐπέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ἀντιτάσσεται κατὰ παντὸς δόγματος εἴτε πολιτικοῦ, εἴτε ἠθικοῦ, εἴτε θρησκευτικοῦ, ἀναιροῦσα τὸ καθολικὸν κύρος τῶν ἀνεκαθεν καθωσιωμένων θεσμοθεσιῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἀντικαθιστῶσα τὴν ἀτομικὴν ἐκάστου κρίσιν, ἣτις στομουμένη διὰ τῆς διαλεκτικῆς τέχνης ἐπὶ τοσοῦτον ὀξύνεται, ὥστε ἀναιρεῖ τὰ πάντα μηδὲν τι ὑπέρτερον ἑαυτῆς καὶ καθολικώτερον ἀναγνωρίζουσα.

Ἄλλ' οἱ διὰ τῆς αὐτῆς κοινῆς προσηγορίας καλούμενοι σοφισταὶ δέον νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀρχαιότερους, οἱ οἱ εἰσιν ὁ Πρωταγόρας, ὁ Γοργίας, ὁ Πρόδικος, οἵτινες ὅπωςδὴποτε συνέτειναν εἰς τὴν τῆς διανοίας ἀνάπτυξιν ρυθμίσαντες τὴν γλῶσσαν διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ῥητορικῆς, μάλιστα δὲ διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λεκτικοῦ ὕφους, ἀνευρόντες τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς λογικῆς, καὶ πρὸς διάδοσιν πολλῶν ἄλλων ὠφελίμων γνώσεων τελεσφόρως ἐπενεργήσαντες καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους σοφιστὰς, οἱ οἱ ἐν τῷ Πλατωνικῷ τούτῳ διαλόγῳ πρωταγωνιστοῦντες, ὁ Εὐθύδημος καὶ Διονυσόδωρος ὁ ἀδελφός του· οἵτινες δόξαν πολυμαθείας καὶ εὐφυΐας θηρεύοντες ἐπενόουν πρὸς κενὴν ἐπίδειξιν σοφιστικῶν τινὰς γρίφους καὶ σκαλαθύρματα, καὶ κακουργοῦντες τοὺς μετ' αὐτῶν συνδιελεγόμενους ἀπεπειρῶντο ὅπως ἐμβάλωσιν αὐτοὺς εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀντίφασιν. Ὅθεν τοῦ εἶδους τούτου τῆς σοφιστικῆς παρέχων ἡμῖν δοκίμιον ὁ Πλάτων εἰσάγει ἐντέχνως καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος ἐκατέρους τοὺς ἀδελφούς, προτείνοντας εἰς τοὺς ἀκροατὰς τῶν παντοῖα σοφιστικὰ ἐρωτήματα. ἵνα δὲ λάβωμεν πείραν τῆς ἐριστικῆς τούτων τέχνης ἀντιπαραβαλλομένης πρὸς τὴν ἀντίθετον ταύτης διαλεκτικὴν μέθοδον τοῦ Σωκράτους, ἃς διέλθωμεν ἐφεξῆς τὴν ὅλην σειρὰν τοῦ διαλόγου ἐπάγοντες μετὰ τὴν ἐκθεσιν ἐκάστου τμήματος τὴν πρὸς κατάληψιν

αὐτοῦ ἀπαιτουμένην ἑρμηνείαν καὶ διασάφην, καὶ πρῶτον ὡς ἀφ' ἐστίας ἀρχόμενοι ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰσαγωγῆς, ἐν ἧ ὁ συγγραφεὺς πλάττει τὰς περιστάσεις ἐκείνας αἰτινας παρέσχον τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸν Σωκράτη ὅπως διηγηθῆ εἰς τὸν φίλον του Κρίτωνα τὸν ἐν τῇ προτεραιῇ γενόμενον διάλογον μεταξὺ αὐτοῦ, τῶν δύο προμνησθέντων σοφιστῶν, καὶ ἄλλων τινῶν προσώπων συμμετασχόντων τῆς συζητήσεως.

Ὁ Κρίτων ἐρωτᾷ τὸν Σωκράτη τίς ἦτον ἐκεῖνος ὁ ἐκ δεξιᾶς αὐτοῦ καθήμενος, μεθ' οὗ χθὲς ἐν Λυκείῳ συνδιελέγετο· διότι αὐτὸς καὶ τοὶ πλησιάζοντες πρὸς ἀκρόασιν, ἕνεκεν ὅμως τῆς συρροῆς τῶν περιπτώσεων οὐδὲν τι σαφές ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ. Πρὸς ταύτην οὖν τὴν ἐρώτησιν ἀπαντῶν ὁ Σωκράτης, ἐκείνος, λέγει, ἦτον ὁ Εὐθύδημος, ὁ δὲ ἐξ ἀριστερᾶς καθήμενος ἦτον ὁ ἀδελφός του Διονυσόδωρος, οἵτινες Χίοι τὸ γένος ὄντες ἀπέκησαν εἰς τοὺς Θουρίους, ἐκείθεν δὲ μετὰ ταῦτα φυγαδευθέντες διατρίβουσι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀθήναις. Διότι πρῶτον μὲν οὐχὶ μόνον αὐτοὶ εἰσὶν ἄριστοι ὀπλομάχοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλον ἱκανοὶ νὰ γυμνάσωσιν ἐπὶ μισθῷ εἰς τὴν σωμαστικὴν ταύτην ἔπειτα εἰς τοὺς δικανικοὺς ἀγῶνας καὶ αὐτοὶ πολλῶν προέχουσι καὶ ἄλλον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν δύνανται ν' ἀναδείξωσι δικηγόρον καὶ λογογράφον. Τέλος δὲ ἀπέκτησαν ἐσχάτως ἀπαράμιλλον ἐπιδειξιότητα καὶ εἰς νέον τι εἶδος μάχης, τὸ μόνον ὅπερ αὐτοῖς ὑπελείπετο ἀκαλλίεργητον, ἀπέβησαν δεινοὶ διαλεκτικοὶ ἐξελέγχοντες ἀδιακρίτως πᾶν εἴτι λέγει τις, εἴτε ἀληθὲς εἴτε ψεῦδος.

Ἐγὼ λοιπὸν, ἐξομολογεῖται πρὸς τὸν Κρίωνα ὁ Σωκράτης, καὶ τοὶ πρεσβύτεροι ὧν ἔχω ἀπόφασιν νὰ μαθητεύσω παρ' αὐτοῖς· ἐνθαρρύνομαι δὲ εἰς τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην, διότι καὶ αὐτοὶ οὗτοι, γέροντες σχεδὸν ὄντες, πρὸ ἐνὸς ἔτους ἢ δύο ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐριστικὴν τέχνην, ἣν καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ διδασθῶ. Τοῦτο δὲ μόνον φοβοῦμαι, μήπως ἕνεκεν τῆς μαθητείας μου δυσφημισθῶσιν οἱ ζῆνοί οὗτοι, καθὰ περὶ ὁ Κόννος ¹⁾ ὁ τοῦ Μητροβίου υἱός, ὁ κιθαριστής, ὅστις ἐτι καὶ νῦν μὲ διδάσκει νὰ κιθαρίζω. Βλέποντές με λοιπὸν οἱ παῖδες οἱ συμφοιτῆται, περιγελῶσιν ἐμὲ, καὶ τὸν Κόννον καλοῦσι γεροντοδιδάσκαλον· φοβοῦμαι λοιπὸν μήπως ὑποστῶσι τὴν αὐτὴν χλεύην καὶ οἱ ζῆνοί οὗτοι, οἵτινες πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ὀνειδίου δὲν θὰ θελήσωσι νὰ μὲ δεχθῶσι

¹⁾ Ὁ Κόννος πνεύστατος ὧν ἠναγκάσθη νὰ διδάσκη τοὺς νέους τὴν κιθαριστικὴν τέχνην ὅπως πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ἐφοῖτα δὲ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ καὶ ὁ Σωκράτης καὶ τοὶ πρεβεθηκῶς τὴν ἡλικίαν, ἵνα λαμβάνη ἐντεῦθεν τὸ ἐνδόσιμον νὰ συνδιελέγεται μετὰ τῶν εἰς τὴν μουσικὴν ἐκπαιδευμένων νεανίσκων. Τοῦτο δὲ παρέσχον ἄφθονον ὕλην εἰς τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς, μάλιστα δὲ εἰς τὸν Ἄπολλων, ὅστις καὶ κωμῆδιαν ἐποίησεν ἐπιγραφομένην Κόννος.

μαθητὴν. Ἐγὼ δὲ, ὦ Κρίτων, καθὰ περὶ προέτρεψα πρεσβύτερος τινὰς νὰ συνδιδαχθῶσι μετ' ἐμοῦ τὴν μουσικὴν παρὰ τοῦ Κόννου, οὕτω θέλω πειραθῆν νὰ προτρέψω καὶ ἄλλους ὁμήλικας νὰ συνδιδαχθῶσι μετ' ἐμοῦ τὴν ἐριστικὴν παρὰ τῶν ζένων τούτων. Γενοῦ δὲ καὶ σὺ, Κρίτων, συμμαθητής μου. Ἴσως δὲ συμφέρει νὰ συμπαραλάβωμεν μεθ' ἡμῶν καὶ τοὺς υἱούς σου ὡς δόλωμα· διότι εἰμὶ βέβαιος ὅτι οἱ σοφισταὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔχωσι μαθητὰς τῶν ἐκείνους θέλουσι συγκατατεθῆν νὰ διδάξωσι καὶ ἡμᾶς.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἐρωτῆθεις ὑπὸ τοῦ Κρίτωνος τίς ἐστὶν ἡ σοφία τῶν ἀνδρῶν, ἵνα ἐντεῦθεν ἐνοήσῃ τί μάλιστα θέλουσι διδασθῆν, ἀρχεται ὡς ἐφεξῆς τῆς διηγήσεως. Ἐνῶ ἐκαθήμεν, λέγει, ἐν τῷ Λυκείῳ, εἰσέρχονται ὁ Εὐθύδημος καὶ ὁ Διονυσόδωρος ὑπὸ πολλῶν μαθητῶν συνοδευόμενοι, μετ' ὀλίγον δὲ εἰσέρχεται καὶ ὁ καλὸς Κλεινίας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀξίοχου καὶ ἔγγονος τοῦ παλαιῦ Ἀλκιβιάδου ἐξ ἀδελφός δὲ τοῦ νῦν ζῶντος Ἀλκιβιάδου ¹⁾· ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ ἠκολούθουν πάμπολλοι ἐρασταὶ ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ Κτήσιππος, νεανίσκος τις Παιανιεύς ²⁾, φύσει μὲν ἀγαθός, ἀλλὰ προπετής καὶ βίαιος ἅτε νέος ὢν. Ἰδόντες δὲ οἱ σοφισταὶ τὸν Κλεινίαν καθεζόμενον παρ' ἐμοῦ δεξιόθεν, ἔδραμον πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὁ μὲν Εὐθύδημος ἐκαθέζετο παρὰ τὸ μεριόκιον, ὁ δὲ Διονυσόδωρος παρ' ἐμὲ ἀριστερόθεν· οἱ δὲ ἄλλοι ἔλαβον τὰς ἔδρας τῶν ὡς ἔτυχεν ἕκαστος. Τότε δ' ἐγὼ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Κλεινίαν ἐπήνεσα τὴν μεγάλην σοφίαν τῶν ἀνδρῶν, διότι ἐπίστανται, εἶπον, πάντα τὰ περὶ τὸν πόλεμον ὅσα δέον νὰ ἐπίσταται ὁ ἀγαθὸς στρατηγός, καὶ διότι ἐκτὸς τούτου δύνανται νὰ σὲ καταστήσωσιν ἐπιτήδειον ὅπως συνηγορῆς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ σου ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἂν τις σὲ ἀδικῇ. Πλὴν αὐτοὶ περιφρονήσαντές με καὶ ἐν οὐδενὶ λόγῳ θέμενοι τοὺς ἐπαίνους μου, περὶ ταῦτα, εἶπον, οὐκέτι ἀσχολούμεθα σπουδαίως, ἀλλ' ὡς ἐν παρέργῳ. Ἄλλὰ πεποιθᾶμεν ὅτι ἐσμεν ἱκανοὶ νὰ παραδώσωμεν τὴν ἀρετὴν κάλλιστα πάντων τῶν ἄλλων καὶ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Ἐπγγειλαμένων δὲ τῶν σοφιστῶν νὰ ἐπιδείξωσι καὶ νὰ διδάξωσι τὴν τέχνην τῶν, ὁ Σωκράτης ἠγγυᾶτο αὐτοῖς ὅτι ἅπαντες ἀδιακρίτως οἱ παρεστῶτες καὶ πρῶτος αὐτὸς εἰσὶν ἐτοιμοὶ νὰ μαθητεύσωσιν. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς εἰσαυθὶς ἀναβάλλετε τὴν ἐπίδειξιν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Σωκράτης, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ τοῦτο μόνον ἐπιδείξατε, ὅτι εἴθε ἱκανοὶ νὰ πείσῃτε τὸν Κλεινίαν τοῦτον, περὶ τῆς ἐκ-

¹⁾ Ὁ Παλαιὸς οὗτος Ἀλκιβιάδης ἦν πάππος τοῦ ἐνδόξου Ἀλκιβιάδου, ὅσος δὲ δύο υἱούς τὸν Κλεινίαν πατέρα τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Κλεινίου, καὶ τὸν Ἀξίοχον πατέρα τοῦ ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ μνημονευομένου Κλεινίου.

²⁾ Δῆμος τῆς Πανδιονίδος φυλῆς.

καιδέσεως τοῦ ὁποίου ἅπαντα ἢ ἐνταῦθα ὁμήγουρις ἐνδιαφέρεται, καὶ νὰ τὸν προτρέψῃτε ὅτι ὀφείλει μετὰ ζήλου νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. (Κεφ. Α'—Δ'. σ. 275 C)

Τὸ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ταύτῃ οὐσιωδέστερον εἶναι ἡ περιγραφὴ τῶν χαρακτήρων, τοῦ εἶδους τῶν ἀσχολημάτων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν δύο ἀδελφῶν, οἵτινες μετὰ τοῦ Σωκράτους ἀπαρτίζουσι τὰ κορυφαῖα τοῦ Διαλόγου τούτου πρόσωπα. Περὶ τοῦ Εὐθύδημου, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ Διονυσόδωρου, οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν δυνάμεθα ν' ἀρυσθῶμεν θετικὴν τινα πληροφορίαν εἰμὴ ἐκ τῶν Πλατωνικῶν τούτων σκιαγραφημάτων ¹⁾. Προτάτων δὲ ὁ συγγραφεὺς εἰδήσεις τινὰς περὶ τοῦ γένους τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ μείαν ποιούμενος τῆς ἐκ Χίου τῆς πατρίδος αὐτῶν εἰς Θουρίους μετοικήσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰς Ἀθήνας μεταναστάσεώς των, ὑπεμφίνει ἴσως τὸ συγγενὲς τῆς τέχνης αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου καὶ τὴν τοῦ Πρωταγόρου ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Σικελίᾳ διατρίψαντος, καὶ μετὰ τοῦ Ἰππίου τὴν σοφιστικὴν διδάξαντος. Παριστάνονται δὲ ὡς κεκτημένοι τὰ προσόντα ἐκεῖνα ἅτινα ἐπιχαρακτηρίζουσι τοὺς ἀληθῶς σοφιστὰς, ἦτοι ὡς ἐπιτήδειοι ὀπλομάχοι· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ἐν γένει οἱ σοφισταὶ, οἵτινες ἀποβλέποντες οὐ μόνον εἰς τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν νέων ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σωματικὴν ἄσκησιν, ἐδίδασκον αὐτοὺς τὸ μάθημα τῆς ὀπλομαχίας, ὅπερ συνίστατο εἰς ποικίλας ἐνόπλους περιστροφὰς τοῦ σώματος, ²⁾ συνάμα δὲ καὶ ὡς λίαν ἔμπειροι περὶ τὰς δικανικὰς μάχας, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ πρώτιστοι τῶν σοφιστῶν φιλοπόνως ἐπηρεχολήθησαν ὅπως ἀναμιζῶσι τὴν διαλεκτικὴν λεπτότητα ἐν ταῖς δικανικαῖς συζητήσεσιν, ὅπως διὰ τῆς ἀναμιξεως ταύτης διευκολύνωσι τὴν νίκην εἰς τὸν διαδικαζόμενον ποιούντες τὸν κρείττω λόγον ἦττω. Ὄθεν ὁ Σωκράτης ἀστεῖως ἀποκαλεῖ αὐτοὺς τελείους παγκρατιαστὰς, ἅ τε δεινοὺς ὄντας νὰ μάχωνται ἐν ὄπλοις καὶ ἐν ταῖς δικαστηρίοις, ἐπιλέγων περὶ αὐτῶν ὅτι ἐπέθηκαν κορωνίδα εἰς τὴν παγκρατικὴν τέχνην καταστάντες ἀπροσμάχητοι καὶ εἰς ἄλλο τι εἶδος ἀγῶνος, εἰς τὴν ἐριστικὴν ἢ ἀντιλογικὴν, δι' ἧς ἐτοίμως ἐπινοῦντες σοφιστικὰ τεχνάσματα ἐπιστοιμίζουσι τοὺς ἀνταγωνιστὰς τῶν ἐξελέγχοντες πᾶν τὸ λεγόμενον. Ἀλλὰ κατωτέρω ἢ ζυνοῦρις αὕτη τῶν σοφιστῶν εἰσάγεται ἰσχυρίζομένη κατὰ τοῦ Σωκράτους ὅτι παρέργως μετέρχεται τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα, καὶ ὅτι τὸ κύριον ἔργον περὶ τὸ σπουδάζουσιν εἶναι ἡ τῆς ἀρετῆς διδασκαλία. Πλὴν διατὶ ὁ Σωκράτης

ἀπκριθῆσας τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν δὲν ἐμνημόνευσε καὶ τοῦτο, ἐφ' ᾧ κατ' ἐξοχὴν οἱ σοφισταὶ ἐναθροῦνται; Ὁ λόγος τῆς παραλείψεως ταύτης εἶναι προφανής· διότι οὗτοι προσποιοῦνται τὴν τῆς ἀρετῆς διδασκαλίαν χρώμενοι αὐτὴν ὡς δέλεαρ πρὸς σαγήνευσιν τῶν νέων, διότι, ὡς ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἐπομένων γενήσεται δῆλον, ἐπιχειροῦντες κατ' εἰσήγησιν τοῦ Σωκράτους ἵνα προτρέψῃσι τὸν Κλεινίαν εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν ὑποβάλλουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του πυκνὴν σφαιρὴν παραδοξολογιῶν καὶ σοφιστευμάτων ὡσάνει κατήχουν αὐτὸν ὅτι ἀπομιμούμενος τὸ παράδειγμα αὐτῶν καὶ τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης κάτοχος γενόμενος, ἀποβήσεται ἐγκρατῆς πάσης σοφίας καὶ ἀρετῆς.

Μεταξὺ δὲ τῶν διαλεγόμενων προσώπων συγκατατάσσονται καὶ δύο νεανίαι, ὁ Κτήσιππος καὶ ὁ Κλεινίας, ὧν ὁ μὲν φύσει ἰταμὸς ὢν καὶ φίλιος ἐκ τοῦ παραχρῆμα διαλύει τὰ ὑπὸ τῶν σοφιστῶν συμπλεκόμενα λογοπαίγνια, τοὺς μιμείται ἀντιτάττων πρὸς τὰ ἐκείνων ἄλλα προσόμοια, ἐνίοτε δὲ μάλιστα καὶ τοὺς ὑπερβάλλει καταπολεμῶν αὐτοὺς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὄπλων. Ὁ δὲ Κλεινίας σεμνὸς ὢν καὶ αἰδήμων, ἅμα δὲ εὐμαθὲς καὶ ἀγχινοῦς, οὕτως ἐπιτυχῶς εἰσδύει εἰς τὴν διάνοιαν τῶν τοῦ Σωκράτους ἐρωτήσεων καὶ μετὰ τὸσαύτης ἀσφαλείας καὶ ὀρθότητος αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξάγει ἐκ τῶν θεμιστῶν ἀρχῶν τὰς ἀπωτάτας· συνεπείας προλαμβάνων τὰ διαθήματα τοῦ διδασκάλου του εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ὑποδειχθεῖσαν πορείαν, ὥστε ὁ Κρίτων ἀκούσας τὸν Σωκράτη διηγούμενον τὴν μετὰ τοῦ Κλεινίου συνδιάλεξιν, ἐδίστασε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐκεῖνο τὸ μεριόκιον ἀνέπτουζεν ὄντως τοιοῦτον βάθος σοφίας καὶ γνώσεως.

Καὶ ὁ Κρίτων δὲ, ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Σωκράτους ὁ καὶ ἐραστὴς τῶν φιλοσοφικῶν ἀκροαμάτων, λαμβάνει μέρος ἐν τῷ παρόντι διαλόγῳ πλὴν ὡς δευτερεύον πρόσωπον, ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ προτρέπων τὸν Σωκράτη νὰ διηγηθῆ τὰ τῆς χθελισθῆς συνεντεύξεως αὐτοῦ μετὰ τῶν δύο ζένων, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ διαλόγου ἐκφράζων τὸν θαυμασμόν του ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τοῦ Κλεινίου, καὶ ἐν τῷ τέλει ἀποδοκιμάζων τοὺς λήρους τῶν σοφιστῶν καὶ παραινῶν τὸν Σωκράτη καθὸ εὖνους αὐτῷ ν' ἀπέχη τῆς ἀναστροφῆς τοιοῦτων ἀνθρώπων, δυναμένων νὰ ἐκθέσωσιν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ καὶ νὰ ζημιώσωσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ ὀνόματός του.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὁ Πλάτων ἀντιπαραβάλλων τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν διδασκαλίαν του μέθοδον πρὸς τὴν δυάδα τῶν σοφιστῶν καὶ τὴν ἐριστικὴν αὐτῶν τέχνην, τείνει ὅπως καταδείξῃ τὴν μεταξὺ ἐκατέρων ὑπάρχουσαν ἄκραν διάστασιν, καὶ οἴονει ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου του

¹⁾ Περὶ τοῦ Εὐθύδημου παρ. Φαβρικ. Ἑλλ. Βιβλιοθ. 2, 81, 3, 11, 6, 9, 4. Ξενοφ. Ἀπομ. 1, 2, 29. καὶ Σεξ. Ἐμπειρ. πρὸς Μαθητ. 7, 13.

²⁾ Παρ. Πλάτ. Λέχ.

τὸν δικαιοσύνη κατὰ τῶν διαβαλλόντων αὐτὸν ὡς δὴ-
θεν περὶ τὰ αὐτὰ τοῖς σοφισταῖς διατρίβοντα καὶ
περὶ οὐδενὸς ἀξίων πραγμάτων τοὺς λόγους ποιού-
μενον. Τὴν ἀπολογητικὴν δὲ ταύτην τάσιν τοῦ Πλά-
τωνος τεκμηριῶσι καὶ οἱ ἐν τισὶ χωρίοις τοῦ δια-
λόγου ἐνεσπαρμένοι ὑπαινιγμοὶ πρὸς τὰς Νεφέλας
τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν αἷς ὁ Σωκράτης διακωμωδεῖ-
ται ὡς ἄθεος καὶ ὡς διδάσκων τοὺς νέους νὰ τύπτωσι
τοὺς πατέρας τῶν. Ὅθεν τὰς κωμικὰς ταύτας ῥήσεις
παρωδῶν ἐνταῦθα ὁ Πλάτων εἰσαγάγει: τὸν ἕτερον τῶν
σοφιστῶν Διονυσόδωρον, λέγοντα πρὸς τὸν Σωκράτη
(σ. 302. C.) «Εἶσαι, ὡς φέρεται ἄθλιος ἄνθρωπος,
» διότι μῆτε θεοὺς πατρώους ἔχεις, μῆτε ἱερά, μῆτε
» ἄλλο μὴδὲν καλὸν καὶ ἀγαθόν » ἢ ὀλίγον ἀνωτέρω
(σελ. 299. A.) τὸν αὐτὸν τοῦτον σοφιστὴν ἀναγ-
κάζοντα τὸν Κτήσιππον διὰ τῆς διαφορομένης ση-
μασίας τινῶν λέξεων νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τύπτει τὸν
πατέρα του. Καὶ ἐν τῇ προεκτεθεισῇ δὲ εἰσαγωγῇ
τοῦ διαλόγου μνείαν ποιούμενος τοῦ κηρυκτοῦ
Κόννου τοῦ σκωπτικῶς καλουμένου γεροντοδιδασκάλου,
ὅστις διδάσκων τοὺς παῖδας τὴν κηρυκτικὴν
παρεδέχθη εἰς τὴν χορείαν τῶν μαθητῶν του καὶ
τὸν γέροντα Σωκράτη, ὑπαινίττεται τὴν ὁμώνυμον
κωμῶδιαν τοῦ Ἀμειψίου, ἐν ἣ, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ
χοροῦ ὅν συνεκρότου φροντισταί, παρέστησε τὸν
Σωκράτη καὶ ἄλλους φιλοσόφους χάριν παιδευστικῆς
συνεργουμένης εἰς τὴν τοῦ Κόννου σχολῆν, καὶ πρὸς
ἄλλήλους ἀδολεσχοῦντας καὶ περὶ οὐτιδανῶν πραγ-
μάτων ἐρίζοντας.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὁ Σωκράτης διηγεῖται πρὸς
τὸν Κρίτων, τίνες ἐπερωτήσεις οἱ σοφισταὶ ἀπηύ-
θουν πρὸς τὸ μειράκιον ὅπως ἐπιδείξωσι τὴν προ-
τρεπτικὴν τῶν δεινότητων, ὅπως πείσωσι τὸν Κλει-
νίαν ὅτι οφείλει σπουδαίως νὰ ἐγκύψῃ εἰς τὴν φιλο-
σοφίαν καὶ εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Ἀς ἀκού-
σωμεν δὲ ἤδη σοφιστεύοντα πῶτον τὸν Εὐθύδημον.

Ὁ Κλεινίας ἐρωτῶμενος ὑπὸ τοῦ Εὐθυδήμου, πό-
τεροι τῶν ἀνθρώπων μανθάνουσιν, οἱ σοφοὶ ἢ οἱ ἀ-
μαθεῖς ἐκ τοῦ προχείρου ἀποκρίνεται ὅτι οἱ σοφοὶ
μανθάνουσιν· ἀλλὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ Κλει-
νίου ἀνασκευάζει ὁ Εὐθύδημος ἀναποδεικνύων, ὅτι
ὅταν τις μανθάνῃ τι οὐπὼ ἐπίσταται ὅπερ μανθάνει
οὐπὼ δὲ ἐπιστάμενος τοῦτο εἶναι ἀμαθής, ἀλλ' οὐ-
χὶ σοφός. Οἱ ἀμαθεῖς ἄρα μανθάνουσι. Πάλιν δὲ
πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ συμπεράσματος τούτου ὅτι οἱ
ἀμαθεῖς μανθάνουσιν, ὁ Διονυσόδωρος στηριζόμενος
ἐπὶ τινος γεγονότος ὑπὸ τῆς καθημερινῆς πείρας ἐ-
πιβεβαιουμένου ἐρωτᾷ τὸν Κλεινίαν, ὅταν ἐν τῷ
σχολείῳ ὁ γραμματοδιδάσκαλος ὑπαγορεύῃ εἰς τοὺς
παῖδας μάθημά τι, πότεροι τῶν παίδων μανθάνουσι
τὰ ὑπαγορευόμενα, οἱ σοφοὶ, ἢ οἱ ἀμαθεῖς; Ἀπο-
κρινάμενος δὲ τοῦ Κλεινίου ὅτι οἱ σοφοὶ μανθάνου-

σιν, ἀλλ' οὐχὶ οἱ ἀμαθεῖς, ὁ Εὐθύδημος ἐκ διαδοχῆς
πάλιν προτείνει τὸ αὐτὸ ἐρώτημα σμικρὸν τι παρ-
ἀλλάσσει τὴν μορφήν του· διότι ἐνῶ προηγουμένης
ἡρώτα, ἂν οἱ σοφοὶ ἢ οἱ ἀμαθεῖς μανθάνωσιν, ἐκ-
φέρει νῦν εἰς τὸ μέσον τοῦτο τὸ ζήτημα, ἂν οἱ μαν-
θάνοντες μανθάνωσιν ἐκεῖνα ἢ τινὰ ἐπίστανται, ἢ
ἢ τινὰ δὲν ἐπίστανται. Ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλει-
νίου ὅτι μανθάνουσιν ἐκεῖνα ἢ τινὰ δὲν ἐπίστανται,
ὁ Εὐθύδημος ἐξελέγχει αὐτὸν πλανώμενον φέρων τὸ
ἀρτίως ὑπὸ τοῦ Διονυσόδωρου ἐφαρμοσθὲν παρά-
δειγμα. Εἶναι, λέγει, ἀναντιρρήτον ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ
γραμματοδιδασκάλου ὑπαγορευόμενον μάθημα σύγ-
κεται ἐκ γραμμάτων· ἀλλ' ὁ μανθάνων ἢ ὁ δι-
δασκόμενος ἐπίσταται ἅπαντα τὰ γράμματα· ἐνῶ
ἄρα μανθάνει τὸ ὑπαγορευόμενον, μανθάνει ὅ,τι ἤδη
ἐπίσταται. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀληθές ὅτι οἱ μανθά-
νοντες μανθάνουσιν ἐκεῖνα, ἢ τινὰ δὲν ἐπίστανται.
Μόλις δὲ ἐπαυσε λαλῶν ὁ Εὐθύδημος, καὶ ὁ Διονυ-
σόδωρος ἐπεχείρησε πάλιν ν' ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον.
Τὸ ἐπίστασθαι, εἶπε, δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἔχειν ἢ
κεκτῆσθαι ἤδη ἐπιστήμην· τὸ δὲ μανθάνειν εἶναι
λαμβάνειν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος ὅπερ μανθά-
νει τις. Τὴν δ' ἐπιστήμην λαμβάνει ὁ μὴ πῶ αὐτὴν
ἔχων ἢ ὁ μὴ ἐπιστάμενος· οἱ μανθάνοντες ἄρα λαμ-
βάνουσι τὴν ἐπιστήμην ἐκείνων ἢ τινὰ οὐπὼ ἔχου-
σιν, ἢ, ὅπερ ἐστὶ ταῦτόν, οὐπὼ ἐπίστανται. (Κεφ.
Ε'. σ. 277. C.)

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ.

Εἰς τῶν εὐμειθετέρων ἄμα δὲ καὶ νοημονεστέρων
συντακτῶν τῆς *Πανδώρας*, ὁ ἐκ Πάργας Παναγιώ-
της Ἀραβαντινός, ἀπέθανε πρὸ τινῶν μηνῶν ἐν Ἰω-
αννίνοις, ἀκμαῖος ἔτι καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν νοῦν
καὶ τὴν φιλοπατρίαν. Οὐδ' ὕψωπτύσχαμεν ὅτε πρὸ
ἐνὸς ἔτους ἐντροφῶντες ἐν ταῖς μετ' αὐτοῦ ὀμιλίαις
συνεζητοῦμεν τίνι τρόπῳ ἐδύνατο νὰ καταστήσῃ
κοινωφελέστερα ὅσα πονήματα, κατηρτισμένα ἤδη,
εἶχεν ἔτοιμα πρὸς ἐκδοσιν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐσχεδιάζε
πρὸς συγγραφήν, οὐδ' ὕψωπτύσαμεν λέγω ὅτι τὸν
τοσοῦτον ζῆλον τὸν διατηρηθέντα ἄσβεστον μεταξὺ
κρίσεων περιπετειῶν ἐν χώρᾳ ξενοκρατουμένῃ, ἢ
θέλε σθεσεῖ πρὸ τῆς ὥρας ὁ ἀδυσώπητος θάνατος.
Καὶ ἀληθῶς διακχῆς ἦτο τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὁ ζῆλος,
ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν ἔχων, οὐχὶ πορισμὸν χρημά-
των, διότι διὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ τιμιότητος
εἶχε κατασκευάσει ἐπαρκῆ περιουσίαν, ἀλλὰ τὴν δό-
ξαν τῆς πατρίδος. Τοσοῦτῳ μάλιστα ἀνέφλεγεν αὐ-
τὸν ὁ ὑπὲρ ταύτης ἔρωσ, ὥστε ἐνίοτε συγγράφων,

ὑπερέβαινε λεληθότως αὐτὸς ὁ περὶ τὴν παράστασιν
τῶν πραγμάτων καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν εἰδήσεων
εὐσυνείδητος, τὸ μέτρον τῆς ἀκριβοῦς ἐξιστορή-
σεως. Συζῶν ἀδιακόπως μετὰ Ἑλλήνων καὶ ἐπιμε-
λῶς μελετῶν τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὸν βίον αὐτῶν, ἐ-
πιμελέστερον δὲ ἀπανθίζων τὰς παραδόσεις, εἶχεν
ἀποκτήσει τὴν πεποιθήσιν ὅτι, ἐὰν ἐκ τῶν ἀλλεπαλ-
λήλων ξενικῶν ἐπιδρομῶν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς μα-
κραῆς δουλείας συνετρίβησαν οὐκ ὀλίγοι κρίκοι τῆς
ἀλύσεως τῆς συνδεούσης τοὺς νεωτέρους πρὸς τοὺς
ἀρχαίους Ἕλληνας, πλείστα ὅμως τεμάχια τῶν κρί-
κων τούτων διεσώζοντο, ἢ τινὰ συναρμολογούμενα
μετὰ φιλοπονίας καὶ ἐπιγνώσεως, ἢ θελον χρησιμεύ-
σει ὡς ἀλάθηστα μαρτύρια τῆς γνησιότητος τῆς δια-
δοχῆς. Ἐπιθυμίαν εἶχε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐὰν τὸ σῶμα
κατεβλήθη ὑπὸ τῆς βίας, τὸ πνεῦμα ὅμως ἐμείνεν
ἀκατάβλητον, ὅτι, καθὼς οἱ μάρτυρες τῆς πίστεως
τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν, καὶ στρεβλοῦ-
μενοι καὶ ἀποκτεινόμενοι οὐδέποτε ἐπαυσαν σφρα-
γίζοντας καὶ διὰ διδασκαλίας καὶ διὰ συγγραφῆς καὶ
διὰ φρονήματος τὰ διπλώματα τῆς συγγενείας αὐτῶν
πρὸς τοὺς πάλαι, καὶ ὅτι ἡ ἀνόσος σώματος ἐστὶν ἐμ-
πόδιον, προαιρέσεως δὲ οὐ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ. Χώλω-
σις, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὐ» *).

Ἐπὶ τούτῳ δ' ἐνέκυψε κατ' ἐξαιρετον εἰς μελέτας
ἀφορούσας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν φιλολογικὴν
ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, μελέτας τὸσφ
μᾶλλον δυσχερεῖς, ὅσον ἡ ἱστορία αὐτὴ εἰ καὶ πρόσ-
φατος, διὰ τὴν δουλείαν ὅμως καὶ τὴν ἀμάθειαν,
περιήλθεν εἰς ἡμᾶς σκοτεινότερα καὶ τῆς ἀρχαίας.
Καὶ ναὶ μὲν ἢ δι' αὐτῆς ἀπόδειξις περιττῆ, διότι
τίς ποτε στέργει, καὶ περιπτύσσεται, καὶ λα-
τρεῖ πατέρα οὐ τινος δὲν ὑπῆρξεν υἱός; ἀλλ' οὐδὲν
ἦττον ἐπλάσθη ζήτημα, γενόμενον κατὰ τοῦτο εὐ-
εργεσίας πρόξενον, ὅτι ἔδωκε νύξιν εἰς περιπαθεῖς
καὶ συντόνους ἐρεύνας, αἱ τινες ἄλλως εἰμὴ διόλου
βραδυτέρων ὅμως ἴσως δὲ καὶ ἀτελέστερον ἤθελον
διεξαχθῆ. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι καὶ αἱ μέχρι τοῦδε δι-
εξαχθεῖσαι καὶ αἱ καθ' ἑκάστην διεξαγόμεναι (ἐπειδὴ
πολλοὶ ὤρμησαν ὁμοθυμαδὸν πρὸς τοιαύτας), λεί-
πονται καὶ εἰρμοῦ καὶ ἀκριβείας καὶ ἐπιστασίας
κριτικῆς, συσσωρεύονται ὅμως ὡς ὕλη, ἢν χεῖρ ἀρ-
χιτέκτονος, εὐμοιροῦντος καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν
τρόπων ὧν στεροῦνται οἱ καθ' ἡμᾶς ἐρευνηταί, θέλει
μεταχειρισθῆ εἰς οἰκοδομὴν τῆς καθόλου ἱστορίας τῶν
ζοφερωτέρων χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν πρώτων τούτων ἐρευνητῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ
Π. Ἀραβαντινός. Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς *Χρονογρα-
φίας τῆς Ἡπείρου*, ἧς τὴν ἀνάλησιν ἔχει πρόχειρον
ὁ ἀνγκνῶστις ἐν τῷ ἀνα χεῖρας περιοδικῷ συγγράμ-

*) Ἐπίκτ. Κεφ. Θ'.

ματι ¹⁾, ἐξέδοτο καὶ ἄλλας πραγματείας, καταχω-
ρισθείσας τὰς πλείους ἐν τῇ *Πανδώρα*, ἧς ἐγένετο
ἐπὶ ἔνδεκα ὅλα ἔτη ἀκάματος καὶ ἀφιλοκερδῆς συν-
τάκτικης ²⁾. Ὅτι δὲ αἱ πραγματεῖαι αὐταὶ πολλὴν ἔ-
χουσι τὴν ἀξίαν, μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ
σπουδὴ μετ' ἧς οἱ μετ' ἐκείνων γράψαντες ἐπικαλοῦν-
ται τὸ κύρος αὐτῶν.

Εἰς τὸ περὶ Βλάχων καὶ Κουτσοβλάχων ἔργον τοῦ
μακαρίτου, τὸ τελευταῖον ἐκδοθὲν διὰ τῆς *Πανδώ-
ρας* ³⁾, ἐμελλε νὰ παρακολουθήσωσι καὶ ἕτερα πολ-
λοῦ λόγου ἄξια, ἧτοι βίοι τριῶν ἢ τεσσάρων ἑκατον-
τάδων λογίων Ἑλλήνων, περιγραφαὶ τῶν ἠθῶν καὶ
τῶν ἐθίμων τῆς Ἡπείρου, συλλογὴ ἀνεκδότων δημο-
τικῶν ᾄσμάτων, συναγωγὴ λέξεων, ἱστορία τῆς παι-
δείας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἕτερα τινὰ ἀναφερόμενα
εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἐμείνον χεῖρό-
γραφα ἐλπίζομεν ὅτι οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς
τὴν μνήμην τιμῶντες καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν
εὐεργετοῦντες, δὲν θέλουσιν ἀμελήσει νὰ ἐκδώσωσι
εἰς φῶς. Ἀλλὰ καὶ τούτου γινομένου πάλιν ἢ ἐκ τοῦ
θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ζημία ἔσται πολλή, οὐ μόνον
διότι κατὰ νοῦν εἶχεν, ὡς εἶπομεν, καὶ ἕτερα φιλο-
πονήματα, ἀλλὰ καὶ διότι μετ' αὐτὸν οὐδεὶς μένει
ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Ἡπείρῳ ἀσχολούμενος εἰς ὁμοίας
μελέτας.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

—

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ.

(Τῷ ποιητῇ Ἰωάννῃ Καρασούτσα.)

«L'avenir fantôme aux mains vides,
Qui promet tout et qui n'a rien!...»
(Victor Hugo.)

«Εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀβύσσου
Περιπατεῖ, *) παρῶν ἐξίσου
Κ' εἰς τῶν νεφῶν τὰς ἀκμυρίας.

Ποῦ θέλει φθάσει τίς ἐξευρεῖ;
Τὰ πάντα εὖρεν ἢ θά εὖρη,
Τὰ πάντα, πλὴν τῆς εὐτυχίας! » **)

«Τὰ πάντα πλὴν τῆς εὐτυχίας!...»
Ὡ! ποίας βρῖθει ἀληθείας
Ὁ λόγος οὗτος, ποιητὰ μου!

¹⁾ Πανδ. Τόμ. Η'. σελ. 214.

²⁾ Ενίοτε ὑπεγράφετο ψευδωνύμως «Θεοσπρωτός».

³⁾ Πανδ. Τόμ. 18'. σελ. 441, καὶ Κ'. σελ. 16—264.

*) Ὁ ἄνθρωπος, δηλαδὴ, ὡς ἰννοεῖται ἐν τῇ συνέχεις ἐκεί-
νου τοῦ ποιήματος.

**) Στροφή ἐκ τῆς «Παγτοχνίας τοῦ ἀνθρώπου», ποιήματος
Ἰωάννου Καρασούτσα.

Ὡς ἂν εἰς βίβλον τὴν μοιραίαν
Ἀνέγγως σὺ τὴν τελευταίαν
Σελίδα καὶ εἰς τ' ἄδυστά μου

Ἀυτὰ εἰσίδως, τοῦτον εἶπας!
Φεῖ! ποίας ὑπεμφαίνει λύπας
Διηγεεῖς τῆς οἰκουμένης!
Ἄκαμπτον ποίαν δυστροπίαν,
Σκληρὰν ἀπόφασιν τελείαν
Ἀδυσωπῆτου εἰμαρμένης!

Τῷ ὄντι πόσα εὔρε τίως
Ὁ ἔρπων οὗτος ἀρουραῖος
Σκώληξ, δεῖ ἄνθρωπος καλεῖται!

Ὡ! τὰ εὐρήματά του τόσα,
Ὅσα δὲν βάλλει τοῦς, καὶ γλώσσα
Κάμμία δὲν ἐκδιηγείται.

Ἄλλ' ὅ,τι μέλλει καὶ τὰ εὔρη
Λοιπὸν τίς ἀκριβῶς ἐξεύρει;
Ποῖος ἰσχύει τὰ ὄρη;
Ἴσως οὐδὲν του τὰ πραχθέντα,
Οὐδὲν τὰ ἐπινοηθέντα
Πρὸς ὅσα δὲ ἐπινοήση...

Ἴσως, ταχέως ἢ βραδέως,
Ὅ,τι καλεῖται μῦθος τίως
Ἀνήχη εἰς τὴν ἱστορίαν...
Οὕτω πολλὰ τῆς ἱστορίας,
Τῆς νῦν, οἱ πάλαι φαντασίας
Ἐκάλουν μύθους ἢ μωρίαν!...

Ἴσως τῆς τοῦ Χριστοῦ θρησκείας
Νοήση πᾶς τὰς ἀληθείας
Βαθέως, ὡς ὁ ἰδρυτής της!
Ἡ ἀνθρωπότης ἴσως πᾶσα,
Ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἀραστᾶσα
Τοῦ νῦν βυθίου τῆς ψυχῆς της,

Γνωρίση τὴν καταγωγὴν της,
Συναίσθησθῃ τὴν δόξαμίν της,
Διττὸν καὶ θεῖον ἅμα πλοῦτον,
Καὶ ἐρωθῇ, ὁμοιοποίησθαι,
Κ' ἐνθουσιῶσα ἀγαπήσθαι
Ἀυτὴ αὐτὴν κατὰ τοσοῦτον,

Ὡς ἢ ἀγάπη της ἐκείνη
Τὸν κόσμον μόνον τὰ ἰθύρη
Καὶ τόσον τὰ τὴν πλημμυρήσθαι,
Πῦρ, γῶς ἀγάπης καὶ σοφίας,
Φῶς, πῦρ τῆς θείας ἀληθείας,
Ὡς ἢ τὸ πᾶν τὰ καινουργήσθαι!

Ὡ! ἢ ἰσχύς αὐτῆς γνωσθεῖσα
Καὶ πάντως εἰτ' ἀραπτευθεῖσα,
Τί ἄρα δὲν δὲ κατορθώσθαι;

Καὶ πόσοι, πόσοι βαθεῖς πόθοι,
Ὡ οὐτε εἰς ἐξεπληρώθη,
Δαμπρῶς δὲν δὲ ἐκπληρωθῶσι;

Ναί! ἂν ὁ ἄνθρωπος παντοῖα
Ἐφεῦρε μέσα: τὰ στοιχεῖα,
Τὴν περίε γῆσιν τὰ δαμάζῃ
Πρὸς τέρψιν καὶ ὠφέλειάν του,
Τὴν τολμηρὰν διάνοιάν του
Ὡς καὶ μόνος τὰ θανμάζῃ

Ἄρ γῆν ὑπέταξε καὶ πόρτον,
Νῦν καὶ πατρίδας ἄλλων ὄντων
Ζητοῦσι τὰ καιρὰ πτερά του...

Ἄρ δ' ἀπειθῆ πως τὸν ἀέρα
Ἐτι ροῆ καὶ τὸν αἰθέρα
Πρὸς τὰ δευρὰ προστάγματά του,

Ἀνοτέλειστον δ' εὐχὴν ἐντρέψῃ;
Ἀνυψῶσεις ὑπὲρ τὰ νέφη,
Κ' εἰς τοὺς ἀστέρας τὰ ὄρησθαι,
Εἰς τὰς λαμπύσσας ταύτας σφαίρας,
Ἐκεῖ ψυχὰς εὐτυχεστέρας
Διψῶν, ἐπιπύζων ἢ ἀπαρτήσθαι

Εὐτόλμως μόνον ἄς προσμείνη,
Καὶ τοῦτο ἴσως ἔτι γείνη
Κ' ἂν μετ' αἰώνων περιόδους...

Ἴσως ὁ τοῦς τὸ πᾶν τῷ δείξῃ,
Καὶ τὰς κλειστάς τῷ διανοιῆσθαι
Τῶν οὐρανῶν λαμπρὰς διόδους!

Ναί! κ' εἰς ἐκεῖν' αὐτοὺς τὰ ὕψη
Ἴσως ποτὲ ἀρακαλύψῃ
Ποικίλους κόσμους καὶ ὄραλους...

Ἐγγύθερ δὲ τοὺς χαιρετήσθαι,
Ἐνθουσιῶν δὲ τοὺς γνωρίσθαι,
Πλὴν, φεῖ, καὶ πόρον ἅμα νέου!

Ἐξαγορὰ τῆς εὐτυχίας
Ἡ δυστυχία! θυμηθῆσθαι,
Ἡ λύπη πάσης ἐκπαλ' εἶραι!
Πᾶν ζῶν, ζητεῖ τι αἰωνίως...
Ἐῤρεσις, ζήτησις ὁ βίος,
Διδὸν καὶ τέρψειν καὶ ὀδύνας.

Πλὴν ζήτησις ἂν αἰωνία,
Θυμὸς καὶ εὔρεσις τελεία
Τὸ τέλος τῆς δημιουργίας.
Διδὸν τῷ ὄντι τίς ἐξεύρει
Τί ἔτι ὁ θνητὸς δὲ εὔρη;
Πᾶν πάντως ἐπλήρ τῆς εὐτυχίας!

